

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**NİSA SURESİNİN İNGİLİZCE, ALMANCA VE TÜRKÇE
ÇEVİRİLERİNİN SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL AÇIDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra AKMAN

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi A. Nursen DURDAĞI

NİSAN – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

NİSA SURESİNİN İNGİLİZCE, ALMANCA VE TÜRKÇE
ÇEVİRİLERİNİN SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL AÇIDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra AKMAN

Enstitü Anabilim Dalı: Çeviribilim

“Bu tez 30/04/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
DR. ÖĞR. ÜYESİ A. NURSEN DURDAĞI	BAŞARILI	
PROF. DR. MUHARREM TOSUN	BAŞARILI	
DOÇ. DR. SEVİNÇ ARI	BAŞARILI	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	ESRA AKMAN
Öğrenci Numarası	:	1360Y28101
Enstitü Anabilim Dalı	:	ÇEVİRİBİLİM
Enstitü Bilim Dalı	:	SOSYAL BİLİMLER
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	NİSA SURESİNİN İNGİLİZCE, ALMANCA VE TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL AÇIDAN İNCELENMESİ
Benzerlik Oranı	:	%39

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

25/04/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

25/04/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi A. Nursen DURDAĞI

Tarih: 25.04.2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden, bilgi ve tecrübeleriyle çok değerli katkılarda bulunan, çalışmam konusunda beni cesaretlendiren ve desteğini esirgemeyen danışman hocama değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince benden hem maddi hem de manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim Ünal Akman'a sonsuz teşekkürler. Tüm eğitim-öğretim hayatım boyunca bana inanan, güvenen ve her türlü desteklerini esirgemeyen sevgili babam Salih Erdoğan, annem Seher Erdoğan ve kardeşim Enes Erdoğan'a teşekkürü bir borç bilirim. Lisans ve yüksek lisans eğitimimi tamamlama sürecinde bana kolaylık sağlayan çocuklarım Mehlika Akman ve Ahmet Nazif Akman'a çok teşekkür ederim. Bu vesileyle tüm hocalarıma saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Faydası olmayan ilimden sana sığınırım Allah'ım, Senden faydalı ilim istiyorum. Başarım ancak Allah'ın yardımıyla olur.

Esra AKMAN

30.04.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KUTSAL KİTAP ÇEVİRİLERİNDE ÇEVİRİBİLİMSEL VE YORUMBİLİMSEL YAKLAŞIMLAR	12
1.1. Kutsal Kitap Çevirilerine Çeviribilimsel Yaklaşımlar	12
1.1.1. Hieronymus ve Kutsal Kitap Çevirisi “Vulgata”	14
1.1.2. Martin Luther ve Almancalaştırma Yöntemli İncil Çevirisi	18
1.1.3. Eugene A. Nida ve İncil Çevirisi (Biçimsel ve Devingen/Dinamik Eşdeğerlik)	22
1.2. Kutsal Kitap Çevirilerine Yorumbilimsel Yaklaşımlar	25
1.2.1. Kutsal Kitap Çevirilerinde Alegorik Yaklaşımlar	29
1.2.2. Reformasyon Yorumbilimi: Dilsel Anlam	33
BÖLÜM 2: KUR’AN-I KERİM’İN ÇEVİRİLMESİNDE VE ANLAŞILMASINDA ÇEVİRİBİLİMİN, YORUMBİLİMİN VE ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİNİN ÖNEMİ	37
2.1. Kur’an’a Göre Kur’an’ın Özellikleri	37
2.2. Kur’an-ı Kerim’in Anlama ve Yorumlama Kavramlarının Çeviribilim ve Yorumbilim ile Disiplinlerarası İlişkisi	43
2.3. Umberto Eco’nun “Metin-Okur-Yazar İlişkisi” Kuramından Hareketle Anlama ve Yorum	47
2.4. Schleiermacher ve Anlama Sanatı Olarak Yorumbilim.....	56
2.5. Kur’an Çeviri ve Çevirmenlerine Çeviri Sosyolojisi Odaklı Bir Değerlendirme	60
2.5.1. P. Bourdieu Odaklı Çeviri Sosyolojisi: Habitus Kavramının Çevirmen ve Kur’an Çevirmeni İlişkisi	60

BÖLÜM 3: NİSA SURESİNİN İNGİLİZCE, ALMANCA VE TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL AÇIDAN İNCELENMESİ.....	71
3.1. Nisa Suresinin İçerdiği Konular	71
3.2. Yetimleri ve Haklarını Korumak – Poligami – Monogami (Nisa Suresi 2., 3. ve 129. Ayetler)	75
3.3. Nisa Suresi 34. Ayet ve Kadının Dövülebileceği İddiası (Nisa Suresi 34. ve 128. Ayetler)	83
3.4. Kadının Miras Hakkı (Nisa Suresi 7., 8., 9., 10., 11., 12., 19, 33., 127. ve 176. Ayetler)	93
3.5. Kur'an'da Eşcinselliğin (Homoseksüelliğin) Hükümü (Nisa Suresi 15. Ve 16. Ayetler)	105
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	123
ÖZGEÇMİŞ	130

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren, çevirenler
Der.	: Derleyenler
Dİ	: Diyanet İşleri
Ed.	: Editor
P.	: Page
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Trans.	: Translator(s)/translated by
vb.	: Ve benzeri
Vol.	: Volume

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans		Doktora	
Tezin Başlığı: Nisa Suresinin İngilizce, Almanca ve Türkçe Çevirilerinin Sosyolojik ve Kültürel Açından İncelenmesi			
Tezin Yazarı: Esra AKMAN		Danışman: Dr.Öğr.Üyesi A. Nursen DURDAĞI	
Kabul Tarihi: 30.04.2019		Sayfa Sayısı: iv (ön kısım) + 130 (tez)	
Anabilim Dalı: Çeviribilim			
<p>Tarih boyunca tüm Kutsal Kitapların (Eski Ahit (Tevrat ve Zebur), Yeni Ahit (İncil), Kur'an-ı Kerim) çevrilmesi ve yorumlanması meselesi bilimsel temelli ve disiplinlerarası çalışmaların konusu olmuştur. Özellikle çeviribilim, yorumbilim (hermeneutik) ve tefsir bilim disiplinleri tüm Kutsal Kitapların başka dillere aktarılmasına ve anlaşılmasına olanak sağlamışlardır.</p> <p>Tezin konusu olarak kadınları ilgilendiren Nisa suresindeki ayetler ve bazı hususlardaki diğer Kur'an ayetlerinin İngilizce, Almanca ve Türkçe çevirileri incelenerek ayetlerin Kur'an bağlamındaki (Kontext) çevirilerine yer verilmiştir. Tarihte yapılmış Kutsal Kitap çeviri yaklaşımlardan ve yorumbilimsel yaklaşımlardan bahsedilerek tezin bilimsel-kuramsal alt yapısı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Kur'an'ın kendi bütünlüğünde anlaşılması ve yorumlanmasının önemi üzerinde durulup metin ve yorum diyalektiğinde yanlış anlama ve aşırı yorumların var olabileceği gerçeğinden bahsedilerek ayetlerin yorumlanmasında öznel yorumların yanlış yoruma sebep olabileceğine dikkat çekilmiştir. Kur'an çevirmenlerinin ya da müfessirlerinin seçimlerini etkileyen sosyo-kültürel ve ideolojik nedenlere çeviri sosyolojisi temelli bir yaklaşımla değerlendirme yapılmıştır. Böylece Kur'an'ın doğru anlama çabalarındaki engeller bilimsel temelli bir açıklamayla ortaya koyulmuş ve Kur'an çevirilerine disiplinlerarası özgün bir bakış açısı geliştirilmiştir.</p> <p>Tezin odak noktası çeviribilimsel teorilerden yola çıkarak Kutsal Kitap çevirileri ve yorumları üzerinden Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılmasına ve yorumlanmasına fırsat sağlayacak modern bir düşünce atmosferi sağlamaktır. Dolayısıyla birincil amaç, Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılması, çevrilmesi ve yorumlanmasıdır. Disiplinlerarası bir çalışma olarak çeviribilimin, yorumbilimin ve tefsir bilimin İslam dininin esas kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılmasında sağlayacağı yararları bilimsel açıdan ortaya koymak hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra Yaratıcının kadına verdiği gerçek hak ve özgürlükleri akademik çerçevede sunabilmek amacıyla hazırlanmıştır. Kuran'daki doktrinler ve ilkeler doğrultusunda Nisa (Kadınlar) suresinin İngilizce, Almanca ve Türkçe çevirileri, çeviri sosyolojisi açısından incelenmiştir ve ayetlerin kadının sosyal yaşamına etkilerine örnekler verilmiştir.</p> <p>Tarih boyunca bir metin olarak Kur'an, bilimsel ve ilimsel araştırmaların alanına dâhil edilmiş ve edilecektir. Kur'an sadece tek bir bilimsel alanın da konusu değildir. Müslüman olsun ya da olmasın (agnostik, ateist, monoteist, politeist, deist ya da panteist) herkesin bilimsel tarafsızlık (objectivity) ile Kur'an'a yaklaşması gerekmektedir. Ancak bu şekilde Kur'an ilimlerinin gelişmesine katkı sağlanabilir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Nisa Suresi, Çeviribilim, Kuran-ı Kerim, Disiplinlerarasılık, Çeviri Sosyolojisi			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Research on the English, German and Turkish Translations of the Surah An-Nisa in Aspects of Sociological and Cultural			
Author of Thesis: Esra AKMAN		Supervisor: Assist. Prof. A. Nursen DURDAĞI	
Accepted Date: 30.04.2019		Number of Pages: iv (pre-text) + 130 (main body)	
Department: Translation Studies			
<p>Throughout history, the issue of translation and interpretation of all the Holy Books (The Old Testament (Torah and Psalms), The New Testament (Bible), The Qur'an) has been the subject of scientific and interdisciplinary studies. In particular, the disciplines of the Translation Studies, Hermeneutics and the Science of Tafsir have enabled all the Holy Books to be transferred and understood in other languages.</p> <p>As the subject of the thesis, English, German and Turkish translations of the verses about women in Surah an-Nisa and the other related Qur'an verses have been examined and given the meanings in the context of the Qur'an. It has been tried to strengthen the scientific-theoretical background of the thesis by mentioning the biblical translation approaches and the scientific approaches. It is emphasized that the importance of understanding and interpreting the Qur'an in its totality and the fact that there may be misunderstanding and excessive interpretations in the dialectic of the text and interpretations, and the subjective interpretations may cause misinterpretation during interpreting of the verses. The socio-cultural and ideological reasons that affect the choices of Qur'an translators or interpreters have been evaluated with an approach based on sociology of translation. Thus, the obstacles to the Qur'an's correct understanding efforts have been revealed with a scientific basis and an interdisciplinary original perspective has been developed in the Qur'an translations.</p> <p>The main focus of the thesis is theories of the Bible translations and interpretations based on the Translation Studies. Through these theories, it is aimed to provide a modern atmosphere of thought that will allow the Qur'an to be interpreted and understood correctly. Therefore, the primary purpose is to provide to understand, translate and interpret the Holy Qur'an correctly. As an interdisciplinary study, it is aimed to reveal the benefits of the theories of the Translation Studies, Hermeneutics and the Science of Tafsir for the correct understanding of the Holy Qur'an which is the main source of Islamic religion. Besides, it is prepared to present the rights and freedoms that the Creator gives to women in the academic framework. In line with the doctrines and principles in the Qur'an, the English, German and Turkish translations of Surah an-Nisa (Women) have been examined in terms of Sociology of the Translation and examples of the effects of the verses' translations on the social life of women have been given.</p> <p>The Qur'an as a text throughout history has been and will be included in the field of scientific researches. The Qur'an is not only the subject of the one scientific field. Whether Muslim or not (agnostic, atheist, monotheist, polytheist, deist or pantheist), everyone must approach the Qur'an with a scientific objectivity. Only in this way can the Qur'anic acknowledges and sciences developed.</p>			
Keywords: Surah an-Nisa (the Women), Translation Studies, The Holy Quran, Interdisciplinarity, the Sociology of Translation and Interpreting			

GİRİŞ

Tezin Konusu

Tarih boyunca tüm Kutsal Kitapların (Eski Ahit (Tevrat ve Zebur), Yeni Ahit (İncil), Kur'an-ı Kerim) çevrilmesi ve yorumlanması meselesi bilimsel temelli ve disiplinlerarası çalışmaların konusu olmuştur. Özellikle çeviribilim, yorumbilim (hermeneutik) ve tefsir bilim disiplinleri tüm Kutsal Kitapların başka dillere aktarılmasına ve anlaşılmasına olanak sağlamışlardır.

Kutsal Kitap (Eski ve Yeni Ahit)¹ çevirileri Antik Çağ ve Orta Çağdan bu yana gerçekleştirilmektedir. Özellikle on dokuzuncu yüzyıldan itibaren birçok ülkede sistematik ve programlı bir şekilde “*American Bible Society*” tarafından İncil çevirileri yapılmaktadır. Eugene A. Nida'nın da başında bulunduğu American Bible Society (*Kitab-ı Mukaddes Topluluğu/Amerikan İncil Topluluğu*) tarafından çeviribilimsel teoriler doğrultusunda İncil çevirileri yürütülmektedir. İncil Dünyada 3362 dile çevrilmiş tek kitaptır.²

Kur'an-ı Kerim'in çevrilmesi İncil çevirileri kadar sistemli-bilimsel bir şekilde ve grup çalışmaları olarak yürütülmesine de Kur'an çevirileri İslam dinini anlama da kullanılan önemli dinamik argümanlardır. Çünkü İslam teolojisi Kur'an-ı Kerim merkezli bir dindir. Bilimsel yöntemlerle Kur'an'a yaklaşmak ve onu tasavvur etmek Kur'an İlimlerinin, Tefsir Bilimlerinin ve İslam felsefesinin gelişmesine de olanak sağlamaktadır.

¹ Eski Ahit'in 39 kitabından ilk 5 kitabı Musa'ya verilen **Tevrat**'tır. Ama genel olarak da **Eski Ahit**'e (*The old Testament*) “*Tevrat*”, “*Kutsal Yazılar*”, “*Kutsal Yasa*” dendiği de olur. Eski Ahit: **Yasa** (*Tevrat*), **Peygamberler** (*Yeşu, Hakimler, Samuel, Krallar, Yereya, Hezekiel, Yeşaya ve On İki (Tek tomardaki kısa peygamberlik kitapları)*) ve **Yazılardan** (onbir Yazıdan; *Rut, Mezmurlar, Eyüp, Özdeyişler, Ezgiler Ezgisi, Vaiz, Ağular, Daniel, Ester, Ezra, Tarihler*) oluşur. Yahudiler Kutsal Kitap olarak sadece Eski Ahit'i alırlar. Hıristiyanlar buna **Yeni Ahit**'i (*The new Testament*) eklerler. Tevrat'ın ilk kitabı “*Yaratılış*” bölümünde başlar ve “*İsa Mesih*”te tamamlanır. İncil ise İsa Mesih'i ve onun çarmıha gerilişini, Eski Ahit kehanetlerini anlatır. <https://www.kutsalkitap.org/eski-yeni-ahit-uyumu/> (07.02.2019 01.33)

İncil (Yeni Ahit) 27 kitaptan oluşur. **İncil'in ilk dört kitabı** (4): Yazarların adlarıyla anılır. Bunlar “**Matta, Markos, Luka ve Yuhanna**”dır. **Elçilerin İşleri** (1), **Pavlus'un Mektupları** (13), **Diğer Mektuplar** (8): İbraniler, Yakup, Petrus'un Mektupları, Yuhanna'nın Mektupları ve Yahuda'nın Mektubu. **Peygamberlik kitabı-Vahiy** (1): İncil'in son kitabıdır. <https://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-hakkinda-bilgilendirme-ve-tam-metni/> (07.02.2019 01.56)

² <https://www.kitabimukaddes.com/?sl=tr> (07.02.2019 02.11)

Kutsal Kitapların anlaşılmasında aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında da Müslüman âlimler ve çağdaş İslam düşünürleri hermeneutik (yorumbilim) biliminden yararlanmaktadır. Bu alanda birçok yaklaşım, ekol, teori ve eğilim söz konusu olmakla beraber çağdaş Kur'an hermenutiği adı altında incelenmektedirler.

İslam'ı anlamak ve yaşamak gayesinde olan bir insanın Kur'an'ın anladığı dildeki çevirilerini okuması ve onun üzerinde yoğunlaşması tabii bir şeydir. Kur'an'ın doğru anlaşılması bu açıdan son derece önemlidir. Ancak tarihsel süreçte Müslümanların Kur'an'dan giderek uzaklaştığı ya da az ilgilendiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Dünyada en çok okunan kitaplar arasında olan Kur'an-ı Kerim'in yeterli düzeyde içselleştirilememesi garip bir paradokstur.

Kur'an'ın çok okunduğu halde içerdiği doktrinlerinin, ahlak ilkelerinin kişiler ve kitleler üzerinde tesirli olamaması veya doğru anlaşılmasının bazı sebepleri bulunmaktadır. Bunların başında tarihsel süreçte Kur'an'ın çevirilemez düşüncesinden yola çıkılarak Arapça metninin kutsallaştırılıp sadece belirli günlerde Arapçasının sesletilerek okunması gerektiği paradigması gelmektedir. Hal böyle olunca dini anlamada ve yaşamada referanslar Kur'an dışı ikincil kaynaklar olmuştur.³ İkincil kaynaklar meşruiyetini sağlamak amacıyla kendilerine Kur'an'dan dayanaklar bulma yoluna giderek dejenere bir din ortaya çıkarmışlardır. İslam dininin ruhunu kaybedişinin en önemli nedeni de yaşanan bu din algısıdır. Bu sebeple geleneğin eleştirel-bilimsel bir bakışla temelden ele alınması son derece önemlidir.

Kur'an'ın anlaşılabilirliği ve çevrilebileceği paradigmasından yola çıkarak yapılan okumalarda ve çevirilerde de Kur'an'ın ve çevirilerinin/meallerinin bütüncül bir bakış açısıyla okunmaması, psikolojideki '*seçici algı*' kavramıyla ifade edilebilecek Kur'an'ı parçacı metot yaklaşımıyla okumak, yorumlamak Allah'ın vermek istediği mutlak mesajın doğru algılanmasına engel olmaktadır. Ayrıca Kur'an'ın bir kısım ayetlerin hükümlerini kabul edip bir kısmının hükmü kalkmıştır (nesih-mensuh meselesi) manipülesiyle özel filtreler kullanmak Kur'an'a hak ettiği saygıyı vermemektedir.

³ **Yazarın Notu:** Bu ikincil kaynaklar bazı ideolojik yapılanmaların/ekollerin, cemaatlerin, partilerin, tarikatların... Kur'an'a ait görüşlerini, yorumlarını ve düşüncelerini içeren manipülatif eserlerdir. Zaman zaman Kur'an'ın anlaşılabilirliği için ilk önce bu eserlerin okunması gerektiği gibi bir yanlış oluşturulmuş ve insanlar birincil kaynak olan Kur'an'dan sapıtılmışlardır.

Dolayısıyla İslam'ı bu ideolojilerle değerlendirmek onun gerçek imajına zarar vermektedir.

Kur'an'ı anlama çabalarında yaşanan bu başarısızlıkların temelinde yetkin düzeyde Kur'an çevirisi ortaya koyulamaması, ideolojik/manipülatif görüşlerin/yorumların varlığı ve doğru okuma metodolojisinin uygulanamayışı yatmaktadır. İdeolojik Kur'an yorumlarında kişiler ya da ekoller kendi görüşlerini çeviri yoluyla Kur'an'a söyletmeye çalıştıkları gibi; buna ek olarak yorumlarını/söylemlerini temellendirmek için kaynağı belirsiz rivayet kültüründen alıntılar yapmaktalar. Söz konusu çevirilerin ve yaklaşımların özellikle kadınları ilgilendiren ayetlerde ciddi şekilde baskıcı ve haksız çıkarımlar yaptıkları gözlemlenmiştir.

Tezin konusu olarak kadınları ilgilendiren Nisa suresindeki ayetler ve bazı hususlardaki diğer Kur'an ayetlerinin İngilizce, Almanca ve Türkçe çevirileri incelenerek ayetlerin Kur'an bağlamındaki (Kontext) çevirilerine yer verilmiştir. Tarihte yapılmış Kutsal Kitap çeviri yaklaşımlardan ve yorumbilimsel yaklaşımlardan bahsedilerek tezin bilimsel-kuramsal alt yapısı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Kur'an'ın kendi bütünlüğünde anlaşılması ve yorumlanmasının önemi üzerinde durulup metin ve yorum diyalektiğinde yanlış anlama ve aşırı yorumların var olabileceği gerçeğinden bahsedilerek ayetlerin yorumlanmasında öznel yorumların yanlış yoruma sebep olabileceğine dikkat çekilmiştir. Kur'an çevirmenlerinin ya da müfessirlerinin seçimlerini etkileyen sosyo-kültürel ve ideolojik nedenlere çeviri sosyolojisi temelli bir yaklaşımla değerlendirme yapılmıştır. Böylece Kur'an'ın doğru anlama çabalarındaki engeller bilimsel temelli bir açıklamayla ortaya koyulmuş ve Kur'an çevirilerine disiplinlerarası özgün bir bakış açısı geliştirilmiştir.

Tezin Amacı

Tezin odak noktası çeviribilimsel teorilerden yola çıkarak Kutsal Kitap çevirileri ve yorumları üzerinden Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılmasına ve yorumlanmasına fırsat sağlayacak modern bir düşünce atmosferi sağlamaktır. Dolayısıyla birincil amaç, Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılması, çevrilmesi ve yorumlanmasıdır. Disiplinlerarası bir çalışma olarak çeviribilimin, yorumbilimin ve tefsir bilimin İslam dininin esas kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılmasında sağlayacağı yararları bilimsel

açından ortaya koymak hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra Yaratıcının kadına verdiği gerçek hak ve özgürlükleri akademik çerçevede sunabilmek amacıyla hazırlanmıştır. Kuran'daki doktrinler ve ilkeler doğrultusunda Nisa (Kadınlar) suresinin İngilizce, Almanca ve Türkçe çevirileri, çeviri sosyolojisi açısından incelenmiş ve ayetlerin kadının sosyal yaşamına etkilerine örnekler verilmiştir.

Dini bağlamda kadınlarla ilgili konuların alışılmışın aksine bir kadın gözüyle de irdelenmiş olunması, dinin doğru anlaşılması gayretlerine özgün bir ufuk kazandıracak önemli bir katkı olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu farklılığın en önemli nedeni kadın gözüyle irdelenmesi değil, çalışmada Kur'an-ı Kerim'in tutarlılık sınırlarının kaynak olarak alınmasıdır. Son yıllarda kadın araştırmacıların yaptıkları çalışmalara "*Kur'an'ın kadınca yorumu*", "*Feminist Kur'an çevirileri*", "*Feminist çalışmalar*" gibi tanımlamalar yapılmaktadır. Ancak çalışmada sunulan kaynaklar göstermektedir ki eğitilmiş, Kur'an'ı doğru anlama çabasında olan her araştırmacı cinsiyet fark etmeksizin aynı bilgileri vermektedir. Kaynağı Kur'an-ı Kerim olan araştırmacıların söylemleri de benzerlikler göstermektedir.

Kadınlar ile ilgili ayetler gibi dini kavramları da Kur'an çeviri literatürüne bakıldığında ağırlıklı olarak erkekler yorumlayıp çevirmiştir. Buna bir de Kur'an ile çelişen, İsrailiyat kaynaklı rivayet bilgiler eklenince Kur'an'ı doğru anlama metodu uygulanamamış ve kadınlar toplum içinde ikinci sınıf insan muamelesi görmeye başlamıştır. Kur'an'da anlatılan İslam dininin kadınlara verdiği değer ve tanıdığı kolaylıklar zaman içerisinde zorlaştırılmış ve kadınlara birçok kısıtlamalar getirilmiştir. Ancak kadın bilinçlenirse hem kendisine hem ailesine hem de topluma olumlu etkisi olur. Kadın bu anlamda toplumu inşa eden bir mühendis gibidir. Kadınlar ile ilgili ayetlerin sosyolojik ve kültürel açıdan Kur'an bütünlüğü ve evrenselliği bağlamında doğru yorumlanması/değerlendirilmesi kadınların Tanrı tarafından verilen haklarını bilmeleri açısından son derece önemlidir.

Günümüz kadınları, Kur'an'a gerektiği gibi sahip çıkarsa, kendisine asıl değeri veren Vahyi ön plana alırsa toplumdaki gerçek yerine, Yaratıcının ona verdiği değere kavuşmuş olacaktır. Oysa günümüzde kraldan çok kralcı, kölelik sistemine hizmet eden,

sisteme köle yetiştiren, Vahye kulak kapatanların çoğu kadınlardan oluşmaktadır. Buradaki önemli görev inançlı, Vahye teslim olmuş kadınlara düşmektedir.

Tezin Bölümleri ve Yöntemi

Tez çalışması betimsel ve nitel bir yöntem kullanılarak hazırlanmıştır. Teknolojinin ve yayım sektörünün gelişmesi, internetin araştırma kaynaklarının yaygınlaşmasında katkıda bulunması araştırma açısından olumlu olmuştur. Mevcut ve güncel yayınların literatür taraması yapılmış, ana başlıklarla genel olarak “*Kutsal Kitap Çevirilerinde Çeviribilimsel Yaklaşımlar*”, “*Çeviri Tarihi*”, “*ÇokKültürlülük ve Çeviri*”, “*Çeviri Sosyolojisi*”, “*Çeviri Kuramları*”, “*Hermeneutik Teoriler*”, “*Çeviri ve İdeoloji*”, “*Ana Konularına göre Kur’an-ı Kerim*”, “*İslam ve Kadın*”, “*Din Sosyolojisi*”, “*Din ve İdeoloji*”, “*Tefsir Usulü*”, “*Kur’an ‘ın Doğru Anlaşılmasının Önemi*”, “*Çağdaş Kur’an Hermeneutiği*” ... gibi ilgili pek çok konuda akademik düzeyde yazılmış lisansüstü çalışmalar (makaleler, tezler, kitaplar) okunup incelenmiştir. Özellikle 2010 yılı ve sonrası çeviribilim ve tefsir bilim ile ilgili disiplinlerarası yapılmış çalışmalar, Kur’an çevirileri, İslam’da Kadın, Nisa suresi gibi konular çalışma alanı olarak göz önünde bulundurulmuştur. Böyle bir disiplinlerarası tez yapabilmek için teorik ve bilimsel bilgi alt yapısı tamamlanmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet döneminde yapılan Türkçe Kur’an çevirileri üzerinde özellikle literatür taraması yapılmıştır. Tez yazımına başlamadan önce yaklaşık dört yıl Kur’an’ın bazı Türkçe, İngilizce ve Almanca çevirileri karşılaştırmalı olarak okunup incelenmiştir. Genellikle 2000’li yıllar sonrasında yapılmış Türkçe mealler (çeviriler) ve Elmalılı Hamdi Yazır’ın yapmış olduğu mealin (1935) sadeleştirilmiş yeni basımları tercih edilmiştir. Ayet delillendirmelerinde hidayeti gizlemeyen veya ideolojik olmayan çeviriler kullanılmaya çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan Türkçe Kur’an çevirileri şunlardır:

- Elmalılı Hamdi Yazır (*Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali Kelime Altı Anlamlı – 2015*)
- Prof. Dr. Hüseyin Atay (*Kur’an Türkçe Çeviri – 2016*)
- Prof. Dr. Salih Akdemir (*Son Çağrı Kur’an – 2015*)
- Dr. Edip Yüksel (*Mesaj Kuran Çevirisi – 2016*)

- Erhan Aktaş (*Kerim Kur'an Türkçe Çeviri – 2016*)
- Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk (*Surelerin İniş Strasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali – 2016*)
- Prof. Dr. Bayraktar Bayraklı (*Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an'ı Kerim Meali – 2017*)
- Prof.Dr. Hayrettin Karaman - Prof.Dr. Ali Özek - Prof.Dr. İbrahim Kafi Dönmez - Prof.Dr. Mustafa Çağrıncı - Prof.Dr. Sadrettin Gümüş - Doç.Dr. Ali Turgut (*Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali (TDV) – 2000*)
- Dr. Sonia Cihangir (*Sonsuz Rahmet Kur'an-ı Kerim Meali - 2017*)
- Diyanet İşleri (Eski), Prof. Dr. Süleyman Ateş, Sadık Türkmen Çevirileri (<http://www.kuranmeali.org/> - <http://www.kuranmeali.com/>)

Almanca ve İngilizce Kur'an çeviri tercihi yaparken genel olarak Arapça metinden çeviri yapan mütercimlerin Kur'an çevirileri seçilmiştir. Çevirmen Max Henning, Kur'an'ı Arapça aslından Almancaya çevirmiştir (*Der Koran - Das Heilige Buch des Islam - 1901*). Federal Almanya'nın Cezayir ve Fas Eski Büyükelçisi Dr. Murad Wilfried Hofmann tarafından yeniden hazırlanmıştır (1998). Bu meal günümüzde hazırlanmış aslına uygun görülmesi ve akıcı üslup özelliğinden dolayı tercih edilmiştir. 2009 yılında ayrıca Leopold Weiss'in (Müslüman olduktan sonraki adı Muhammed Esed) “*The Message of the Qur'an*”ın Ahmed von Denffer ve Yusuf Kuhn tarafından yapılmış Almanca çevirisi (*Die Botschaft des Koran -Muhammad Asad- Übersetzung und Kommentar*) kullanılan eserler arasındadır. Muhammad Esed'in hazırladığı bu eser, birçok yerinde tefsirde içermesi nedeniyle sadece bir çeviri değildir.

Tez çalışmasında kullanılan İngilizce Kur'an çevirmenlerinden Muhammad Marmaduke Pickthall (*The Meaning of the Glorious Quran – London 1930*) ve Saheeh International Grubu (*The Qur'an English Meanings – Jeddah 1997*) üyelerinin anadili İngilizcedir. Allame Abdullah Yusuf Ali'nin (*The Holy Qur'an: Translation and Commentary – Lohore 1934-1937*) ise İngiliz Edebiyatı eğitimi aldığından dolayı ikinci dili İngilizcedir. Ayrıca bu yazarlar Arapçayı da çok iyi bilmektedirler. Hem İngilizceyi hem de Arapçayı akıcı bir şekilde bilmeleri tercih edilme sebebidir. Prof. Dr. Nurettin

Uzunoglu'nun⁴ (*The Holy Qur'an*) ikinci dili İngilizcedir. Uzun yıllar ABD'de yaşayan akademisyen toplam 9 dil bilmektedir. Arapça da bu diller arasındadır. Dünyanın birçok ülkesinde (Ortadoğu, Malezya, Filipinler, Japonya, Hawaii, Kanada, İskandinavya, Afrika ülkeleri, Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan, Filistin, Libya, Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Sri Lanka) konuk öğretim görevlisi sıfatında profesör unvanıyla görev yapmıştır. Ayrıca görme engelliler için 8 cilt ve 2 bin sayfadan oluşan, "*Braille alfabesi* ile yazılmış dünyanın ilk ve tek İngilizce Kur'an-ı Kerim mealı*"ni hazırlamıştır.⁵ Avusturya doğumlu Muhammad Esed (Leopold Weiss) gazeteci, yazar, düşünür ve din bilimcidir. 1924 yılında Frankfurter Allgemeine Zeitung gazetesinin gazetecisi olarak Kahire'ye gitmiş ve uzun yıllar gezgin olarak dünyanın birçok yerine seyahatler yapmıştır.⁶ Muhammad Esed'in "*the message of the Holy Quran*" isimli çevirisi orijinal dili İngilizce olarak 1980 yılında basılmıştır. Arapça, İbranice, İngilizce, Almanca... Muhammed Esed'in bildiği diller arasındadır. Dr. Laleh Bakhtiar (*The Sublime Qur'an – Amerika 2007*) Pensilvanya Chatham College'de lisans, Felsefe ve Danışma Psikolojisi dallarında yüksek lisans, Eğitim Müesseseleri alanında doktora yapmıştır. Araştırmacı yazar, çevirmen ve klinik psikologu olarak görev yapmaktadır. Akademik ve dini kuruluşlarda geniş katılımlı konferanslar vermiştir. Katolik inancına göre yetiştirilen Laleh Bakhtiar, daha sonra İslam dinini seçmiştir. Günümüz Arapçası'nı akıcı bir şekilde konuşma yeteneğine sahip olan Bahtiyar, üç yıl Kur'an Arapçası konusunda ders almış, şimdiye kadar İslam hakkında yazılmış 25 kitabı vardır ve Kur'an-ı Kerim'i İngilizceye çevirmiştir.⁷

Saheeh International, İslam'ı kabul eden 3 kadının (Amatullah J. Bantley, Umm Muhammad Aminah Assami, Mary M. Kennedy) oluşturduğu bir gruptur. İlk başlarda Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunan Ebul Kasım Yayınevinin eserlerini İngilizceye çeviren grup, daha sonra kendi eserlerini yazmaya başlamıştır. En dikkat çeken eserleri 1997'de yayımlanan İngilizce Kur'an çevirisidir. Mevcut bulunan

⁴ 27 yaşında akademik kariyerinin zirvesine çıkarak Oktay Sinanoğlu'ndan sonra "*Türkiye'nin en genç ikinci profesörü*" unvanına sahip olmuştur.

* Braille alfabesi veya Körler alfabesi; 1821 yılında Louis Braille tarafından geliştirilmiş görme engelli insanların okuyup yazması için kullanılan bir alfabe yöntemidir. İki kolon taşıyan dikdörtgen düzen üzerine dizilmiş altı kabartılmış noktadan oluşur.

⁵ <http://www.biyografya.com/biyografi/10729> (03.08.2017 02.45)

⁶ <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2895> (03.08.2017 23.56)

⁷ <https://biography.wiki/laleh-bakhtiar/> (03.11.2017 18.52)

İngilizce Kur'an çevirileri arasında en doğru olanlarından biri olarak kabul edilmektedir.⁸

Tez üç bölümden ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde Kutsal Kitap çevirilerinde çeviribilimsel ve yorumbilimsel yaklaşımlara yer verilmiştir. İlk olarak çeviri tarihinde yer alan üç Kutsal Kitap çevirmeni Hieronymus, Martin Luther ve Eugene A. Nida'nın çeviri yöntem ve kuramları hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci olarak Kutsal Kitap yorumlarında alegorik ve dilsel yorumbilim yaklaşımlarına yer verilerek tezin çeviribilimsel alt yapısı desteklenmiştir.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde Kur'an-ı Kerim'in çevrilmesinde ve anlaşılmasında çeviribilim, yorumbilimin ve çeviri sosyolojisinin önemi başlığı altında Kur'an tefsir usulünden biri olan Kur'an'ın Kur'an ile tefsir edilmesi, kendi bütünlüğü ve dilsel semantiğinde anlaşılmasının önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca Kur'an'ın kendi bütünlüğünde anlaşılır bir Kutsal Kitap olduğunu ayetlerle delillendirmeye çalışılmıştır ve bunu savunan akademisyenler Prof. Dr. Toshihiko İzutsu ve Prof. Dr. Halis Albayrak'ın görüşlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde Kur'an'ı Kerim'i anlama ve yorumlama kavramlarının çeviribilim ve yorumbilim ile disiplinlerarası ilişkisinden bahsedilmiştir. Ayrıca Umberto Eco'nun metin-okur-yazar ilişkisinden hareketle anlama ve aşırı yorum kuramlarıyla ilgili bilgiler verilerek Kur'an'ın aşırı yorumlarının olabileceğine dikkat çekilmiştir. Schleiermacher ve anlama sanatı olarak yorumbilim yaklaşımıyla ilgili kuramsal bilgiler verilmiştir. Böylece anlama ve yanlış anlamamanın Kutsal Kitaplar dâhil tüm metin okumalarında dikkate değer bir parametre olabileceği belirtilmiştir. Son olarak bu bölümde Kur'an çeviri ve çevirmenlerine P. Bourdieu odaklı çeviri sosyoloji ile bir değerlendirme yapılmıştır.

Pierre Bourdieu'un "*habitus*" kavramı çevirmen ve Kur'an çevirmeni ilişkisinde ele alınmıştır. Böylece genel manada çevirinin sosyal ve toplumsal bir eylem olduğu Kur'an çevirileri ekseninde kanıtlanmaya çalışılmıştır. Kur'an çevirilerine çeviri sosyolojik yaklaşım bu çalışma ile birlikte ilk defa konu edilmektedir. Buradaki amaç; Kur'an çevirilerinde görünen tercihlerin çevirmenin içinde yetiştiği sosyal çevreden ve kültürden nasıl etkilendiğini P. Bourdieu'un kuramından yararlanarak göstermektir.

⁸ www.saheehinternational.com (15.12.2016 17.38)

Bourdieu'un sosyal kuramı, çeviri için geliştirilmemiştir; ancak çeviribilimdeki paradigma değişimi bu kuramın çevirinin sosyal kuramını oluşturmasına engel olmamaktadır. Sosyoloji kuramları çeviri alanına ve eylemine yeni bir bakışın sağlanmasına fırsat vermektedir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde Nisa Suresinin İngilizce, Almanca ve Türkçe çevirileri incelenerek bu çevirilerin kadın hayatına etkileri sosyolojik ve kültürel boyutta gösterilmeye çalışılmıştır. Tezde Nisa Suresinde bulunan toplam 176 ayetin hepsi hakkında çalışılmayıp sadece “Kadın” ile ilgili ayetler üzerinde durulmuştur. Ayrıca zaman zaman Kur'an'da geçen ilgili diğer ayetler de çalışmada delil olarak kullanılmıştır. Surenin uzun olması ve konunun büyük bir sorumluluk taşıması nedeniyle ilgili ayetler titiz ve dikkatli bir çalışma gerektirmiştir. Bu bilgi birikimi yüzeysel bir çalışma değil aksine uzun yılların ve defalarca çeşitli okumaların bir sonucu olarak yapılmıştır.

Üçüncü bölümün alt başlıklarında Nisa suresinin genel olarak nelerden bahsettiği ile bilgiler verilerek devam edilmiştir. Daha sonra kadın haklarıyla ilgili ayetlerin içeriklerine uygun konu başlıkları verilmiştir.

Ayetlerin çevirileri üzerine çalışılırken Kur'an'ın Arapçasına da başvurulmuştur. Yetkin düzeyde Arapça dil bilgisine sahip olmamakla birlikte sadece kelimelerin okunuğu bilindiği için Arapça bilen uzman görüşlerine, Kur'an Arapçası sözlüklerine başvurulmuştur. Bu tezin hazırlık aşamasında Kur'an Arapçasının öğrenilmesi uzun bir süre alacağı için Arapça öğrenme yoluna gidilememiştir. Genel Arapça kurslarının günlük konuşma dilini öğretme programlı olmaları çalışmaya bir sınırlılık getirmiştir. Bu sebeple genellikle akademisyen Dr. Sonia Cihangir'in Arapça bilgisinden ve çalışmalarından faydalanılmıştır.

Dr. Sonia Cihangir Kimya mühendisliği eğitimini almış, Polimer ürünleri mühendisliği dalında yüksek lisans mezunudur. Daha sonra dini konular ilgisini çekmeye başlayınca dini eğitim almaya karar vermiştir. İran'daki Cameatul Mustafa al-Alemiye Uluslararası Üniversitesinde temel İslami bilgiler fakültesinde okumuştur. Kur'an İlimleri ve Hadis Fakültesinden Kur'an İlimleri ve Hadis alanında ilmi araştırmacısı olarak mezun olmuştur. Kuran İlimleri ve Tefsir Anabilim Dalında tahsil almaya devam etmiş ve

Kur'an İlimleri ve Tefsir Anabilim Dalı doktoru olmuştur. Cameatul Mustafa al Alemiye kısa süreli yüksek eğitim Enstitüsünde İslam Temel Bilgileri, Akait, Kuran ilimleri, tefsir, 'İslam'da Kadın meseleleri' vs. ders vermiştir. "Din, Kadın, Adalet", "Kadın: Hurafeler ve gerçekler" kitaplarının yazarıdır. Aralık 2017 yılında "Sonsuz Rahmet" adında Kur'an-ı Kerim'in Türkçe çevirisini yapmıştır. Evli, dört çocuk annesidir. Şu an bağımsız araştırmacı yazar olarak faaliyet göstermektedir.

Ayetlerin Arapçası ile birlikte verilmesi Arapça bilgisine sahip kişilerin tez çalışmasını okurken daha rahat karşılaştırma yapabilmelerini sağlamak nedeniyledir. Zaman zaman Türkçe, Almanca ve İngilizce çevirilerde ikişer ya da üçer çeviri örnekleri sunulmuştur. Buradaki amaç ayetlerin farklı çevirilerini göstermektir. Ayetlerin uzun olması karşılaştırmaları tablo şeklinde sunmayı kısıtladığından alt alta sıralama yöntemine ve çevirilerde ilgili kısmı koyulaştırma yöntemine başvurulmuştur.

Sonuç kısmında çalışma, genel olarak değerlendirilmiştir. Kutsal Kitap çevirilerinin ve Kur'an'ın modern bilimler perspektifinde ele alınmasına vurgular yapılmıştır. Kur'an üzerine yapılacak çalışmaların ve etkin çevirilerin önemi üzerinde durulmuştur. Kur'an'ın farklı yorumları ve İsrailiyat bilgileri üzerinden kadının sosyal hayatına müdahale etmenin Kur'an'a uymadığı savunulmuştur. Son olarak, bulgular açıklanarak Kur'an çevirilerinin ve yorumlarının, her bir bilim dalının (Çeviribilim, Tefsir Bilim ve Yorumbilim) gelişimine katkı sağlayacağı düşünülen öneriler sunulmuştur.

Tezin Önemi

Kur'an-ı Kerim Latince, Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, İspanyolca, Bulgarca, Kazakça, Kürtçe, Japonca, Korece, Farsça... gibi pek çok dile çevrilmiştir. Milyonlarca insana ulaşan Kur'an çevirisinin doğruluğu önem arz etmektedir. Çünkü Kur'an çevirileri, yeni Müslüman olanların veya İslamiyet'i araştıranların ilk başvuracağı kaynaklardır.

Kur'an'ın çevrilmesiyle İlahi Kitabın nasıl çevrileceği de önem kazanmıştır. Kur'an çevirisi kuramı, Kur'an çevirilerinde yöntem sorunu... gibi çalışmaların sayısı da artmaya başlamıştır. Bu mesele salt tefsir bilim ya da yorumbilimin sorunu değil; aynı zamanda çeviribilim alanının da bir sorunudur ve asla ayrı düşünülemez. Kur'an

çevirmenin ya da müfessirinin çevirmen kimliğini kazanması ancak çeviribilim alan bilgisiyle sağlanabilir.

Kur'an'ın doğru anlaşılması, bilimsel bir meseledir. Kur'an'a inananlar neye inandıklarını, karşı çıkanlar neye karşı çıktıklarını bilmek için, öncelikle Kur'an'ı dosdoğru anlamak zorundadırlar. Bunun yolu da Kur'an'a dilbilimle, anlambilimle (semantik), kökbilimle (etimoloji), yorumbilimle (hermeneutik), insanbilimle (antropoloji), kültür bilimle, sosyolojiyle, çeviribilimle özetle bilimsel yöntemlere eğilmekten geçmektedir. Bunu yapmaksızın inananların ve karşıtların savunmaları sağlıklı olmayacaktır.

Bir Kur'an araştırmacısı Kur'an çevirilerinden alıntılar yaparken, o çeviride kullanılan dilin akıcı, düzgün, anlaşılır olup olmasının yanı sıra, o çevirinin Kur'an'ın Arapçasına uygun olup olmadığını bilmesi gereklidir. Bunun için Arapça bilgisine ihtiyaç vardır. Ancak Kur'an ile ilgilenen, onu okuyan herkesin Arapça metne başvurmak gibi bir sorumluluğa girmesi mümkün değildir. Bu manada Kur'an çevirisi yapan çevirmenlerinin uygun yöntemler ve stratejiler kullanması, gerektiğinde Arapça etimolojik çalışmalar yapması, dil felsefesi, anlambilimsel, çeviribilimsel, yorumbilimsel bilgilerden faydalanarak etkin ve işlevsel bir Kur'an çevirisi ortaya çıkarmaları gereklidir. Elbette böylesi bir çeviri görevi için grup çalışmaları yapmak da faydalı olacaktır.

Çalışma, genel olarak Kutsal Kitap çevirilerinde çağdaş bilimlerden çoğuldisipliner yararlanılmasını vurgulamak açısından önemlidir. Ayrıca İslam dininin kadınlara verdiği değere, sunduğu kolaylıklara ve hükümlere tanık olunmasını sağlamak açısından önemlidir. Çalışmanın gerek çeviribilim alanına gerekse tefsir bilimi alanına, Kur'an çevirilerine ve çağdaş Kur'an Hermeneutiğine olumlu etkisinin olması bir temennidir. Bu tür çalışmaların hem nitelik hem de nicelik bakımından artarak disiplinlerin gelişmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

BÖLÜM 1: KUTSAL KİTAP ÇEVİRİLERİNDE ÇEVİRİBİLİMSEL VE YORUMBİLİMSEL YAKLAŞIMLAR

“Bir kitabın çevirisi, bir resmin kopyalanmasına benzer, ikisi de gerçek anlamda taklit edilerek öğrenilir.”

Goethe, 1826

“Çevirinin yetersizliği üzerine ne söylenirse söylenir, çeviri, günümüzde olduğu kadar gelecekte de dünyadaki her türlü iletişimi sağlayacak olan en önemli ve onurlu işlerden biridir.”

Goethe, 1827

1.1 Kutsal Kitap Çevirilerine Çeviribilimsel Yaklaşımlar

Çeviri tarihinin, çeviri ediminin, çevirinin terminolojik alt yapısının, kısaca çevirinin bilimsel temellerinin başlangıç dönemi Antik Yunan-Roma Dönemi olarak kabul edilir. Çeviriye yönelik temel düşünceler ve somut eserler bu dönemde oluşmuştur.

Antik dönem Yunancadan Latinceye yapılan çevirileri ve Latincenin gelişmesine yönelik girişimleri göstermektedir. Romalılar kendi kültürünü ve dilini geliştirmek için edebiyat alanında yeni yapıtlar ortaya koymak, kendi bilgi ve kültürlerini zenginleştirmek amacıyla çeviriden yararlanmışlardır. Romalıların egemen kültür politikaları o dönemin çeviri çalışmalarıyla, Latince yazın dilinin ve söz sanatlarının (Rhetorik) gelişmesine, Yunancada mevcut türlerin Latinceye geçmesine ve Latincede felsefe dilinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Romalı çevirmenlerin kaynak metinden daha üstün yapıtlar ortaya koymaları erek çeviri metinlerin özgün metinler olarak algılanmasına yol açmıştır.⁹ Bunun nedeni Antik Dönemde çevirmenlerin kullandığı çeviri yöntemleri ve stratejileridir.¹⁰

⁹ Antik Dönem çevirmenlerinin kullandığı çeviri yöntemleri:

- **Çeviri Yoluyla Aktarma Sözcük** (*das Übersetzungslehnwort*): Yunanca birleşik kelimeler temelindeki anolojilerle Latince birleşik kelimeler oluşturularak Latince yeni kelimeler türetilirdi.
- **Anlam Yoluyla Aktarma Sözcükler** (*die Bedeutungslehnwörter*): Yunanca Tanrı isimleri yerine Latince Tanrı adları kullanılarak Latince sözcüklere yeni anlamlar yüklenirdi.
- **Yabancı Sözcüğü Olduğu gibi Latince Metne Aktarma** (*Fremdwort Entlehnung*): Kaynak dilde kavramsallaşmış/terimsel anlamın düşünsel bağlamını korumak için doğrudan aktarıldı.
- **Açıklama** (*Paraphrase*): Kaynak dile özgü bir sözcüğü erek dilde daha geniş biçimde açıklama yöntemi kullanılırdı.

Tarihte ilk çeviri kuramcı olarak görülen yazar/düşünür/çevirmen/söz ustası Marcus Tullius Cicero'dur (M.Ö. 160-43). Cicero'nun çeviriye ilişkin yorumları çeviri ediminin kuramsal çözümleme girişimlerinin ilk adımlarıdır (Yücel, 2016: 41). Çeviri sorunlarını “*De Optimo Genere Oratorum*” (*En İyi Hatip Üzerine*) adlı çalışmasıyla ilk gündeme getiren kişidir. Bu yapıt söylev sanatının inceliklerini Grekçe metinlerin çevirileri üzerinden öğrenmek isteyen Romalıların karşısına çıkan çeviri sorunlarından yola çıkılarak kaleme alınmıştır (Yazıcı, 2005: 34). Cicero'nun çeviriyle ilgili yaklaşımlarını değerlendirildiğinde onun çeviride erek dil/kültür odaklılığı savunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Cicero metin türüne göre bir yaklaşım sunan kuramların temelini atarak, metinleri işlevlerine göre sınıflandıran ilk düşünürdür. Cicero erek dil okurunun alımlama koşullarını da düşünerek, daha anlaşılır bir çeviri dili benimsediği anlaşılmaktadır (Yücel, 2016: 47).

Cicero “*ut interpre*” (*çevirmen gibi*) ve “*ut orator*” (*hatip gibi*) gibi kavramları öne süren ilk kişi olduğu söylenebilir. “*ut interpre*” kavramıyla “*verbum de verbo*” (*sözcüğü sözcüğüne*) çeviri yöntemini, yani kaynak metnin sıralanış ve dilsel aslına sadık çevirme yönteminden; “*ut orator*” kavramıyla “*sesum de senso*” (*anlama göre*) yani kaynak metnin anlamına sadık kalarak sözcüklerin erek kitle üzerindeki etkisinden yola çıkarak çeviri yapma yönteminden bahsetmektedir.

“*Sözcüğü sözcüğüne*” ve “*anlama göre*” çeviri yöntemi günümüz çeviribilim terminolojisi açısından bir kuşku yaratmamakla birlikte, Hans J. Vermeer'in “*Translation Today: Old and New Problems*” başlıklı yazısında (1994: 3-16) çeviri yöntemiyle ilgili bu terimlerin, günümüz bildik çeviribilim terimiyle bağdaşmayıp, kavramsal olarak farklı anlamlar taşıdığından söz edilir. Söz konusu yazıda hem Cicero hem de Hieronymus'un “*sözcüğü sözcüğüne*” çeviri yönteminde çeviri birimi olarak bir sözcüğün en küçük anlam taşıyan birimi, “*biçimbirim*”leri ölçüt aldıkları, “*anlama göre*” çeviride ise, sözcüklerin, ya da dil birimlerinin metin içi bağlamındaki sıralanışa öncelik verildiği belirtilmiştir (Yazıcı, 2005: 32).

Aynı zamanda bazı eklemeler (*Amplifikation*) ve çıkarmalar (*Reduktion*) yapılırdı. Böylece erek metinler kaynak metinden uzaklaştıkça özgün metin olarak algılanırlardı. Konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Seele, 1995: 24-40.

¹⁰ **Yazarın Notu:** Çeviri tarihiyle ilgili daha fazla bilgi, ilgili birçok kitapta ve makalede mevcuttur. Konuyu Kutsal Kitap çevirileriyle sınırlı tutmak için bu döneme ait bilgiler sınırlı verilmektedir.

Tarihte “*sözcüğü sözcüğüne çeviri*” ”(*Wort für Wort*) yönteminden anlaşılan, erek metnin gerektirdiği söz dizimsel sıralamayı bir kenara atıp, kelimelerin kaynak metnin sözdizimsel sıralamasını değiştirmeden sadece biçimbirimlerden yola çıkarak aktarmaktır. Böyle bir durumda çevirmenin ilgi odağı sözcükler olmakta ve sözcüklerin uzunluğuna ya da kısalığına bakılmaktadır. Kısacası, kaynak metnin biçimsel olarak bir kopyası çıkarılmaya çalışılmaktadır. Öte yandan, söz konusu çevirmenlerin Kutsal Kitap dışında yazınsal metinlerin çevirisinde kullandıkları “*anlama göre*” çeviri yönteminde çeviriye, erek ekin yazın geleneğini göz önünde bulundurarak ya da metin dışı bağlamı gözeterek değil de, metin içi bağlamı koruyarak çeviri yapmak anlatılmak istenmiştir. Bir başka deyişle, dil düzleminde kaynak metne sadık kalma düşüncesi baskındır. Günümüz çeviribilim anlayışında “*anlama göre*” çeviri dendiğinde ise, çoğunlukla kaynak ekin bağlamında doğru bir biçimde yorumlanarak, kaynak metnin kaynak ekindeki anlam ve etkisini erek ekinde çeviriye yansıtmak akla gelmektedir (Yazıcı, 2005: 33)

Konuyu Vermeer’in makalesine göre yeniden değerlendirecek olursak, Cicero ve aynı dönemlerde yaşayan gerek yazınsal metin, gerekse Kutsal Kitap çevirmenlerinin “*anlama göre*” çeviriden metni içi bağlamın korunduğu sözdizimsel çeviri yöntemini anladıkları, bunun ise, günümüz çeviribilim anlayışında “*sözcüğü sözcüğüne*” çeviri kapsamına girdiği anlaşılmaktadır. Kısaca günümüz kaynak odaklı çeviri yönteminin o günün “*sözcüğü sözcüğüne*” çeviri yöntemi değil de, “*anlama göre*” çeviri yöntemi daha uygun düşmektedir. Görüldüğü gibi bu terimler zaman akışı içerisinde sadece farklı anlamlar kazanmakla kalmamış, aynı zamanda “*özgür*” ve “*sadık*” çeviri tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Bu ise, gerçekte çeviribilim sürecinin Antik Çağdan başladığını göstermektedir (Yazıcı, 2005: 32-33).

1.1.1. Hieronymus ve Kutsal Kitap Çevirisi “Vulgata”

Çevir tarihinde Kutsal Kitapların çevrilmesi ve bunların tartışılması geniş bir yer tutmaktadır. Orta Çağ’da egemen olan eğitim anlayışı bir yandan din ağırlıklı, öte yandan soylulara yönelik olması, çeviri edimini, çevirinin yapılış biçimini ve çevirmenlerin tutumlarını belirlemiştir. Toplumun büyük bir çoğunluğunun okur-yazar olmaması, matbaanın henüz yaygınlaşmaması, bilim dilinde ve resmi dilde halkın

büyük bir kesiminin bilmediği Latincenin geçerli olması, ulusal dillerin yazı dili olarak geride kalmasına neden olmuştur. Eğitim görmüş insanlar daha çok manastırlarda yetiştiklerinden ya da orada yetişmiş olanlar tarafından eğitildiğinden, o kurumların anlayışını da yansıtmaktaydılar. Orta Çağ'da dini kurumların siyasal ve toplumsal hayatın belirleyen önemli güçlerinden biri olması, her alanda etkinliklerini keskinleştirmiştir (Yücel, 2016: 51). Bu dönemde egemen güç olan manastırların otoritesi çevirmenin bağımsız hareket etmesini kısıtladığından, görev verenin ve kendinden üstün olan bir yetki tarafından biçimlendirildiğinden söz edilebilir. Orta Çağda genel anlamda Kutsal Metinlerin çevirisi yaygın olmasına karşın bu çağda bir dönem (1170-1270) saray edebiyatıyla birlikte dünyevi konuları içeren şövalye edebiyatı da ağırlık kazanmıştır. Bunun nedeni ise o dönemde gerçekleşen haclı seferleridir (1095-1272).

Tanrısal gücün temsilcisi olarak kabul edilen kurumlarda Tanrı'nın varlığına ve mesajına ilişkin araştırmalar yapılmaktaydı. Çevrilecek metinler dini içerikli ve kutsal olduğu için doğru biçimde çevrilmesi önemli olduğu kadar kutsal bir görev olarak değerlendirilmekteydi. En ufak bir yanlışlık birçok tartışmaları beraberinde getireceğinden çeviriler genellikle ortak çalışmaların ürünleri olarak ortaya çıkmıştır. Her çeviri son aşamaya gelmeden önce birkaç onay ve denetime tabi tutulmaktaydı. Çeviriyi mümkün olduğunca sadık ve dini inançlara örtüşecek biçimde çevrilmesi sağlanmaktaydı. Aksi takdirde çevirmen gerçeği değiştirmekle suçlanarak Tanrı'nın ve kilisenin cezasına uğrayabilirdi (Yücel, 2016: 53-55).

Kutsal Kitapların en eskisi olan "*Septuaginta*" M.Ö. 3. Yüzyılda Eski İncilin (*Tevrat/Tanah*) İbraniceden Yunancaya çevirisidir. Bu çevirinin yapılış nedeni, Yunanca konuşulan bölgelere dağılmış olan Musevilerin günlük konuşma dili olan Yunancayı İbraniceden daha iyi bilmeleridir (Yücel, 2016: 59). Mısırlı Ptolemaios II. Philadelphos yönetiminde, rivayete göre 72 çevirmen tarafından Pharos adasında yapılmış, İskenderiye Yahudileri tarafından konuşulan Yunancaya çevirisini içerir. 72 çevirmenin tamamının aynı metni oluşturmuş olması, metnin otoritesini belgeleyen bir mucize olarak kabul edilir (Stolze, 2005: 17).

72 Yahudi din âlimi bu çeviriyi 72 günde, ayrı ayrı mekânlarda yapar, ancak farklı mekânlarda çevirmelerine rağmen metinleri birebir örtüşür. Bundan dolayı da çeviri metni vahiy, çeviriyi yapanlar ise peygamber olarak kabul edilir. Günümüzde ise hadisenin doğruluğuna şüpheyile yaklaşılmaktadır. Eski “*Tanah*” nüshalarıyla yapılmış olan bilimsel karşılaştırmalarda Septuaginta’nın birçok bölümünün, bu nüshalarla uyuşmadığı saptanmıştır. Bunun nedeni henüz çeviribilimsel ya da teolojik açıdan tam olarak açıklığa kavuşturulamamışsa da, o dönem İskenderiye’de yaşayan Yahudi asılı Yunanlıların kutsal kitabı, kendi dillerine olduğu gibi kendi kültürlerine de uyarlamak amacını güttükleri tahmin edilmektedir. Bahsi geçen nüshalar arasında tutarsızlıklar olduğundan, Yahudiler bu çeviriyi kendi kutsal metinlerinin çevirisi olarak görmez. Onlara göre, Septuaginta bilerek değiştirilmiştir. Bunu ise Hıristiyanlar kendi öğretilerine yakın eski bir metin olduğunu ispatlamak için yapmışlardır. Septuaginta, Hieronymus’un yapmış olduğu Latince İncil çevirisine kadar kilise tarafından tek kaynak olarak kullanılmıştır (Tosun&Akın, 2016: 61).

Cicero’dan aşağı yukarı 400 yıl sonra Geç Antik Dönemde yaşayan çeviribilim açısından önem taşıyan ikinci kişi Sophronius Eusebius Hieronymus’tur (M.S.348-420). M.S. 382 yılında Papa Damasus (ö. 384; Papalığı: 366-384), Hieronymus’tan İncil çevirilerini gözden geçirmesini ister. Papanın bu isteğinin nedeni ise, mevcut İncil çevirilerinin, neredeyse tamamının birbirinden farklı olmalarıdır. Damasus, kilisenin hizmetinde tek ve tutarlı bir İncil bulundurmak ve kilise dualarını Latince okutmak istemiştir (Tosun&Akın, 2016: 61). Kutsal Kitabı, İbranice Eski Ahit ve Yunanca Yeni Ahit’i karşılaştırarak çevirmiştir (Yazıcı, 2005: 35). Hieronymus Kutsal Kitabı “*Vulgata*” adıyla Latinceye çevirmiştir. Kutsal Kitap’ı çevirmeye kalkışmakla üstlenmiş olduğu zorlu görevde, Tanrı’nın kendisine yardım edeceğinden emindir. Peygamberler gibi kendisine vahiy inmesini diler. Bütün varlığıyla, Tanrı’nın iradesini yansıtacak bilgiyle donanmış olmayı ister. Ona göre, çevirmen kendisine bilgi vahyedildiğini anlar, bu bilgileri ana dili vasıtasıyla kitlelere ulaştırır ve bunu yaparken de kaynak metnin özgün üslûbunu korur. (Kızıltan, 2000: 79).¹¹ Hieronymus’un bu isteği Kutsal Kitap çevirilerinin mühim bir görev olmasından ve büyük sorumluluk getirmesinden

¹¹ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1052/12718.pdf>

dolayıdır. Aslına uygun bir çeviri yapabilmek için adeta metinle bütünleşmeyi dilemektedir.

Kutsal Metinler Tanrı tarafından yazdırıldıklarından dolayı, onların insanın elinden çıkmış bir metinle eş değer tutmanın doğru olmadığını öne süren Hieronymus'a göre, bu metinlerin içerikleri olduğu kadar o dilin bir parçası olan söz dizimi de kutsal sayılmalıydı ve Tanrı'nın seçimini yansıttıkları için değiştirilmemeliydi (akt. Yücel, 2016: 57).

Hieronymus, arkadaşı Pammachius'a çeviri konusundaki düşünce ve ilkelerinden bahsettiği bir mektup yazar. Bu mektubu yazmasının amacı, Salamisli Papaz Epiphanius Kudüslü Papaz Johannes'e yazmış olduğu bir mektubu Yunancadan Latinceye serbest biçimde çevirdiği için kendisine yöneltilen metin dışına çıkarak gerçekleri yansıtmadığı suçlamasına bir açıklık getirmektir (Yücel, 2016: 56). Hieronymus bu mektubunda Cicero ve Horatius'u örnek aldığını belirterek, onlar gibi anlamın aktarılmasının üzerinde durduğunun altını çizerek şunları söyler:¹²

“Sadece itiraf etmiyorum, açıkça söylüyorum, sözcük sırasının bile bir gizem olduğu kutsal yazılar dışında, Yunanca metinlerin çevirisinde bir sözcüğü diğer bir sözcükle değil, bir anlamı diğer bir anlamla çeviriyorum; bu işte benim ustam Tullius'tur (Cicero)...” (Stolze, 2005: 17)

Alıntıda da anlaşılacağı üzere, Hieronymus çeviri sorununa metin türü açısından yaklaşır. Hieronymus temelde iki çeviri tutumundan söz eder: Verbum e verbo transferre (sözcüğü sözcüğüne çeviri) ve sensum ezprimere de sensu (anlamın çevirisi) (Göktür, 2014: 18). Cicero'nun kullandığı “*verbum de verbo*” teriminden yola çıkarak, “*sesum de senso*” şeklinde türetilmiştir. Bu bağlamda “*anlama göre çeviri*” sözcükten değil, tümceden türetilmiştir. Bu kavram “*özgür çeviri*” (*freie Übersetzung*) anlamına gelmeyip, anlama sadık kalmak koşuluyla yapılan çeviri anlamına gelmektedir (Yazıcı, 2005: 36). Ona göre “*anlama göre çeviri*” kaynak metnin anlamına sadık kalarak Kutsal Kitabın iletisinin okuyucuya ulaştırılması amacını taşır. Bu kavramın Kutsal Kitapta

¹² <https://www.unifr.ch/bkv/kapitel3348-5.htm> (17.03.2019 15.43)

gündeme gelmesi ise, metin türüne göre çeviri yöntemi veya sadık ve özgür çeviri konularını da gündeme getirir (Göktürk, 2014: 18-19).

Hieronymus da Cicero gibi çevirinin iletişim yönü, metin türüne göre çeviri, sadık olmak koşuluyla “sözcüğü sözcüğüne” ve “anlam göre” çeviri kavramlarının şekillendiği görülür. Bununla birlikte çeviri sürecinde okurla iletişim ve metin türü ilişkileri sorgulanmaya başlanmıştır (Yazıcı, 2005: 36).

İncil’i aslına bağlı kalarak çeviren Hieronymus, daha önceki çevirilerin tersine, kaynak metinde herhangi bir değişiklik yapmadığından çevirdiği için onun çevirisi 1546 yılında Konsil tarafından gerçeğine en yakın bulunarak kilisenin resmi İncil’i kabul edilmiştir (akt. Yücel, 2016: 59).

Cicero ile başlayan çevirinin ilk ilkel yöntemleri “sözcüğü sözcüğüne” ve “anlama göre” çeviri, Hieronymus’la Kutsal Kitap çevirilerinde kendini göstermiş ve bir sonraki dönemlerde “*sadık çeviri*”, “*serbest çeviri*” yöntemiyle yapılan çevirilerin, çeviri sayılıp sayılmayacağı tartışmalarını alevlendirmiştir. Hıristiyanlığın kabulüyle birlikte Batı’da çeviri etkinliğine bir süre ara verilmiştir. Antik Çağda başlatılan bu tartışmalara ancak Doğu’da 9. ve 12. Yüzyıllar arasında yoğun çeviri etkinliğinin ardından dönülebilmıştır (Yazıcı, 2005: 37).

“Çeviri yapmanın gerçek anlamı, başka bir dilde konuşulan bir şeyi kendi diline uydurmaktır.”

Martin Luther, 1666

1.1.2. Martin Luther ve Almancalaştırma Yöntemli İncil Çevirisi

Orta Çağ’ın baskıcı ve kötü havasından kurtulmak isteyen insanlar Rönesans ve Hümanizm ile yeni ve iyimser bir döneme girmişlerdir. Yazılı yapıtların geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan matbaanın da bulunmasıyla düşüncelerin daha özgür biçimde dile getirildiği Aydınlanma Çağına girilmiştir. Antik Yunan-Roma dönemine ait pek çok eserin çevirileri, dini konularla birlikte yazılı yapıtlar ve sanatsal eserler de ön plana çıkmaya başlamıştır. Rönesans Dönemi’nde, bürokrasi, diplomasi, hukuk, felsefe, edebiyat ve sanat alanında yeterli olduğunu kanıtlamış gerçek ulusal dillerin

oluşmasıyla, çeviri olgusu yeni bir anlam kazanmıştır (Kızıltan, 2000: 83). Orta Çağ'ın sona ermesine neden olan Rönesans ve Hümanizm akımları dinde de değişime yol açan Reformasyon hareketini başlatmıştır.

Reformasyon kilisenin yenilenmesi hareketiydi. Martin Luther (1483-1546) ise 1517 yılında 95 tezini yayınlamasıyla Reformasyon hareketinin simgesi olmuştur. Neredeyse Avrupa'nın tamamını etkisi altına alan bu hareket sonunda Batı Hıristiyanlığının Protestan ve Katolik mezhepleri olarak ayrışmasıyla sonuçlandı. Bu yenilik hareketi çok merkezli bir değişimdi: Almanya'nın yanı sıra İskandinav ve Baltık ülkelerinde Luther ve öğretileri baskın hale gelirken diğer ülkelerde Johannes Calvin (*Kalvinizm*) (Fransa/İsviçre) ve Ulrich Zwingli (İsviçre) gibi Reform Kiliseleri olarak adlandırılan hareketi başlatan diğer reformcuların fikirleri ön plana çıkıyordu. İngiltere'de de Anglikan Kilisesiyle birlikte yeni bir ulusal Protestan kilisesi kurulmuş oldu. Bütün Protestan akımlarının ortak paydası o dönemde Papalık Kilisesi olarak adlandırılan geleneğin reddi, İncil'in merkezi referans olması ve “*rahmaniyet öğretisi*”ydi.¹³ Luther'in kiliseye baş kaldırışının temel nedeni insanların inançlarının kilise tarafından sömürülmesidir.

Luther, Hıristiyanlardan para karşılığı günahlarından kurtulmak yerine günahlarından arınmak için samimi bir pişmanlık göstermesi gerektiğini savunuyordu. İlerleyen aşamalarda eski Kilise ve yenilikçiler arasındaki farklar giderek keskinleşti ve reform hareketini oluşturan çeşitli mezhepler Katolik Kilisesi'nden tamamen ayrıldı. Avrupa'nın ortasından artık bir mezhep sınırı geçiyordu. Bu ayrım 1618-1648 yılları arasında sürecektir Otuz Yıl Savaşlarının patlak vermesine ve toplumda evliliklerin dahi yalnızca kendi içinde gerçekleştiği iki farklı kümeleşmenin oluşmasına neden oldu. Bazı tarihçi ve sosyologlar Protestan anlayışının modern ekonomik dinamiklerin gelişiminde önemli rol oynadığı ve bu nedenle Avrupa'daki Katolik ülkelerin ekonomik açıdan geri kaldığı görüşünü savunmaktadır.¹⁴

Luther, İncil'in (*New/Neues Testament/ Bible*) ulus dillerine çevrilmemesini, papazların halkın önüne ördüğü bir duvar olarak görmüştür. Luther'e göre, Katolik dünyasında,

¹³ <https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/buyuk-reformcu-martin-luther> (20.03.2019 18.18) Konu ile daha fazla bilgi için ayrıca bkz. Salihoğlu, H. (1993). *Alman Kültür Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. s. 65-71

¹⁴ <https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/buyuk-reformcu-martin-luther> (20.03.2019 18.30)

yalnızca papazların İncil'i anlayıp yorumlama yetkisi, Hıristiyanlığı cahilleştirmekte, anlaşılmasını ve yayılmasını engellemektedir. Ayrıca halkın İncil'i okuyamaması nedeniyle din adamları ve kilise, İncil'in yerine kendi yorumlarını halka dayatmakta, gerçek din yerine kendi yorumlarını koymaktadırlar. Luther, kilisenin bu anlayışını, Tanrı ile insan arasında aracı rol ve insanla Tanrı'nın ilişkisini kesme olarak görmüş ve bunu kesin bir dille reddetmiştir (Tosun&Akın, 2016: 62).

Kendini Tanrı'nın meşru bir temsilcisi gören kilisenin, insanların inancını kullanmasına karşı gelen Luther, dinin kilisenin gücünden kurtulması gerektiğine inanmaktaydı. Luther, bunu ancak Hıristiyan dininin kaynağı olan İncil'i halka yaymakla başarabileceği kanısına varmıştır (Yücel, 2016: 65). Kutsal Kitap çevirilerinde çeviri tarihi içinde kaynak odaklı çevirilerden uzaklaşarak Martin Luther ile başlayan erek odaklı bir çeviri tutumu izlenmiştir. Hieronymus'un din dışı metinler için ileri sürdüğü anlam odaklı çeviri yaklaşımını Kutsal Metinler üzerine ilk uygulayan Martin Luther olduğu söylenebilir. Ancak Luther, Hieronymus'un gibi çevirmenin Tanrı tarafından görevlendirilmiş biri olarak görmez; kendi iradesi ve seçimleriyle kararlar alabilen biri olarak değerlendirmektedir (Yücel, 2016: 66). Luther, İncil'i bir ulus dili olan Almancaya çevirerek "**Verdeutschen**" (**Almancalaştırmak**) yöntemini geliştirmiş ve Almancanın halka yayılıp yazı dili olarak da gelişmesini sağlamıştır. Bütün bu koşulların ve görüşlerin bir anlamda Luther'in çeviri yaklaşımını belirlediği söylenebilir.

"*Sendbrief vom Dolmetschen*" (1530) (*Çeviri Üzerine Açık Mektup*)¹⁵ adlı yazısında, kendisini suçlayan eleştirilenlere karşı izlediği çeviri yöntemini birkaç örnek göstererek savunmuştur. Çeviri ilkesinin sınırlarını çizdiği "*Almancalaştırma*" kavramını Luther önermiştir (Luther 1530: 5).¹⁶ Ona göre, çeviri ancak bu şekilde anlam odaklı bir çeviridir. Luther, İncil çevirisinde öznel bir yorumlamadan ziyade, anlaşılabilirlik ölçütünü temel aldığı söylenebilir. Bu sebeple İncil'in geniş kitleler tarafından anlaşılması için halkın konuştuğu dile indirgeyerek Almancalaştırılmasını sağlamıştır. Kutsal Kitabın (İncil'in) okurun anlayabileceği düzleme gelmesini meşhur sözleriyle dile getirmektedir:

¹⁵ <https://www.bibel-in-gerechter-sprache.de/wp-content/uploads/sendbrief.pdf> (10.03.2019 21.10)

¹⁶ <https://www.checkluther.com/wp-content/uploads/1530-Sendbrief-vom-Dolmetschen.pdf> (11.03.2019 19.09)

“...man mus die Mutter im Hause, die Kinder auf der Gassen, den gemeinen Mann auf dem Markt drum fragen, und den selbigen auf das Maul sehen, wie sie reden, und darnach dolmetschen, so verstehen sie es den und merken, dass man Deutsch mit ihnen redet.” (Luther, 1530: 4)¹⁷

İncil'in “evdeki annenin, sokaktaki çocuğun, pazardaki sıradan adamın diline” çevrilmesi gerektiğini ifade ederek hem Kutsal Kitabın anlaşılmasını hem de Almancanın zenginleşerek yazın dili oluşturmaya katkı sağlamıştır. Luther'in erek okur odaklı bu çeviri anlayışı işlevsel ve iletişimsel bir özelliğe sahiptir. Luther, kaynak dilin ve erek dilin farklılıklarından ve Almancanın kaynak dili karşılayamamasından kaynaklı güçlüklerin boyutlarını şu sözleriyle dile getirmektedir:

“...Und ist uns sehr oft begegnet, daß wir vierzehn Tage, drei, vier Wochen haben ein einziges Wort gesucht und gefragt, haben's dennoch zuweilen nicht gefunden. Im Hiob arbeiteten wir also, Magister Philips, Aurogallus und ich, daß wir in vier Tagen zuweilen kaum drei Zeilen konnten fertigen...” (Luther 1530: 4)¹⁸

“...onbeş gün, üç-dört hafta tek bir sözcüğe karşılık aradığımız ve bulamadığımız çok oldu. Eyüp üzerinde çalışıyorduk, Magister Philips, Aurogallus ve ben, dört günde neredeyse üç satır bile bitiremiyorduk.”

Luther, İncil çevirisinde bazen kaynak metindeki sözcüklere bağlı kalmayı yeğlediğini ve bazen de bu sözcüklerden ayrılmaktansa Almancaya ters düşmeyi göze aldığını “Sendbrief” yazısında dile getirmektedir. Ayrıca doğru sözcüğü bulmak için verdiği tutkulu ve özverili mücadelede “yine de harfleri öyle çok başıboş bırakmadığımı” söyler (Luther, 1530: 6).¹⁹ Gerçek Protestanlığın beş temel ilkelerinden olan “*Sola Scriptura*” (*Sadece ve Yalnızca Kutsal Kitap*) ve “*Sola Fide*”yi (*Sadece ve Yalnızca İman ile Aklanma*)²⁰ savunması, tabii ki metnin anlamına sadık ve konuşma dilini hedefleyen bir çeviri uygulaması yaptığını kanıtlamaktadır.

¹⁷ <https://www.checkluther.com/wp-content/uploads/1530-Sendbrief-vom-Dolmetschen.pdf> (11.03.2019 19.19)

¹⁸ <https://www.checkluther.com/wp-content/uploads/1530-Sendbrief-vom-Dolmetschen.pdf> (11.03.2019 19.20)

¹⁹ <https://www.checkluther.com/wp-content/uploads/1530-Sendbrief-vom-Dolmetschen.pdf> (11.03.2019 19.29)

²⁰ <http://www.hristiyan.net/temeller/5sola.htm> (20.03.2019 09.33)

Luther'in Kutsal Kitap çevirisinde anlama öncelik verme kaygısını taşıdığı ve bu amaçla *“halkın dili ve kendi imgelem gücünü kullandığını”* belirtmesi, çeviriler aracılığıyla okuma yazmanın bu yüzyılda daha içselleştiğini ve Kutsal Kitabın gizemini anlama göre çevirinin bozmayacağı görüşünün daha yaygınlaştığını gösterir. Kutsal Kitap'tan başlayarak bu şekilde çeviriler aracılığıyla okurla iletişim kurma gereksiniminin sorgulanması, hem erek dilin sınırlarının zorlanarak dilin iç dinamiklerinin harekete geçirilmesine yol açmış, hem de bireyin soyut düşünce yeteneklerinin gelişmesi Aydınlanma Çağına girmeyi kolaylaştırmıştır (Yazıcı, 2005: 37).

Geç Antik Çağda Hieronymus ve Orta Çağ sonunda Luther, 18. yüzyılın ilk yarısına kadar çok etkili olan ve dini metinlerde iki ağırlık merkezini, metni ve okuyucuyu, aynı çatı altında buluşturmaya çalışan geleneğin başta gelen temsilcilerindendirler (Kızıltan, 2000: 79).

“Eşdeğerlik, kaynak metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, hedef metnin de hedef dil okurunda uyandırabilmesidir.”
Güttinger, 1963

1.1.3. Eugene A. Nida ve İncil Çevirisi (Biçimsel ve Devingen/Dinamik Eşdeğerlik)

New York'ta kurulan *“Amerikan İncil Topluluğu/Kitabı Mukaddes Derneği”* (American Bibel Society 1816) yaklaşık 203 yıldır Hristiyanların Kutsal Kitaplarını farklı dillere çevrilmesini, basılmasını ve dünyaya yayılmasını sağlamaktadır. Ayrıca 20. yüzyılda İncil çevirileri sürecinde kuramlar geliştiren ve *“The Nida Institute”*nün (1946-1984) başkanı olan Eugene Albert Nida (1914-2011), diğer akademisyenler ile birlikte İncil çeviri süreçlerini inceleyip çevirilere destekler vermektedir.²¹ Eski ve Yeni Ahit (*The Old and New Testament/The Bible*) çevirileri Nida'nın da başında bulunduğu Kitab-ı Mukaddes Derneği tarafından defalarca yaptırılmıştır, hatta okuma yazma bilmeyen kavimler için çizgi roman şeklinde uyarlamalara gidilmiştir (Eruz, 2010: 144-145).

Nida (1964), *“... değişik öğrenim düzeyleri, değişik meslekler, ilgiler, insanların bir iletiyi anlayabilme yetisini önemli ölçüde etkiler... Dolayısıyla, bir metnin üniversite*

²¹ <http://ministry.americanbible.org/nida-institute> (21.03.2019 22. 35)

öğrencileri, ilkokul mezunları, yeni okumaya başlayan yetişkinler, yabancı dilde okuyan kolej öğrencileri, zihinsel engelliler gibi değişik okur grupları için birbirinden ayrı özelliklerle çevirilerin yapılması gerekmektedir.” diyerek, tamamen alıcı (receptor) merkezli iletişimsel çevirinin önemini belirtmektedir. Bu görüşe dayanan çeviri yönteminin eşdeğerlik kavramı “*devingen eşdeğerlik*” (*dynamic equivalence*) olarak tanımlanmaktadır. Davingen eşdeğerlikle yapılan çeviri, anlatımda bütün bir doğallığı amaçlar; alıcıya kendi ekini bağlamına uygun davranış kipleriyle seslenmeyi dener. Alıcının, iletiyi kavrayabilmek için kaynak dil ekinin örgüsünü bilmesi gerektiği görüşünde diretmez (akt. Çakır, 1996: 95). Kutsal Kitapların öğreticiliği, iletilerinin insanlara ulaşması ve anlaşılır olması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak Nida erek dil okurunun kendi konumunu ve kültürünü önemli gören iletişimsel bir çeviri yaklaşımı benimsemektedir.

Çeviribilim alanında “*kültürel farklılıktan*” ilk kez bahseden kuramcı olarak bilinen Nida, “*Towards a Science of Translating*” (1964: 111)²² kitabında yer alan “*The Principles of Correspondence*” adlı makalesi ile eşdeğerlik kavramına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bu çalışması, çeviribilim alanında yeni bir paradigmanın öncüsü olarak kabul edilmektedir (Tosun&Akın, 2016: 60). Nida makalesinde diller arasında bire bir eşdeğerlikler olamayacağı için çeviri metnin orijinal metinle bire bir aynı değil ancak yakın ya da benzer olabileceğini ve çevirmenin kendi yorumunu çeviriye katmasının kaçınılmaz olduğunu da eklemektedir (Nida, 1964: 160).²³

Nida, “*biçimsel eşdeğerlik*” (*Formal Equivalence*)* ve “*dinamik/devingen eşdeğerlik*” (*Dynamic Equivalence*)** olmak üzere iki farklı eşdeğerlik türünden bahsetmektedir. “*Biçimsel eşdeğerlik*”, kaynak metnin doğrudan içeriği ve dilbilimsel yapısı ile ilgili olup, kaynak metindeki iletinin doğru ve eksiksiz bir şekilde erek dile aktarılmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, çevirmenlerden çoğunlukla sözcüğü sözcüğüne çeviri üretmeleri beklenmektedir. “*Devingen/Dinamik eşdeğerlikte*” ise eşdeğer etki yaratmak için kaynak metin ile kaynak okur arasında kurulan ilişkinin aynısının erek okur ile erek

²²<https://tr.scribd.com/doc/294853332/Eugene-Nida-Toward-a-science-of-translating-bible-translating-1964-pdf> (21.03.2019 20.33)

²³<https://tr.scribd.com/doc/294853332/Eugene-Nida-Toward-a-science-of-translating-bible-translating-1964-pdf>; <https://dilmanj.com/eugene-nida-principles-of-correspondence/> (21.03.2019 20.40)

* Alm. Formale Äquivalenz

** Alm. Dynamische Äquivalenz

metin arasında kurulması beklenmektedir. Bunu sağlayabilmek için de çevirmenin erek dilde doğallığı yakalaması ve erek kültür okurunun dilbilimsel ve kültürel beklentilerine uygun bir metin üretmesi gerekmektedir (Nida, 1964: 129). Nida, geliştirdiği bu iki eşdeğerlik kavramıyla İncil’i çeviren bir çevirmen olarak kaynak metindeki kelime ve diğer dilbilimsel yapıların erek metne doğru ve eksiksiz bir şekilde aktararak “*biçimsel eşdeğerlik*”, İncil’in kaynak kültürde yarattığı benzer etkiyi erek kültürde yaratmaya çalışarak da “*devingen eşdeğerliği*” yakalamayı hedeflediği söylenebilir. Ancak Nida, çeviride karşılaşılan kaynak dil ve erek dil arasındaki dilbilimsel ve kültürel farklılıklardan dolayı bire bir eşdeğerliğin her zaman sağlanmasının mümkün olamayacağına da değir (Nida, 1964: 126-130). Bu sebeple kavramın metinsellik, yorumlama, kültürel, işlevsel, iletişimsel ve zamansal düzlemlerde değerlendirilmesi farklı eşdeğerlilik yaklaşımlarına da kapı açmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeviri kuramı açısından tartışılan en önemli konulardan biri “*eşdeğerlik*” olmuştur. Çeviribilim alanında “*eşdeğerlik*” kavramının tanımı ve uygulanabilirliği ile ilgili farklı düşünceler ortaya atılmış ve farklı kuramlar geliştirilmiştir. Bu açıdan eşdeğerlik kavramı birçok çeviribilim araştırmacısının ve teorisyenin odak noktası olmuştur; yapılan çalışmalarda ya da makalelerde kavramı farklı türlere ayırma ve tanımlama eğiliminde oldukları görülmektedir.²⁴ Nida’nın İncil çevirilerini dikkate alarak geliştirdiği, biçimsel ve devingen/dinamik eşdeğerlik olarak iki grup altında topladığı eşdeğerlik kavramının her metin türünde kullanılabilirliği, yeterliliği ve eksikleri Türkiye’deki çeviribilim teorisyenleri ve akademisyenleri tarafından da sorunsallaştırılıp tartışılmaktadır. Uygulamada ise çevirmenlerin sahip olduğu yetilere göre işlevsel eşdeğerlik olarak kendini gösterebileceğini söylemek yerinde olacaktır. Çeviride eşdeğerlilik söz konusu olduğunda çevirmenin sadece iki dili ve kültürü iyi bilmesi yetersiz kalarak yaratıcılığı ve sahip olduğu çevirmen özellikleri de önemli olmaktadır. Bir anlamda çevirmen aslında hem iyi bir okur hem de iyi bir yazar olabilmelidir.

Kutsal Kitap çevirilerindeki tarihsel gelişim, kısaca değerlendirilecek olunursa Geç Antik Çağda Hieronymus’ta Kutsal Metnin dokunulmazlığı ve değiştirilemezliği

²⁴ **Yazarın Notu:** Bu çalışmada Kutsal Kitap çevirilerinde çeviribilimsel yaklaşımlar kaleme alındığı için eşdeğerlik konusunda yalnızca E. A. Nida’a ait eşdeğerlik tanımına yer verilmiştir.

üzerinde durulmuştur. Orta Çağ sonlarında Martin Luther ile erek odaklı ve anlaşılır bir çeviri yapma kaygısı taşıyarak Almancalaştırma yöntemiyle İncil toplumda yaygınlaşmasını sağlamıştır. Her iki çevirmen de aslında çeviride anlamı vurgulamış ve Kutsal Kitapların anlaşılabilirliğini sağlamaya çalışmışlardır. Luther, okurun Kutsal Kitabı anlaması için halkın dilini ölçüt almıştır; ancak aynı zamanda Kutsal Kitaba karşı sorumluluk duygusu içerisinde olmuş ve İncil'in kendi dilsel bütünlüğü içerisinde anlaşılabilirliğini savunmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Eugene A. Nida ile Kutsal Kitapların anlaşılması çeviribilimsel düzlemde tartışılmaya başlanmıştır. Nida kaynak metnin okur üzerindeki etkisini erek okurda da sağlamaya çalışarak eşdeğer bir etki yaratmayı planlamıştır. Çeviride kültürden kültüre değişen değerlerin kendi niteliklerine göre uyarlanması gerektiğini savunarak da Kutsal Kitap çevirisinde yerelleştirmenin mümkün olacağını altını çizmiştir. Kaynak metnin anlamına bağlı olarak erek metinde bazı değişikliklerin yapılabileceğine değinerek de Kutsal Kitabın her kültürden her seviyeden her yaştan insanın anlayabileceği şekillerde çevirilerinin yapılmasını sağlamıştır.

1.2. Kutsal Kitap Çevirilerine Yorumbilimsel Yaklaşımlar

Hermeneutik teriminin ilk kullanımı Antik Çağda Hıristiyan teolojisine ait çalışmalarda söz konusu olmuştur. Bu çerçevede terim, yorumcunun dini metni (Kutsal Kitabı) anlamaya çalışırken izlemesi gereken kuralları ve ölçütleri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bu anlamıyla modern biliminde hermeneutik, “*exegesis*” (*Biblical Interpretation/Kutsal Kitap Yorumu*) terimi ile ifade edilen yorumdan farklılık arz eder; zira *exegesis* terimi İncil tefsirinin/yorumunun bizzat kendisini ifade ederken²⁵, hermeneutik terimi genel olarak “*Yorum Teorisi*”ni ifade etmektedir. Batıda hermeneutik adı altında başlayan Kutsal Kitap yorumu (*Biblical Hermeneutic/ Exegesis*) İslam İlimlerinde “*tefsir*” olarak Kur’an-ı Kerim yorumlama biçimini almıştır. Tefsir Bilim dalının içerisinde “*Kur’an Hermeneutiği, Kur’an Tefsir Şekilleri, İslam Tefsir Geleneği*” olarak araştırılan ve tartışılan konuları da kapsamaktadır.

Metin, niyet, yorum, yorumcu ve eleştirmen ilişkisinin söz konusu olduğu her alanda yorumbilim (Hermeneutik) tek bir bilimsel disiplinle sınırlandırılmayacak kadar

²⁵ <https://www.britannica.com/topic/exegesis> (13.02.2019 18.34)

kapsamlı bir bilimdir. Hermeneutik teriminin kavramsal anlamı modern dönemdeki uygulamalarda genişlemiş, ilahiyat alanından daha geniş bir alana intikal ederek tarih, sosyoloji, antropoloji, estetik, edebiyat, eleştiri, felsefe... gibi bütün tin bilimlerini kapsar hale gelmiştir. Bu genişlemeyi ve hermeneutiğin diğer bilimlerle olan disiplinlerarasılığını böyle bir çalışma çerçevesinde bütün detaylarıyla ele almak mümkün olmadığından Kutsal Kitap Yorumuyla (*exegesis/tefsir*) sınırlı tutmak uygun görülmüştür.

Yorumbilimin bel kemiğini dini metinler, edebi metinler ya da tarihsel olaylar oluşturmaktadır. Edebiyatta “*Yazarın niyeti nedir?*” sorusuyla ortaya çıkan anlama çabası, dini metinler söz konusu olduğunda yerini “*Yaratıcı/Allah ne diyor/demek istiyor?*” sorularına bırakır. Yaratıcı’dan ontolojik bir varlık olan insana ulaşan bu metinlerin mesajını doğru anlamak son derece önemlidir.

Gerek Hıristiyan gerekse İslam dünyasında dini metin yorumlarında insani yorumların mutlaklaştırılmayacağı, yorumun öznel olduğu kadar, kültürel ve sosyal bir birey olan insanın zamansal değişen akımlardan dolayı şekilde etkileneceği göz ardı edilmiştir. Tüm insani yorumlamaları kapsayan yorumbilim, yorumu mutlaklaştırmak çabasında değildir. Yorumun mutlaklaştırılması dini metinler söz konusu olduğunda yorumu metinle eşitlemek demektir ki, yorumu yapanın sosyal, kültürel, siyasal, psikolojik, eğitim konumuyla ilgili değişkenler teolojik bir sorunu doğurur. Semavi dinler tarihinde (Hıristiyanlık, Yahudilik, İslam) Kutsal Metnin açıklayıcısı konumuna getirilen pek çok farklı yorumlar yapılmıştır. Yanılgıya açık olan bir beşerin yorumunu, tek doğru yorum ve otorite olarak mutlaklaştırmak kabul edilemez. Kuşkusuz kabul edilen yorumlar dinler tarihinde teolojik ve otorite sorunlarına neden olarak mezhepleşmelere, tarikatlaşmalara yol açmıştır. Bu durum Kur’an’da Tevbe Suresi 31. ayette açıklanan meseleye sebep olmuştur:

“تَّخَذُوا أَحْبَابَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ”
”سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ” (Kur’an-ı Kerim, Tevbe Suresi 31. Ayet)

“Onlar, Allah’ın yanında, hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih’i Rabb’ler edindiler. Oysa bunlar, bir tek olan İlah’a kulluk etmekle emrolunmuşlardı. Ondan başka İlah yoktur. O, bunların ortak koştuklarından münezzehtir.” (Aktaş, 2016: 220)

“Sie nehmen ihre Rabbiner und Mönche und den Messias, Sohn von Maria, neben Allah zu Herren an, obwohl ihnen doch allein geboten war, dem einzigen Gott zu dienen, außer Dem es keinen Gott gibt. Preis sei Ihm! Erhaben ist Er über das, was sie neben Ihm verehren.” (Henning, 2015: 126)

“They have made their rabbis and their monks, and Messiah the son of Mary, as Lords besides Allah; though they were only ordered to worship one God. There is no god but Him! Transcendent is He above what they associate (with Him).” (Uzunoğlu, 2017: 190)

Ayette geçen hahamların, rahiplerin, Mesih’in kısaca din adamlarının Rabb (Efendi) kabul edinilmesi durumu Kutsal Metin yorumlarında otorite/iktidar belirlenmesi aşırıya kaçıldığının göstergesidir. Yorumun aşırı yorum ya da yanlış yorum olabilmesi tartışılır ve geliştirilir olmalıdır. Kutsal Kitapların (Eski Ahit (Tevrat ve Zebur) ve Yeni Ahit (İncil)) aşırı ve yanlış yorumlardan dolayı tahribata uğratılması Kur’an-ı Kerim’in tüm insanlığa yol gösterici ve kendinden önceki kitapların doğrulayıcısı olarak²⁶ yeni bir İlahi Kitap olarak indirilişini sağlamıştır.

Kutsal Kitap inananlarının Tanrının *“Size verdiğim buyruklara hiçbir şey eklemeyin, hiçbir şey çıkarmayın. Ama size bildirdiğim Tanrınız Rabbin buyruklarına uyun.”* (Eski Ahit, Yasanın Tekrarı 4-2.)²⁷ ilkesini göz ardı etmeleri dinin bütünleştirici ilkesinden uzaklaşarak bölünmelerine, mezhepleşmelerine, tarikatlaşmalarına, otorite kavgalarına/savaşlarına kadar giden bozulmalara sebep olmuştur.

Yorumbilimin en önemli sorunlarından biri olan *“yanlış anlama”* üzerinden, metnin hiç tasvip etmediği bir yorumunun yapılması, bu yoruma gerçek/hakikat diye yaklaşılması da mümkün olabilmektedir. İslam tarihinde Hariciler²⁸ yanlış anlamaya/yorumlamaya örnek olabilecek tutumlar sergilemişlerdir. Kendilerince doğru kabul ettikleri bir hususu, olabilecek tek doğru kabul eden ve inandıkları şeylere körü körüne bağlı kalan Hariciler, düşmanlarının hiçbir deliline ikna olmaz; ne kadar açık seçik ve hakka yakın

²⁶ *“Kendinden öncekileri onaylayan Kitabı Hakk olarak sen indiren O’dur. Tevrat’ı ve İncil’i de O indirdi.”* (Kur’an-ı Kerim, Al-i İmran Suresi 3. Ayet) (Aktaş, 2016: 58)

²⁷ <https://www.kitabimukaddes.com/?sl=tr> (21.03.2019 16.01)

²⁸ **Yazarın Notu:** Haricilik, dini ve siyasi konularda aşırı görüşleri ve faaliyetleriyle tanınan ve İslam’ın ilk asrında ortaya çıkmış siyasi bir firkadır. İslam Mezhepleri Tarihi kaynaklarında Hariciliğin doğuşu ve tarihi gelişimiyle alakalı detaylı bilgiler bulmak mümkündür.

olursa olsun, muhaliflerin görüşlerini benimsemezlerdi. Başlangıçta tamamen siyasi amaçlarla vuku bulan bu hareket kısa bir zaman sonra kendilerini haklı göstermek ve taraftar toplayabilmek için başta “*Allah’tan başka hüküm verecek yoktur/Hüküm Allah’ındır*” gibi ayetleri veya ayetlerden alınma ifadeleri sloganlaştırarak bunları kendi çıkarlarını destekleyen bir araç olarak kullanmaktan çekinmemişler. Müslümanlar arasında terör estirmeye, kendileri gibi düşünmeyenleri (mürted ilan ederek) öldürmeye başlamışlardı (Bulut, 2009: 41- 54).²⁹ Hariciler Kur’an’ı ölçü aldıklarını söyleyenlerin teröre başvurabileceklerinin en önemli kanıtıdır. Böylesi bir durumun İslam dininin hoşgörüsü ve merhamet anlayışıyla bağdaşmadığı açıktır. Tarihin her sahnesinde farklı adlarla paralel dinler ya da dine karşı dinler varlığını sürdürmüştür ve sürdürecektir. Ali Şeriatî’nin “*Dine Karşı Din*” (2016: 15-19) kavramı da Allah’a öğretilmeye çalışılan din oluşumlarından yola çıkılarak oluşturulmuş bir kavramdır.

İlahi metinlerin veya emirlerin pratik hayat uygulamalarında ortaya çıkan farklı yorumları mevcuttur. Bazen de İlahi mesajın amacının tamamen tersine yorumlar yapılmaktadır. Öznel yorumlardan sadece birini tek doğru olarak kabul etmek veya zorla kabul ettirmek insanları bölüp gruplaştırmaktan öteye gidemez. Dinin asıl amacı insanları birlik, beraberlik ve kardeşlik duyguları içinde bir arada tutmaktır. Aksi halde din, insanlar arasında düşmanlık tohumları saçan bir kavram olarak değerlendirilir.

Dini metinler kendi bütünlüğü ve varlık gayesi dikkate alınmadan, parçacı bir bakış açısıyla ele alındığında özellikle bazı ideolojik görüşler/ekoller elinde terör, şiddet ve karmaşanın bir gerekçesi olarak sunulabilmektedir. Özellikle Kur’an-ı Kerim söz konusu olduğunda örneğin “*cihat*” ve “*kader*” gibi kavramların anlaşılmasında ve yorumlanmasında Kur’an bütünlüğü, ayetlerin siyak-sibak çerçevesi dışında değerlendirilmesi sonucu ortaya birbirinden farklı yorumlar çıkarmaktadır. Aynı Kitap birbirinden farklı ve çelişki yorumlar İslam tarihinin en büyük sorunudur. Kendini çelişkiden uzak, açık ve anlaşılır bir kitap olarak tanıtan Kur’an’a rağmen Kur’an Hermneutiği/yorumlama metodu tartışılır durumdadır. Tefsir bilim bu yorum faaliyetlerinin ana parametrelerini ortaya koymak amacıyla yapılmış bir ilim dalıdır.

²⁹ http://www.usuldergisi.com/img/_1345442152013_.pdf (15.03.19 21.44)

Hiç şüphesiz ayetlerin bütüncül değerlendirilmesi ve Kur'an'ın Kur'an ile olacak yorumu/tefsiri gelişi güzel bir çalışma değil; önemli bir zihinsel çabayı gerektirir. Bu çabanın bir tarafında yanılığın uzak, zaman ve mekân dışı Allah, diğer tarafında yanılığa açık, tarihsel, sosyal ve kültürel olan insan, aralarında aracı olan tutarlı, anlaşılır, açık, evrensel ve tüm insanlığa seslenen Kutsal Metin bulunur.

Kur'an-ı Kerim ilimlerinde tefsir/yorum şekilleri (Kur'an Hermeneutiği) ve Kur'an'ın kendini nasıl tanıttığına çalışmanın ikinci bölümünde daha detaylı yer verilecek olup bu bölümde Kutsal Kitap (Eski ve Yeni Ahit) çevirilerinde izlenen hermeneutik yaklaşımlara değinilecektir.

1.2.1. Kutsal Kitap Çevirilerinde Alegorik Yorum Yaklaşımları

Antik dönemden reformasyon dönemine kadar yorumbilimsel olarak kabul edilebilecek çalışmaların konusunu genel itibariyle Kutsal Metinler oluşturmaktaydı. Denilebilir ki, yorumbilim ilk dönemlerinde, bir kutsal kitap çalışma alanı olarak görülmekteydi. Yorumla dair ilk ayrıntılı kurallar ve felsefi görüşler de yine kutsal metinler bağlamında şekillenmeye ve sistemleştirilmeye başlamıştır. Söz konusu olan kurallar ise, Orta Çağ'da ağırlık kazanmaya ve çeşitlenmeye başlamıştır. Kutsal metin yorumlarıyla kast edilen ise, ilk olarak Helenistik dönemdeki Orakl ve Homeros yorumları olup, daha sonra yine bu gelenekten etkilenmiş olan Philon'un Yahudiliğin kutsal kitaplarını yorumlaması ve daha sonra ise, büyük oranda Philon'un yorum yönteminden etkilenerek gerçekleştirilen Hıristiyanlığın Kutsal Kitabının yorumlarıdır. Bu durum Protestan kutsal kitap tefsirlerine kadar devam etmiştir (akt. Akın, 2016: 21).

İleri ki dönemlerde Protestan hareketin karşı çıkışına kadar ki süreçte kutsal metin tefsirinde *alegori* vazgeçilmez bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Alegori yönteminin benimsenmesinin altında yatan neden ise, metinlerde görülen literal anlamın altında daha derin anlam(lar)ın bulunuyor olduğu inancıdır. Hem alegori hem de dilbilgisel tarihsel yorumun tarihi Platon (Tanrı ilhamı olarak yorum)³⁰ ve Aristoteles'den (ifade

³⁰ Platon "*Ion*" adlı diyalogunda yorumu, tanrıların yorumcuya (rapsod) bahsettiği ilhamla gerçekleştirilen bir sanat olarak yansıtır (akt. Akın, 2016: 51). Platon (M.Ö. 428-347), şairi Tanrı'nın lütfüyle ilham kazanmış kişi olarak görür. Şair, bu üstün niteliğiyle diğer insanlardan ayrılır, o Tanrı'nın hizmetindedir, O'nun ile insanlar arasında elçilik yapma görevine layık görülmüş kişidir. Platon'un bu yorumcu şair anlayışı, semavi dinlerdeki "*peygamber*" kavramıyla dikkat çekici benzerlikler taşımaktadır.

olarak yorum *Logos Apophantikos*)³¹ öncelere dayanmaktadır, ancak sistemleştirilmesi Aristoteles'ten sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. Metinlerin oluşum tarihinden uzaklaştıkça, bu dönemde kutsal kitap olarak kabul edilen Homeros'un destanları gibi metinleri anlamak da güçleşmiştir. Destanlarda kullanılan dil artık yabancılaşmaya başlamış ve literal açıdan anlaşılabilir olmamıştır. Bundan dolayı özellikle Stoacılar da metin yorumuna yönelik daha belirgin bir şekilde bir yöntem arayışı görülmektedir. Alegori yönteminin uygulanması daha eskilere dayansa da, sistematik olarak geliştirilmesi Stoacılar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Alegori yönteminin kutsal kitap yorumları için çıkış noktası olması aynı zamanda yorumbilimin temellerinin retoriğe dayandığını da göstermektedir. Çünkü alegori yöntemi önceleri güzel konuşma sanatının öğretimi ve uygulanmasına yönelik olan yöntem olarak kullanılmaya gelmiştir. Ancak metin yorumuna dair yöntem ihtiyacının artması, yorumun ise, retoriğin ters işlemi olarak kabul edilmesi, bu yöntemin ters işletilerek metin yorumlamalarında uygulanmasına yol açmıştır. Alegorik yöntem, öncelikle bir retorik yöntem biçiminde ortaya çıkmış olduğundan batı dünyasında, anlam karmaşasına sebebiyet vermemek adına '*Allegorie*' ve '*Allegorese*' arasında ayırım yapılmaktadır. *Allegorie* retorik yöntem anlamında kullanılırken, *Allegorese* sözcüğünün hermeneutik yöntem anlamında kullanılması alışılmadığıdır. Türkçede ise ayırım yapılmadan ikisi için de *alegori* ifadesi kullanılmaktadır (Akın, 2016: 22).

Alegori yöntemini sistematik olarak tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarının yorumunda ilk kullananlardan birinin İskenderiyeli Philon olduğu düşünülmektedir. Stoa geleneğinden oldukça etkilenmiş olan Philon, kendisinden önce Homeros'un destanlarını tefsir etmek için kullanılan alegoriyi Yahudilerin kutsal metni olan "*Tanah*" üzerinde uygulamıştır. Stoacılar gibi Philon da alegori yöntemi üzerine yazılı bir kuram ya da yöntem geliştirmemiş, doğrudan uygulamada kullanmıştır. O da tıpkı Antik Yunanda olduğu gibi, Tanah'ın iki ayrı düzlemde anlam barındırdığını düşünerek, Tanah'daki anlatımların hem literal anlamına, hem de daha önemli gördüğü derin anlamına yönelmiştir. Philon metinlerin iki anlam düzlemi barındırdığı yaklaşımına metaforik bir düşünceyle ulaşmaktadır. Ona göre tıpkı insanların beden ve ruhtan oluşması gibi,

³¹ Aristoteles'e göre yorum, bir şeyin doğruluğu ya da yanlışlığına yönelik gerçekleştirilen zihinsel bir faaliyet sonucunda dile getirilen sözdür. Böylece yorum, anlama süreci değil, anlama sürecinin sonucunda somut olarak dile getirilen ifade, yani "*logos apophantikos*" olmaktadır (akt. Akın, 2016: 55)

kutsal metinler de görülen ve görülmeyen/gizli iki anlamdan oluşmaktadır (Akın, 2016: 23).

Philon'a göre yorum, kutsal metin ifadelerinin dış sözünden iç sözüne ulaşmaktır. Burada anlam dışında aynı zamanda hangi amaçla bunların dile getirildiği, bir başka ifadeyle Tanrı'nın niyetine de ulaşma amacı söz konusudur. Philon, yorum esnasında daha çok alegori yöntemini uygulamaktan yana olmakla beraber, dilsel anlamın ve yorumun tamamen yok sayılmasını mümkün görmez (Akın, 2016: 58).

Philon'un Tanah'a tek bir anlam boyutuyla değil de iki boyutuyla yaklaşması, yani hem literal hem de alegorik anlamı dikkate alarak geliştirdiği alegori yöntemi, kendisinden aşağı yukarı yüz yıl sonra yaşamış, ancak kendisi gibi İskenderiyeli olan Origenes (185-254) tarafından üç anlam boyutuna genişletilmiştir. Philon alegori yöntemini Tanah üzerinde uygularken, Hıristiyan bir teolog olan Origenes üç boyutlu alegori yöntemini hem Eski Ahit hem Yeni Ahit tefsirinde uygulamıştır. Yeni Ahit'in ilk metinlerinin MS 30-100 yılları arasında oluşmaya başladığı, Kutsal Kitabın tamamlanma sürecinin ise yaklaşık olarak II. yüzyıl itibariyle gerçekleştiği dikkate alındığında, bunların yorumlanmasında izlenecek olan yöntem sorunlarının yine MS 1. Yüzyıl sonralarına denk gelmesi oldukça olağan bir durumdur. Çünkü bu tarihlerden itibaren, kutsal metinlerin bahsettiği olaylara birebir şahit olan insanlar da artık hayatta değillerdir. Böyle bir durumda ise, hem bizzat bu metinleri yorumlamak, aynı zamanda ise Yeni Ahit ile Eski Ahit arasındaki ilişkiye yönelik tespit ve açıklamalarda bulunmak oldukça güçleşmeye başlamıştır. Erken dönem Hıristiyan dünyasında, Yeni Ahit yorumlanmasından ve buna bağlı olarak yorum tekniklerinin geliştirilmesinden ziyade, Eski Ahit'te özellikle Hz. İsa'ya dair ipuçları aranmaktaydı. Grondin bunun, Philon ile Origenes'in alegorik yöntemleri arasındaki fark olduğunu altını çizmektedir (akt. Akın, 2016: 24).

Hıristiyan dünyanın azımsanmayacak orandaki bir kısım temsilcileri tarafından bir pagan yöntemi olarak kabul edilmesinden dolayı, alegori yöntemine ve ismine olumlu yaklaşılmamasına karşın, Grondin'in ifadelerine göre daha farklı ve uygun bir adlandırma bulunamadığı için, uygulanan yöntemine yine alegori denilmiştir. Ancak öncelikle Eski Ahit'te Hz. İsa'ya dair ipuçlarının bulunmasına yönelik olan ve bu amaç

uğruna uygulanan alegori yöntemi, 19. Yüzyılda *tipoloji* (Typologie)³ ismini almıştır. Bu bağlamda ise, özellikle Philon'un da dâhil edildiği İskenderiye yorum geleneğine karşı bir hareket olarak Antakya geleneğinde, Origenes'in Kutsal Metinlere (Eski Ahit ve Yeni Ahit) uygulamış olduğu alegori yöntemine şiddetle karşı çıkılmış ve literal anlama ağırlık verilmiştir (akt. Akın, 2016: 24).

I. ve II. Yüzyıldaki kutsal metin yorumlarında Hıristiyan dünyasının kimi kesimlerinde alegori yönteminden özellikle sakınılmıştır. Buna neden olarak, bu türdeki bir yorumlama girişiminin dinden sapma ve sapkınlık olarak kabul edilmesi ya da en azından buna yol açabileceğine yönelik inançtır. Ancak Origenes, tam tersini savunarak, asıl sapma tehlikesinin kutsal metinlerin literal anlamına odaklanması durumunda oluşacağı düşüncesini savunur. Bu düşünceden yola çıkan Origenes, kutsal metnin üç tür anlam barındırdığını gösteren alegorik bir yaklaşım geliştirir. Buna göre Eski Ahit ve Yeni Ahit'i kapsayan İncil, sırasıyla “*bedeni = tarihsel, manevi = ahlaki, pnömatik = mistik*” anlam katmanlarından oluşmaktadır. Buna göre birinci anlam katmanı olan **dilsel (literal)** anlam, basit ya da saf insanlara yöneliktir. Ancak buna karşın literal anlam yine de değersiz görülmemelidir. Çünkü bu anlam sayesinde samimi müminler oluşur. Ahlaki ve manevi anlam ise ancak inanç açısından ilerlemiş olanların ulaşabileceği bir anlamdır. Üçüncü anlam olan ilahi anlam ise, inanç açısından artık hiçbir noksanı bulunmayanlar için ulaşılabilir. Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere Origenes'in asıl önem verdiği anlamlar ikinci ve üçüncü anlam katmanlarıdır. Derin anlam olarak adlandırılan bu katmalar, çözümlenebildiği müddetçe Kutsal Ruhun niyeti anlaşılabilir olmalıdır ve bu niyet ancak seçkin bir zümre tarafından anlaşılabilir (akt. Akın, 2016: 59). Origenes'in alegorik yöntemi tüm Orta Çağ boyunca İncil tefsirlerinde farklılıklar olsa da uygulanmaya devam etmiştir.

Orta Çağ skolâstik düşüncesine en az Origenes kadar bir başka isim daha etki etmiştir. Bu isim ise, felsefi yorumbilimciler tarafından Platon ve Aristoteles'in dışında en fazla atıf yapılan Aurelius Augustinus'tur (354-430). Katolik kilisesinin alegori yöntemine dayanarak Kutsal Kitabı istediği gibi yorumlamasına ve bu bağlamda aşırı yorumların yapılmasına karşı çıkılmıştır. Alegori yöntemine karşı çıkışın parolası “*sola scriptura*” (yazılı olan tek başına yeterlidir) prensibidir ki, bununla Kutsal Kitabın literal anlamına yönelme talep edilmektedir.

Augustinus'un (354-430) "*De doctrina Christiana*" (*Hıristiyanlık Öğretisi*) adlı çalışmasının büyük bölümü, Eski ve Yeni Ahit'in doğru ve lafzına uygun anlaşılmasına dair kurallardan oluşur. Augustinus, kutsal metni anlama konusunda özellikle, metnin içerdiği "*karanlık noktalar*", bir başka ifadeyle anlaşılması güç noktalar üzerinde durur (akt. Akın, 2016: 60). Augustinus'a göre Kutsal Ruh, kutsal metinde görünür olduğu yerlerle okurun merakını giderirken, karanlık bıraktığı noktalarla bu sıradanlığı ya da Augustinus'un ifadesiyle tembelliği ortadan kaldırır. Augustinus'un metnin belli bir yerindeki karanlık noktanın, yine metnin bir başka bölümünde en açık şekilde dile getiriliyor olduğu düşüncesidir. Bu sayede metinde uygulanacak olan alegorik yöntemle "*aşırı yoruma*" gidilemeyecektir. Çünkü metnin bir bölümünde söylenenle, yine metnin bir başka bölümünde mutlaka yine karşılaşılacaktır. Bu durumda Kutsal Kitabın yorumu için metin dışı kaynaklara başvurmak da gereksizleşir (akt. Akın, 2016: 61).

Augustinus'a göre Kutsal Kitabın anlaşılması ve yorumlanması, yorumcunun Kutsal Kitabı anlamaya dair isteği ve Tanrı sevgisine sahip olmasıyla ilgilidir. Kutsal Kitabın, içinde Tanrı ve diğer insanlara karşı sevgi barındırılmaksızın okunması, onun anlaşılmadığı anlamına gelir. Tanrı'nın niyetini ve isteğini gerçek manada anlama isteği de Tanrı'nın bir lütuftur. "*Tanrı Kutsal Kitabın anlamını istediği kişiye açar, istemediğine ise sonsuza dek kapatır.*" Bu durumda Augustinus, Platon'un rhapsod düşüncesine yaklaşır. Platon'un görüşünde de yorumcuyu yönlendiren Tanrı'dır. Metinler bu anlamda, inanç, sevgi ve umut duygularını içselleştirmiş görünür kılınırlar. Bir metni anlayabilmek ya da çevirebilmek için metinle bir iç konuşma, bir inanç birliği, bir sevgi bağı ve bir ümit birliğine sahip olup, ancak bunları hissedince, metin okura ve yorumcuya anlaşılır olabilir (akt. Akın, 2016: 63). Augustinus, Kutsal Kitapta yer alan metinlerin, anlaşılmasalar da okunmalarının gerekliliğini savunur. Bu sayede okur, yazılanları anlamasa da onlar hakkında az çok yeterli yetersiz bilgi sahibi olacaktır (akt. Akın, 2016: 64).

1.2.2. Reformasyon Yorumbilimi: Dilsel Anlam

Hıristiyanlığın erken döneminde (1. ve 3. yüzyılda) yaşanmış olan yorum ve sözcüğün anlam katmanlarına dair tartışmaların benzeri, Orta Çağ ile Aydınlanma dönemi arasında, bir başka ifadeyle Reformasyon ya da Erken Aydınlanma olarak adlandırılan

dönemde yaşanmıştır. Bu tartışmalar, Hıristiyanlığın mezhepsel olarak ayrışmasına kadar uzanır. Bu dönem, özellikle Katolik Kilisesinde ilk dönemlerden beri uygulanan alegorik tefsir yöntemine bir karşı çıkış yaşanmıştır. Karşı hareketi oluşturanlar Protestan din teologlarıdır. İncil’i alegorik yorumdan uzaklaştırarak yorumlamaya çalışan isimlerin arasında öne çıkanlar, Protestanlığın kurucusu olan Martin Luther (1483-1546) başta olmak üzere, Philipp Melancthon (1497-1560) ve Matthias Flacius Illyricus’dur (1520-1575) (akt. Akın, 2016: 66).

Luther’in alegorik yönteme karşı başlatmış olduğu hareketin çıkış noktasının “*sola scriptura*” bir başka ifadeyle “*yazılı olan tek başına yeterlidir*” düşüncesi olduğu belirtilir. Bu anlayışta Katolik Kilise geleneğinden uzaklaşıp, metnin sözcük anlamına bakılarak, insanlara kutsal mesajın aktarılmasına öncelik verilir.

Kutsal Kitabın yalnızca dilsel olarak anlaşılmayacağı düşüncesi reddedilerek, kutsal kitabın herkesin okuyup anlayabileceği derecede anlaşılır olduğu savunulmuştur. Luther’in öğretilerine göre, Kutsal Kitap’taki sözler bir dilsel (literal) bir de manevi (geistig) anlam barındırırlar ve söz konusu anlamlar arasında değer yönünden herhangi bir farklılık bulunmaz. Dilsel anlam zaten manevi anlama işaret eder. Luther’de literal anlamın çözümlenmesiyle birlikte manevi anlam da çözümlenmiş olur. Bu iki anlam arasında çağrışımsal ve ayrılmaz bir bağ konusudur. Luther’e göre Kutsal Kitabın anlaşılması için gerekli olan en önemli koşul, okurun ya da yorumcunun kutsal metinde bahsedilen konularla bütünleşmesi ve kitabın kendini onlara açmasıdır. Bunun için yorumcunun değişime uğraması gerekir. Yorumcunun değişime uğraması ancak Tanrı’nın yardımıyla daha doğrusu, Tanrı’nın yazdığı metin aracılığıyla gerçekleşir (akt. Akın, 2016: 66).

Luther, Melancthon ve Flacius gibi yorum kuramcılarının anlama yaklaşımı, metin bağlamında, sözcük bağlamında ve gramer bağlamında sensum literalis denilebilecek bir şeydir. Onlara göre, anlaşılmayan ve karanlık olan yerler İncil dilini iyi bilerek, gramerini iyi anlayarak ve parça bütün ilişkisini iyi kurarak anlaşılabilir. Bu da ancak dilsel bir çalışmayla başarılabilir. Wach, Luther’in ve Melancthon’un bu dönemdeki tefsir girişimlerinin daha sonraki yıllarda özellikle yine Protestan teologlar tarafından yapılan çalışmalar sayesinde devam ettirilmesiyle, bir hermeneutik biliminin

oluşumunun sağlandığı görüşündedir. Bu duruma özellikle Katolik ve Protestan kiliselerinin birbirlerinin tezlerini çürütebilmek adına geliştirdikleri yaklaşımların katkı sağladığı söylenebilir (akt. Akın, 2016: 27).

Melanchthon retorik sanatının metni anlama konusunda yardımcı olacağı düşüncesinden hareketle Aristoteles retoriğinden yola çıkarak, kutsal metin tefsiri için bir yorumbilimsel retorik öğretisi oluşturmuştur. Melanchthon, Protestanlık hareketinin yayılmasında Luther'e en çok hizmeti dokunan isimlerden biridir. Ona göre retorik bilgi sadece konuşmacı için değil aynı zamanda yorumcu için de gereklidir. Bunun altında yatan düşünceye göre, yorumcunun, konuşmacının kullandığı bu sanatı nerede ve nasıl kullandığını bilmesi durumunda, bu bilgi onu anlamasını da kolaylaştıracaktır. Melanchthon'un bu girişimi, gerçekte retorik ve hermeneutik'in birbirinden pek de ayrı düşünülmemeyeceğini de göstermektedir. Hermeneutik yaklaşımların birçoğu retorik görüşlerle benzerlik göstermektedir. Bu durum, Antik dönemde konuşma sanatı olarak kabul edilen alegori yönteminin daha sonra tefsir sanatı olarak "Alegorese" dönüştürülmesinde de görülmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus ise, Melanchthon'un retorik ve diyalektiği yan yana getirmesidir. Retorik sadece ikna etme sanatı olarak değil, aynı zamanda diyalektikle iç içe geçerek, hakikate ulaşma ve bunu gözler önüne sermektir de. Yorum, diyalektik ve retorik üçlüsü Melanchthon'da bir araya gelmektedir (akt. Akın, 2016: 26).

Protestan düşünür Melanchthon, yorumbilimsel döngü bağlamında "amaç" kavramını öne çıkarmış olan isimdir. Yorum süresince, Kutsal Kitabın insanlara iletmek isteği ilahi mesaj, yani Tanrı'nın niyeti dikkate alınmalıdır. Buradaki amaç, henüz okur taraflı bir amaç değildir. Yorumlanacak olan metnin oluşturulmasındaki amacın dikkate alınmasıdır. Melanchthon, metnin bütününden parçaya ve parçadan bütüne hareketle gerçekleştirilecek olan yorum ve tefsirin, her zaman için metnin oluşturulma amacı göz önünde bulundurularak sürdürülmek durumunda olduğu görüşündedir (akt. Akın, 2016: 67).

Melanchthon'un, yorum süresince metne yüklenen amacın dikkate alınmak durumunda olduğu yönündeki bu görüşü, kendisinden sonra yine Protestan hareketin içinden gelen ve sonraki tefsir çalışmalarını yönlendirecek önemli bir çalışma yapmış olan din âlimi

Matthias Flacius Illyrisus'tur (1520-1575). Flacius, *Clavis scripturae sacrae (Schlüssel zur Heiligen Schrift)* (1567) adlı iki ciltlik eserinde, tıpkı Melanchthon ve diğer Protestanlar gibi, bugün *metin içi* olarak adlandırılabilir olan yorum yöntemini savunmaktadır. Bunun yanı sıra o da, Kutsal metnin yorumunu, ilahi bir lütuf olarak görmektedir. Çünkü ona göre Kutsal Ruh, Kutsal Kitabın yazarı olduğu gibi, aynı zamanda Kutsal Kitabın yorumcusudur da Bu bağlamda Flacius'un da diğer Protestan din adamları gibi, Augustinus'un, Kutsal Kitabın anlaşılması ve yorumlanmasının ilahi varlığın takdiri olduğu düşüncesini devam ettirdiği görülmektedir. Burada gerekli olan, insanın inançla Kutsal Kitaba yönelmesidir. Yorumcu gerekli olan inancı içinde taşımasına rağmen onu anlayamıyorsa, bunun nedeni Kutsal Kitabın kendisi değil, aksine yine yorumcunun eksik dil ve tarih bilgisidir. İncil Tanrı'nın sözünün birebir kendisidir ve metindeki anlaşılması güç olan karanlık noktalar ancak metnin kendi içinden açıklığa kavuşturulabilir, yani metin bağlamında çözümlenmelidir. Bu durum ise metnin kendi kendisini çözmesi olarak değerlendirilebilir. Çünkü Kutsal Kitabın anlaşılabilir olması için, yine metnin kendisi okura çözüm sunmaktadır. Metnin anlaşılması dilsel bir çözümlenmedir. Bu bağlamda ise sözcükler ne kadar doğru ve uygun anlaşılırsa, metnin karanlık yönleri o derece çözümlenebilir olmaktadır (akt. Akın, 2016: 68).

Flacius'un, metnin parça-bütün ilişkisini yansıtan *yorumbilimsel döngü* yaklaşımını bu denli önemsemesinin ve yorum için metin dışı araçlara başvurmayı kesin bir dille reddetmesinin nedeni, genel anlamda Protestanlığın, Katolik kilisesine alegori yöntemi sebebiyle yöneltmiş olduğu eleştirilerin temelinde yatan nedenden kaynaklanmaktadır. Bu düşünceye göre, kilisenin en başından itibaren metin dışı araçlara başvurmasının altında yatan neden, dini değil, siyasidir. Kilisenin uygulamış olduğu tefsir yöntemi, metnin tutarlılığına yönelik olmayıp, kendi çıkarları veya ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilecek olan yorum için bölümlerin keyfi seçimini olanaklı kılmaktadır. Ancak Kutsal Kitap yorumlarını keyfiyetten ve hurafelerden arındırmaya yönelik olan bu girişimin başarısı konusunda da bir takım şüpheler bulunmaktadır (akt. Akın: 2016: 69).

BÖLÜM 2: KUR'AN-I KERİM'İN ÇEVİRİLMESİNDE VE ANLAŞILMASINDA ÇEVİRİBİLİMİN, YORUMBİLİMİN VE ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİNİN ÖNEMİ

“وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءً وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
”فِي آذَانِهِمْ وَقُفْرًا وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ

(Kur'an-ı Kerim, Fussilet Suresi 44. Ayet)

“Eğer biz bu Kur'an'ı yabancı bir dilde indirseydik, onlar kesinlikle, “Ayetlerinin açıklanması gerekmez miydi? Bir Arap'a yabancı bir dille söylenir mi?” diyeceklerdi.

De ki: “O, inananlar için bir yol gösterici ve gönüllerine şifadır. Kâfirlerin kulaklarında ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalıdır; sanki onlara uzak bir yerden sesleniliyor.”

(Çeviri: Bayraktar Bayraklı)³²

2.1. Kur'an'a Göre Kur'an'ın Özellikleri

Bir çeviri nesnesi olarak Tanrı kelamı olan Kur'an-ı Kerim'in nasıl bir metin olduğunun iyi analiz edilmesi gereklidir. Bunun için Kur'an'ın kendini tanıtan ayetlerine dikkat etmek ve onlar üzerine düşünmek önemlidir. Böylesi bir metin analizi aynı zamanda çeviri amaçlı metin çözümlemesi olarak da değerlendirilebilir. Çünkü çevrilecek olan Kur'an metninin özellikleri ancak Kur'an'ın kendini anlatan ayetlerinden çıkarılabilir.

Yaratıcı, inkârcılıkta, zulümde ve adaletsizlikte ileri gitmiş toplumların hayatlarına vahiy bilgisi ile müdahale etmiş, reformlar ve ıslahatlar ile kendilerine çeki düzen vermeleri konusunda uyarmıştır. Bu sebeple Allah, insanlar ile iletişim kurmak için, diğer Kutsal Kitaplarda olduğu gibi o toplumun konuştuğu dil ile kitaplar indirmiştir.³³

Kutsal Kitaplar arasında yer alan Kur'an-ı Kerim ilahi bir kitap olması bakımından kendine has özellikler taşımaktadır. Teknik olarak 114 adet sure (bölümden), her sure

³² <http://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=41&ayet=44> (27.02.2019 23.14)

³³ “نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا نَبَّأَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ” (Kur'an-ı Kerim, Al-i İmran Suresi 3. Ayet)

“Kendinden öncekileri onaylayan Kitabı Hakk olarak sana indiren O'dur. Tevrat'ı ve İncil'i de o indirdi.” (Akteş, 2016: 58)

kendi içinde ayet diye adlandırılan “*delil*” “*mucize*” “*ibret*” “*işaret*” anlamlarına gelen parçalardan oluşur. Kur’an’da sure başlarındaki numarasız besmeleler hariç 6236 ayet bulunmaktadır. Kur’an’ın sıralanış ve düzenleniş biçimi alışılmışın dışında bir görünüm arz etmektedir. Bilindiği üzere Kur’an, bölümleri içerisinde konularına göre ana ve alt başlıklara ayrılmış bir kitap değildir. Ancak Kur’an en küçük birimden en büyük birimine kadar birbirini destekler ve tamamlar niteliktedir. Kelimelerin, yan cümlelerin ve ana cümlelerin oluşturduğu ayetler, ayetlerin oluşturduğu daha büyük pasajlara kadar her bir Kur’an-i parça görev yüküdür. Bu sebeple Kur’an’ın içyapısı ve sistemi kendi içinde tutarlı ve çelişkilerden uzaktır.

Kur’an yaklaşık 1400 yıl önce insanlığa gönderilmiştir. Ancak değindiği konular ve verilen örneksel anlatımlar gereği tarihsel süreçte evrenselliğini ve İlahi söz olduğunu kanıtlamıştır. Kur’an dini, ahlaki, sosyal ve beşeri konular gibi zengin bir içeriye sahiptir. Birbirinden çok farklı konuları içermesine rağmen kendi içinde benzersiz tutarlılığa sahiptir³⁴. Kur’an ayetleri sade anlatım ve açıklamalarıyla her seviyeden insana hitap eder ve insanlığı doğruya ileten bir rehberdir. Kur’an insanın tüm hayatını kuşatan, muhataplarının yollarını aydınlatan³⁵, onlara dünya ve ahiret hayatının mutluluğunun yollarını gösteren³⁶ bir kitaptır. Kendisini insanlar için hidayet kaynağı, gönüllere şifa ve rahmet, öğüt, uyarıcı ve müjdeleyici olarak tanıtır.³⁷ Kur’an diri olanlara³⁸ hayat rehberi ve kılavuzu olarak indirilmiştir. Kur’an yaşayanlara seslenir; dünyada barışı, huzuru, adaleti, güveni... sağlamak, yaşamak, yaşatmak için dirilere hitap eden ilahi bir kelimedir. İnsanı her yönüyle kuşatan Kur’an, insanların kendi diline doğru çevrildiği, okunduğu ve anlaşıldığı sürece insanın zihnini, gönlünü ve davranışlarını değiştiren, geliştiren ve yetiştiren İlahi bir rehber olarak varlığını sürdürür.

³⁴ Zümer Suresi 23. Ayet; Fussilet Suresi 44. Ayet.

³⁵ Nisa Suresi 174. Ayet; Maide Suresi 15. Ayet; A’raf Suresi 157. Ayet; İbrahim Suresi 1. Ayet; Şura Suresi 52. Ayet; Hadid Suresi 9. Ayet.

³⁶ Bakara Suresi 2., 97., 156. ve 185. Ayetler; Al-i İmran Suresi 138. Ayet; Maide Suresi 46. Ayet; En’am Suresi 88., ve 157. Ayetler; A’raf 52. ve 203. Ayetler; Tevbe Suresi 33. Ayet; Yunus Suresi 57. Ayet; Yusuf Suresi 111. Ayet; Nahl Suresi 64., 89. ve 102. Ayetler; Neml Suresi 2. Ayet; Kasas Suresi 43. Ayet; Lokman Suresi 3. Ayet; Fussilet Suresi 44. Ayet; Casiye Suresi 20. Ayet; Feth Suresi 28. Ayet; Saf Suresi 9. Ayet.

³⁷ Yunus Suresi 57. Ayet, İsra Suresi 82. Ayet, Nahl Suresi 89. Ayet.

³⁸ “لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ” (Kur’an-ı Kerim, Yasin Suresi 70. Ayet)

“Diri olanı uyarın ve inkârcılar üzerine söz hak olsun diye indirilmiştir.” (Öztürk, 2016: 126)

“Biz ona şiir öğretmedik, ona yaraşmazdı. Bu bir hatırlatma ve apaçık bir Okuma’dır.

Ki, diri olanı uyarın ve böylece söz de inkârcıların aleyhine gerçekleşsin.” (Yasin Suresi 69. Ve 70. Ayet. Çeviri: Prof. Dr. Hüseyin Atay, 2016: 443)

Kur'an'da inanç esasları, ahlak prensipleri, Allah'ın varlığını ve birliğini ifade eden ayetler, emir ve yasaklar, Peygamber kıssaları, nasihatler, ibretler, hükümler, mükâfatlar, dünya ve ahiret hayatına dair bilgiler... gibi pek çok konu işlenmiştir. Kur'an'ın bu üslubu okuyucuyu bıktırmayan aksine idrakını açan, derinlemesine düşündüren, her okuyuşta fikrine canlılık katan nitelikte olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır.

Kur'an'ın parçaları/ayetleri, yerine göre birbirini tamamlayan, yerine göre birbirlerini açıklayan nitelikte ayrılmaz bütün oluştururlar. Çünkü bir yerde kapalı olan bir ifade başka bir yerde açık, diğer tarafta genel olarak ifade edilen bir şey, başka bir yerde özele indirgenerek açıklanmış şekliyle geçer. Peygamberliğin Mekke ve Medine döneminde inen Mekki ve Medeni olarak ifade edilen Kur'an ayetleri dahi incelendiğinde bir bütünlük arz ettiği görülür (Albayrak, 2015: 26).

Yaratıcının ezeli ilmine dayalı olarak indirilmiş³⁹ bir kitabın tutarsız ve çelişkili olduğunu iddia etmek son derece tehlikeli ve yanlış olur.

“أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا” (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 82. Ayet)

“Onlar Kur'an'ı hiç düşünmezler mi? Eğer Allah'tan başkasının katından olsaydı, onda birçok çelişki bulurlardı.” (Cihangir, 2017: 111)

“Studieren sie den Koran denn nicht? Wenn er von einem anderen als Allah stammte, faenden sie in ihm gewiss viele Widersprüche.” (Henning, 2015: 59)

“Then do they not reflect upon the Qur'an? If it had been from [any] other than God, they would have found within it much contradiction.” (Saheeh International, 2010: 86)

Ayete bakıldığında, Kur'an'ın ihtilaftan, çelişkiden uzak hem lafız hem mana yönünden birbirini doğrulayan ve birbirini destekleyen ifadeleri bünyesinde barındıran bir kitap olduğu anlaşılır (Albayrak, 2015: 32). Kur'an kendini tutarlı ve çelişkisiz bir kitap olarak tanıttığı halde bazı kesimler ve ideolojik görüşler/ekoller tarafından ihtilaflı bir

³⁹ Nisa Suresi 166. Ayet; A'raf 52. Ayet.

yapısı olduğundan bahsedilmektedir.⁴⁰ Kendi şahsi düşüncelerini, fikri saplantılarını ve ideolojik görüşlerini Kur'an'a onaylatmak ve doğrulamak amacıyla Kur'an'a yaklaşırsa elbette ki birbirinden farklı sonuçlar ve yorumlar ortaya çıkacaktır. Asıl tutarsızlık ve çelişkiler, Kur'an'ın bir bütün olarak düşünülmediği, ayetlerin ve kelimelerin (lafızların semantiğinin) Kur'an bağlamında (Kontext) değerlendirilmediği, zaman, mekân ve şartlar itibarıyla farklılıkların dikkate alınmadığı, subjektif değerlendirmelerin yapıldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Kur'an'a aykırı olarak ortaya çıkan yorumlar/tefsirler, dinde fikirsel bölünmeler/parçalanmalar ve gruplara ayrılmalar Kur'an'ın istemediği ve uygun görmediği türden eylemlerdir.⁴¹ Ayrıca bu durum dinin bir arada tutma özelliğine, ümmet olma bilincine de aykırı bir durumdur.

Kur'an'ı anlamaya ve yorumlamaya çalışanlar onun çelişkisiz olduğu özelliğini dikkate almalıdırlar. Kur'an bütünlüğü ve tutarlılığına zarar vermeden yapılan, lafzının taşıdığı manaların dışına çıkmadan yapılan çeşitli yorumlar ise onun mana zenginliğine işaret eder, zıtlığına değil. Kur'an, düşünce zenginliğine, düşüncenin ve ilmin gelişmesine katkı sağlama amacını güder. Aksi takdirde sınırlı kalır, evrensellik ve tüm zamanlara hitap etme özelliğini yitirir. Her zaman, her türlü kültüre göre anlaşılma ve uygulanma imkânı olması, sürekli yaşamın içinde yaşamla beraber ona yön ve dinamiklik vererek rehberlik etmesi gerekir.

Ateist teolojinin, pagan (çoktanrılı/müşrik) kültürlerin ya da monoteistlerin yaptığı gibi Kur'an'ın mealleri/çevirileri ya da tefsirleri üzerinden Kur'an'ın çelişkili ve tutarsız olduğunu, anlaşılabilir bir kitap olduğunu iddia etmek aslında o çevirinin ya da tefsirin Kur'an bütünlüğüne uygunluk göstermediği ve yetersiz kaldığı anlamına gelir. Ayrıca çelişkili ifadelerin yer aldığı Kur'an çevirilerinden yola çıkarak anlamak için ikincil kaynaklara başvurmak gerektiğini, sadece derin ilmi bilgiye ve imana sahip olan âlimler tarafından anlaşılabilirdiği... gibi söylemleri savunmak da Kur'an'ın kendini açık, anlaşılır ve kolaylaştırılmış olarak tanıttığı ifadelerine ters düşmektedir.

⁴⁰ **Yazarın Notu:** Hedef göstermek gibi bir amaç gözetilmediği için bu görüşlerin kaynağını vermemek uygun görülmüştür.

⁴¹ Al-i İmran Suresi 103. ve 105. Ayetler; Rum Suresi 32. Ayet; En'am Suresi 159. Ayet; "إِنَّ الدِّينَ فَرَقُوا بَيْنَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا" (Kur'an-ı Kerim, En'am Suresi 159. Ayet)

"*Dinlerini parça parça edip grup grup olanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra O, onlara yaptıklarını bildirecektir.*" (Aktaş, 2016: 170)

Kur'an kendisini açık bir kitap olarak takdim eder.⁴² Kamer suresi 17., 22., 32. ve 40. Ayetlerde tekrarlanan “*Biz Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık.*” ifadesi de Kur'an'ın kendi bütünlüğü içinde açık ve anlaşılır nitelik taşıdığını göstermektedir. Yine aynı şekilde Al-i İmran Suresi 138. Ayet: “*Bu (Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takvâ sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür.*” (TDV, 2000: 66); Nahl Suresi 89. Ayet: “*...Biz sana bu kitabı, her şeyi açıklayan, bir yol gösterici, bir rahmet ve müslümanlara bir müjde olarak indirdik.*” (Yüksel, 2016: 240) gibi ifadelerle Kur'an'ın açıklayıcı tarafı vurgulanırken, “*Kuşkusuz bilen bir kavim için ayetleri böylece ayrıntılı şekilde açıkladık.*”⁴³ (Aktaş, 2016: 160) ... gibi ayetler de Kur'an'ın açıklanmış olarak gönderildiğini ifade etmektedir. Böylece Kur'an'ın kendi beyanıyla kendi bütünlüğü içinde “*açık ve anlaşılır bir kitap*” olduğunu, insanın yaratılış fitratına uygun doktrinler ve ilkeler içerdiği anlaşılmaktadır.

Kur'an, Allah'ın bilgi ve hikmetiyle donatılmış olduğuna dair pek çok ayeti barındırmaktadır. Yaratıcı cennet ve cehennem tanımlamalarında bile bu varlıkların gerçek realiteleriyle ifade edilmesi yerine, insanlar tarafından kolay anlaşılacak iletişimsel sembolleriyle tasvir etmiştir. Böylece insanların kendi düzeyleriyle iletişime geçilmiştir.

Kur'an kıyamete kadar değişmeden, Allah tarafından korunacak ilahi bir kitaptır.⁴⁴ Fakat çeşitli yorumlarının varlığını sürdüreceği de bir gerçektir. Ontolojik bir varlık olan insanın (çevirmen, müfessir ya da bilim insanı olarak da) zaman (çağ), mekân (coğrafi konum), psikolojik durum, akli, fikri ve ilmi seviyesi, siyasi görüşü, sosyolojik, kültürel ve ekonomik değişimlere paralel olarak göstereceği çeşitlilikler Kur'an çevirilerine ve tefsirlerine/yorumlarına etki etmiştir ve edecektir. Ancak çağın gelişen bilimleri, ilimleri ve teknolojileri de elbette ki Kur'an'ın önceki yorumlarından daha iyi yorumlanmasına ve anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu yüzden Kur'an'ın belli bir çağa ve coğrafyaya hapsedilmesi onun dinamik yapısına zarar verir.

⁴² Maide Suresi 15. Ayet; Hicr Suresi 1. Ayet; Nur Suresi 34. Ayet; Şuara Suresi 2. Ayet; Kasas Suresi 2. Ayet; Neml Suresi 1. Ayet; Duhan Suresi 2. Ayet; Zuhuruf Suresi 2. Ayet; Talak Suresi 11. Ayet.

⁴³ Benzer ayetler için bkz. En'am 55., 98. ve 126. Ayetler; A'raf Suresi 32., 52. Ve 174. Ayetler; Tevbe Suresi 11. Ayet, Yunus Suresi 5., 24. 37. Ayetler; Hud Suresi 1. ve 2. Ayetler; Yusuf Suresi 111. Ayet; Ra'd Suresi 2. Ayet; Rum Suresi 28. Ayet.

⁴⁴ “إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ” (Kur'an-ı Kerim, Hicr Suresi 9. Ayet) “Doğrusu Kur'an'ı Biz indirdik, elbette koruyucusu da Bizizdir.” (Atay, 2016: 261)

Kur'an üzerine yaptığı semantik çalışmalarla tanınan Japonya'nın Keio Üniversitesinden Prof. Dr. Toshihiko İzutsu Kur'an'ın bir bütün olarak incelenmesi konusunda metodik tespitlerde bulunmuştur. İzutsu (2002: 21), Kur'an'ın bütünlüğü ile ilgili şunları ifade eder:

*“At first sight the task would appear to be quite a simple one. All we have to do, one might think, will be to pick up out of the whole vocabulary of the Qur'an all the important words standing for important concepts like **Allah, İslam, nabi (prophet), iman (belief), kafir (infidel)** etc. et., and examine what they mean in the Qur'anic context. The matter, however, is not in reality so simple, for these words or concepts are not simply there in the Qur'an, each standing in solution from others, but they are closely interdependent and derive their concrete meanings precisely from the entire system of relation. In other words, they form among themselves various groups, large and small, which, again, are connected with each other in various ways, so that they constitute ultimately an organized totality, an extremely complex and complicated network of conceptual associations. And what is really important for our particular purpose is this kind of conceptual system which is at work in the Qur'an rather than individual concepts as such taken separately and considered in themselves apart from the general structure, or **Gestalt**, as we might call it, into which they have been integrated. In analysing the individual key concepts that are found in the Qur'an we should never lose sight of the multiple relations which each of them bears to others in the whole system.”*

İzutsu, burada Kur'an'da kelimeler arası ilişkiye dikkat çekiyor. Kısaca, Kur'an'da geçen “Allah, İslam, Nebi, iman, kafir vb.” gibi kavramların anlamlarının Kur'an bütünlüğünde birbirinden bağımsız olmadığını, çeşitli yollarla birbirlerine bağlandıklarını söylemektedir. Her birinin anlamını Kur'an'ın genel yapısındaki ilişki sisteminden aldıklarını ve karışık kavramsal-anlamsal sistem ağı kurduklarını ifade etmektedir.

Bu ve benzeri çalışmalar Kur'an'ın kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturduğunu kanıtlayan bilimsel çalışmalardır. Ayetlerin birbiriyle olan bağlantılarından, kelimelerin ve kavramların birbirleriyle olan semantik bağlantılarına kadar bir bütünlük ve tutarlılık

içinde oluşu, Kur'an'ın kendi iç sistemi/bütünlüğü (inneres System von dem Koran) onu anlamada ve anlamlandırma da yeterli olduğu, bu tezin savunduğu bir görüş olmakla birlikte aslında Kur'an'ın da kendini tasvir ettiği özellikleridir.

“Eğer dini metinlerin âlimleri dini metinleri yarışan ideolojiler için araçlar haline düşürmek istemiyorlarsa bu tür metinlerin yorumsal kapsamını ve kesinlik sınırlarını belirlemek zorundadırlar.”

Nasr Ebu Zeyd

2.2. Kur'an-ı Kerim'i Anlama ve Yorumlama Kavramlarının Çeviribilim ve Yorumbilim ile Disiplinlerarası İlişkisi

Kur'an-ı Kerim çevirileri Tefsir Bilim terminolojisinde Arapça kökenli “*tercüme*”^{45*}, “*tefsir*”^{**} ve “*meal*”^{***} terimleriyle nitelendirilmektedir. Bu terimler Tefsir Bilim (Kur'an ilmiyle ilgilenen İslami İlimler Anabilim Dalı) alanında kullanılsalar da eylemsel olarak bir çeviri etkinliğidir. Çeviribilim terminolojisinde meal “*diller arası çeviri*” terimiyle, tefsir ise “*dil içi çeviri*” terimiyle açıklanabilir. Diller arası çeviri (*Interlingual translation*); bir dilden başka bir dile yapılan çeviri eylemi, dil içi çeviri ise (*Intralingual translation*); bir dildeki göstergeleri yine o dildeki açıklamalarla, tanımlamalarla, eşanamlı ya da karşıt anlamlı sözcüklerle yorumlama eylemidir (Jakobson, 1959: 233).⁴⁶ Dil içi çeviride, kültür ve dil aynı olup dil düzeyi farklılığı vardır. Mesajın daha iyi anlaşılması ihtiyacından yola çıkarak çevirmenin metin bilgisi, uzmanlık alan bilgisi ve yorumbilim bilgisiyle şekil alan bir çeviri türüdür.

* “*Tercüme*” kelimesi Arapça “*terceme*” fiilinin mastarı olan “*tercemetün*” kelimesinin Türkçede kullanılan şeklidir. Sözlükte; bir sözü söylendiği dilde açıklamak, bir sözü başka bir dilde açıklamak, bir sözü bir kimseye ulaştırmak, bir sözü başka bir dile nakletmek, bir sözün anlamını diğer bir dilde dengi bir sözle aynen ifade etmek demektir. <http://www.mumsema.org/islami-kavramlar/118095-tercume-ne-demektir.html> (21.05.2016 09.07)

Elmalılı Hamdi Yazır (1992: 3) tercüme terimini şu şekilde tanımlar: “Bir sözün manasını diğer bir dilde, dengi bir ifadeyle aynen olduğu gibi dile getirmektir.”

Çeviribilim terminolojisinde ise tercüme kavramıyla sözlü çeviri etkinliği kastedilmektedir (Ersoy, 2012: 22-57). Yani tercüme yazılı çeviri için değil; sözlü çeviri eylemi için kullanılan bir kavramdır.

** “*Tefsir*” çevirisi yapılmış ayetlerin ayrıntılı açıklamasıdır. Tefsir kelimesi “*fesr*” kökünden türemiş bir mastardır. Çoğulu tefasirdir. Fesr; örtülü, üzeri kapalı bir şeyi açmak, açıklamak ve ortaya çıkarmak manalarına gelir. Tefsir, fersin kuvvetlisidir; iyice açmak, açıklığa kavuşturmak ve izah etmek demektir (Bozdağ, 2010: 121).

*** “*Meal*” mana, sonuç, netice, öz, özet. Her yönüyle aynen aktarılması mümkün olmayan Kur'an'ın başka bir dile yaklaşık olarak çevirisi. Tercüme genel bir çeviri, meal ise özel yani Kur'an çevirisi olarak kullanılmaktadır. Meal kişinin kendi konuştuğu dilin dilbilgisi kurallarına hâkimiyeti, sözcük manalarına vakıf olması, zekâ veya kavrama yeteneğinin elverdiği miktarda Kur'an'dan anladığını kendi öz diline çevirmeye gayret etmesi hadisesidir (Bozdağ, 2010: 119-120).

⁴⁶ <https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf>

Kur'an çevirileri için meal denmesinin öncelikli nedeni “*meal*” kavramının “*her yönüyle aynen aktarılması mümkün olmayan bir sözün başka bir dile yaklaşık olarak çevirisi*” (Bozdağ, 2010: 119) anlamında kullanılmasıdır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere Kur'an'ın tam olarak çevrilemeyeceği düşüncesi, yapılan çevirilerin meal adını almasına sebep olmuştur (Gümüş, 2015: 286-287).

Kutsal Kitap çevirilerine tarihin bütün dönemlerinde çevrilemeyeceği düşüncesiyle bakılmış ve yapılan çevirilerde eksikliklerin mevcut olması ilahi mesajın anlaşılamayacağı algısını oluşturmuştur. Bu sebeple Kur'an'ın da çevrilebilir olup olmadığı uzun tartışmaların konusu olmuştur. Uygulamada ise meal denilen çeviri anlatımlar tercih edilmiştir. Meal yazarları/çevirmenleri, çevirideki metne değişik sebeplerle (cümlelerdeki anlatım bozukluklarının giderilmesi, kapalı anlatımlar, cümle düşüklükleri, kelimelerin tam karşılığının meal yapılan dilde bulunmaması vb.) veya kendi anlayışını (mezhep, tarikat, cemaat.. gibi) dikte etmek amacıyla parantez içerisinde ilaveler yaparlar veya kelimelerin anlamlarını değiştirerek verirler.⁴⁷ Kur'an mealleri, onları hazırlayanların gramer, anlam örgüsü, kelime bilgisi vs. birikimini ve Arapça ile Türkçeye hâkimiyetlerini yansıtmaktadır. Bu açıdan her mealde farklı yaklaşımların/çevirilerin mevcudiyeti doğaldır.

Kur'an-ı Kerim tarih boyunca diğer kutsal kitapların çevirilerinde olduğu gibi asıl metne sadık kalma adına “*satır arası*” ya da “*sözcüğü sözcüğüne*” (verbum de verbo)⁴⁸ gibi yöntemler izlenmiş. Satır arası (*Interlinear*) birebir çeviriler Arapça sözcüklerin tek tek Türkçeleriyle karşılanması esasına dayalı çevirilerdir. Satır arası çeviri yöntemiyle çevrilen metinlerde Türkçe sözcük daha küçük ve ince harflerle Arapça harflerden farklı bir yazı stiliyle Arapça kelimelerin tam altına yazılmaktaydı. Kur'an'ın bu tür çevirilerine sık rastlanılmaktadır. Bu tip çevirilerde Türkçe cümle kuruluşuna genellikle dikkat edilmediği için Türkçe çeviriyi anlamak güç olmaktadır (Ünlü, 2007: 18).

Sözcüğü sözcüğüne çeviri yaklaşımı, kaynak metindeki dilin en küçük birimini koruyarak, kaynağa bağlılığın ve çevirinin doğruluğunun bir göstergesi olarak kabul edilmekteydi. Geç Antik Çağ'da ve Orta Çağ'da Kutsal Kitap çevirilerinde de

⁴⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Kur%27an_mealleri#T.C3.BCrk.C3.A7e_me.C3.A2ller (06.07.2016 12.09)

⁴⁸ **Yazarın Notu:** Buradaki yöntemin birinci bölümde bahsedilen Kutsal Kitap çevirilerinde kullanılan ilkel çeviri yöntemiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

kullanılan bu çeviri türü, kaynak metindeki sözcüklerin anlamları ya doğrudan sözcüğün üzerine (*Interlinearglossen*) veya sayfanın kenarına (*Marginalglossen*) ya da doğrudan metnin içine (*Textglossen*) yazılarak kaynak metnin anlaşılması sağlanmıştır (Yücel, 2016: 54).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılan bazı Kur'an çevirilerinde de satır arası, kelime altı ya da sayfa kenarı yazımlı tekniklerin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Ancak böyle bir şekilsel yapıya sahip olmalarından dolayı birebir Antik Çağ'daki sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemi kullanılmıştır sonucu çıkarılamaz. Örneğin Elmalılı Hamdi Yazır'ın yapmış olduğu meallerde Arapça kelimelerinin altına sözcüklerin Türkçe karşılıkları her bir kelimedede farklı renklendirme tekniği kullanılarak basılmıştır. Bu teknikler kaynak metnin çevirileriyle karşılaştırmalı okumasına imkân sağlamakla birlikte daha çok kaynak metnin dilini iyi bilenlere, din görevlilerine ya da Arapça eğitimi alanlara yönelik olabileceği sonucu çıkarılabilir. Çünkü böyle bir karşılaştırmayı ancak kaynak dili bilenler yapabilir.

Dini anlama ve yaşama niyetinde olanların belki de en çok güvenecekleri ve faydalanacakları eserler Kur'an-ı Kerim çevirileridir. Çünkü Allah "*Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi? Şüphesiz bunda inanan bir kavim için bir rahmet ve bir öğüt vardır.*" (Ankebut Suresi 51. Ayet) der. Bir başka ayette ise "*Andolsun, size içinde sizin için öğüt bulunan bir kitap indirdik. Hâla akıllanmaz mısınız?*" (Enbiya Suresi 10. Ayet) buyurur. Ayetlerden anlaşıldığı üzere, iman eden bir insanın her durumunu kapsayan, sorumluluklarını öğreneceği birincil kaynak, hiç şüphesiz Kur'an-ı Kerim'dir.

Arapça bilmeyenler için Kur'an çevirileri çok önemli bir yere sahiptir. Bilgi, kendini tartma, sorumluluklarını belirleme, ibret alma açısından bu imkân sürekli olarak değerlendirilmelidir. Kur'an'ı okuyup anlamak inananların görevidir. Ayrıca Kur'an'ın okunup anlaşılması, üzerine düşünülmesi Kur'an'ın bir emridir.⁴⁹

Kur'an gibi, beşer dilden birinin ilahî kalıba dökülmüş şekli olan bir metnin, kendi dili dışındaki herhangi bir dile aktarılmasında karşılaşılabilen problemler, Kur'an'ın

⁴⁹ Muhammed Suresi 24. Ayet; Nisa Suresi 82. Ayet; Sad Suresi 29. Ayet; Kamer Suresi 17., 22., 32. ve 40. Ayetler.

kendisinden kaynaklanan problemler değil; aslında herhangi bir metnin bir başka dile aktarılmasında karşılaşılan problemlerdir. Ama bu Kur'an çevirilerinde daha fazla hissedilmektedir. Çünkü Kur'an, zengin bir dil, edebi düzen (nazım), retorik tarz (üslûp), mana ve muhteva içermektedir. Aktarılan dilin Arapça gibi, çok kapsamlı, farklı bir dil olması, yine aktarılan metnin Kur'an gibi kendine özgü üslûbu olan dini bir metin olması, çeviride karşılaşılabilecek problemleri artırmaktadır. Bu durum, Kur'an'ın çevirisinin çok büyük sorumluluk, emek ve ciddiyet gerektiren bir uğraş olduğu anlamına gelmektedir.

Kur'an'ı gerek çevirme ve tefsir gerekse anlama ve yorumlama gayesinde olanların bazen metot açısından bazen şahsi düşüncelerini ön plana çıkarmalarıyla, Kur'an'a kendi doğrularını onaylatmak eğilimine girdikleri gözlemlenmektedir. Bu şekildeki yaklaşımlar, Kur'an'ın bütünlüğüne gölge düşürmüş ve onun zaman zaman hatalı yorumlanmasına neden olmuştur. Kur'an'ın, kendi bütünlüğü ve fikri sistemi içinde anlama esası çok önemlidir.

Tefsir ilminin konusu, bütünüyle Kur'an ayetleridir. Kur'an tefsir kaynakları arasında hiç şüphesiz ilk sırayı yine Kur'an'ın kendisi alır. Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri, kendi bütünlüğü içerisinde anlaşılması gerçeği ve ilk örnekleri Peygamber (Hz. Muhammed) döneminde verilmiştir. Kur'an'ı yine Kur'an'la anlamının gerekliliğini ifade etmeye çalışmıştır. Sahabeden olan müfessirler de başta olmak üzere daha sonra gelen müfessirler de Kur'an'ı Kur'an ile tefsir etmişlerdir (akt. Albayrak, 2015: 12).

Kur'an'ın kendi bütünlüğünde anlaşılması, kendi bütünlüğünde tefsir edilmesi özellikle üç çerçevede gerçekleşmektedir: “*Ayet çerçevesi*”, “*siyak-sibak çerçevesi*” ve “*Kur'an bütünlüğü çerçevesi*” (Albayrak, 2015: 47-60). Kur'an'ın Kur'an ile tefsirine/kendi bütünlüğünde kendini açıklamasına örnek olarak Fatiha Suresi 6. ayeti gösterilebilir: “إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ”, “*Bizi sırat-ı müstakim (doğru yol)'a ilet*” şeklinde geçen “*sırat-ı müstakim*”in ne olduğu bir sonraki ayette; “*Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerin yolu*” (Fatiha Suresi 7. Ayet) olduğu şeklinde açıklanmıştır. Bunun gibi pek çok ayet örnek olarak verilebilir. Peygamberin Kur'an'ı Kur'an ile tefsir etmesi (*açıklaması*) metodu Kur'an tefsirinde/hermeneutiğinde kullanılan bir yöntemdir (Ichwan, 1999: 31).

Kur'an'ın bütün ayetleri üzerine düşünülüp, her ayet ve ayetlerdeki birimlerin birbirleriyle olan ilişkileri göz önüne alınıp Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri konusunun sistemli bir şekilde tetkik edilmesi gerektiği açıkça görülmektedir. Kur'an'ın açık ve anlaşılır, kendi kendini açıklayıcı, çelişkilerden uzak bir kitap olduğunun bilincinde olan araştırmacılar veya okuyucular, işlenen konunun, Kur'an bütünlüğü ve tutarlılığı içerisinde anlaşılıp yorumlanması, incelenmesi gerektiği konusunda yeterli ve isabetli metotlar geliştirme gayretinde olmalı. Kur'an'ın harici bilgilere ihtiyaç duymaksızın bütün yönleriyle anlaşılabilmesi görüşü tarihte benzer şekillerde Kur'an araştırmaları, çeviri ve tefsirleri yapanlar tarafından da çalışmalarında dile getirilmiştir.⁵⁰

Kur'an üzerine zihinsel faaliyet içerisinde olmak için mümkün olduğunca objektif yani ön yargı ve fikirlerden soyutlanmak gerekmektedir. İnsan yetiştiği ve yaşadığı toplumun ya da çevrenin bir ürünüdür. Elbette ki etkileri üzerinde kalır şartlandırılmış ve yönlendirilmiş (manipüle edilmiş) zihinle Kur'an'ı okuyup anlamaya çalışmak ya da çevirmek çeşitli görüşlerin Kur'an'a onaylatılmak istenmesi anlamına gelir.

Kur'an'ı kendi bütünlüğü içinde anlamamak/çevirmemek ya da Kur'an'ın Kur'an'sız yorumlanması/tefsir edilmesi Kur'an'ı anlamama gibi bir sonuca götürür. Dolayısıyla Kur'an'ın Kur'an'ı göz ardı edilerek tefsir edilmesi tefsir sayılmaz.

“Bir metnin oluşum sürecinin tamamlanması dış gerçek olan okur tarafından sağlanır.”

Umberto Eco

2.3. Eco'nun “Metin–Okur–Yazar İlişkisi” Kuramından Hareketle Anlama ve Yorum

İtalyan bilim adamı, edebiyatçı, yazar, eleştirmen ve düşünür Umberto Eco, dünyada “*Gülün Adı*” ve “*Foucault Sarkacı*” gibi romanlarıyla tanınmıştır. Aynı zamanda Ortaçağ estetiği ve göstergebilim dalının ustalarındandır.

⁵⁰ **Yazarın Notu:** Bu husustaki örnek çalışmaların sayısı tezin boyutlarını aştığı için bu eserlerin bir kaçına örnek olarak bkz.

Albayrak, Halis (2015). *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*. İstanbul: Şule Yayınları.

İzutsu, Toshihiko (2002). *God and Man in the Quran*. Trans. Fazlur Rahman. Malaysia: Islamic Book Trust.

Rahman, F. (1980). *Major Themes of the Qur'an*. Minneapolis: Bibliotheca Islamica.

1960 sonrası yıllarda Avrupa'daki en önemli göstergebilim temsilcileri arasında yer alan Umberto Eco'nun sanat, yazın kuramı, kitle iletişim olgusu gibi konulara ilişkin yaptığı çalışmaları mevcuttur. “*Açık Yapıt*” (İlk yayım tarihi: 1962) kitabını bu dönemde yazmıştır. Bu kitapta, müzik, edebiyat ve görsel sanatlardan örnekler üzerinden dönemin avangard üretimlerinin poetikalarının izini sürer ve bu tür yapıtlara eleştirel yaklaşımı olanaklı kılacak bir metodoloji önerir. Bu yapıtların çoğul yorumlar yaratma, çoğul yorumlara yol açma özelliğiyle var olduğunu ileri sürer. Eco, kitaptaki amacının algılayan özneye estetik uyaran arasındaki etkileşme sürecini incelemek olduğunu vurgulamıştır (Eco, 2001). Daha sonraki yıllarda genel gösterge dizgelerini çözümleyen, kültür olaylarını göstergebilim açısından değerlendiren, metin kavramı ile “*örnek okur*” kavramını inceleyen kuramsal nitelikte yapıtlar yayımlar. Bunlar arasında *Genel Göstergebilim İncelemesi (Trattato di semiotica generale)* 1975, *Anlatıda Okur (Lector in Fabula)* 1979, *Gösterge (Le signe)* 1988, *Yorumlamanın Sınırları (I limiti dell'interpretazione)* 1990... yer almaktadır.

Eco çalışmalarının ilk döneminde sanat yapıtının anlamı sorunu çerçevesinde okur odaklı (*reader-oriented*) bir yaklaşım sergilemiştir. Eco yazınsallık sorununda okur odaklı kuramdan ve dolayısıyla da hermeneutikten (*yorumbilim*) etkilenmiştir. Çünkü yazınsallığın olduğu yerde yorum da vardır anlayışı okura dönük kuramların merkezinde yer almaktadır. Eco daha sonra özellikle 25-27 Ekim 1985'te Mantova'da İtalyan Gösterge Bilim İncelemeleri Derneği Kongresi'nde söylemek istediğinin sınırsız yorum olmadığı, aslında metnin sınırsız yorumlanabileceğini ancak her yorumun da eşit derecede doğru olmayacağını bazı yorumların aşırı olduğunu ileri sürerek yoruma aynı zamanda sınır çizmiştir. “*Lector in Fabula*” (*Anlatıda Okuyucu*) ve “*Limits of Interpretation*” (*Yorumun Sınırları*) kitaplarında Eco, bu düşüncelerini açıklarken aslında okur ile metin arasında bir diyalektiği ele aldığını belirtmiştir.

Eco'ya göre estetik etki yaratmak, izleyicinin istediği zaman önerilmiş olan anlatıma dönebilmesi ve orada yeni öneriler için gerekli uyaranları bulabilmesidir. Eco'ya (2001: 51) göre bir gönderi:

“*Anlatıma her geri dönüşümde, yeni hazlar ve doyumlar bulabiliyorsam, buluyorsam, beni zihinsel yolculuğa davet eden hoş görünümlü maddi bir yapıysa, önerinin*

formülasyonu beni her duyduğumda hayrete düşürecek kadar güçlüyse, kavramsal göndermesini duyduğum uyarandan ayırmamı sağlayacak mucizevî bir denge ve düzen sunuyorsa, o zaman bu bileşim hayal gücünün çok daha karmaşık bir oyununa geçit verecektir. O zaman yalnızca müphem gönderme değil, bu müphemliğin önerildiği anlaşılır ve hesaplı tarzdan, belirsizliğe davet çıkaran mekanizmanın kusursuz işleyişinden de zevk alacağım bir etki yaratıyorsa o gönderi estetik etki yaratmaktadır.”

Eco bu sözleri estetik değeri olan, kişiler tarafından üretilen sanatsal yapıtlar (müzik besteleri, tiyatro oyunları, edebi eserler, poetika... gibi) için söylemektedir. Doğrudan Kutsal Kitaplar için sarf edilmemişlerdir. Ancak Kutsal Kitaplar’ın da kendilerine özgü sanatsal ve estetiksel yönlerinin olduğu yadsınamaz. Özellikle tezin çıkış kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’in estetik ve edebi yönü yıllardır pek çok araştırmaya konu olmuştur. Kur’an’ın ve çevirilerinin her okumada yenilenen derinliği, içsel bütünlüğü, hem estetik formun iletişimsel düzeni hem de kavrama sürecinin etkileşimciliği alıcı kitleyi/okuyucuyu kendine hayran bırakır. Bununla birlikte alıcının o anki ruh hali, kültürü ve bilgi düzeyi de alımlamasında ve yorumlamasında etkin rol oynar. Ayrıca okuyucunun sosyal hayatta Kur’an ayetlerinde geçen durumlarla karşılaşması ayetleri daha iyi anlamlandırmasını ve yorumlayabilmesini sağlamaktadır. Örneğin; evlenmemiş ya da evliliği düşünmeyen bir kişi, evlilik ve aile hayatı ile ilgili ayetleri yüzeysel okuyarak geçebilir ve ayetler üzerine derinlemesine düşünmeyebilir. Ancak evli bir kişinin bu ayetlere yaklaşımı ve iletiyi bilinçli bir şekilde anlamlandırması farklı olacaktır. Bir başka örnekle ifade etmek gerekirse evrenin ve dünyanın oluşumuyla ilgili ayetleri konu hakkında eğitim almış kişiler çok daha iyi yorumlayabilirler.

Alıcı bir kez daha uyarıcılar bütününe yöneldiğinde başlangıçta ihmal ettiği, gözünden kaçan göstergeleri ön plana çıkartır veya tam tersini yapar. Birinci evreden gelen anlamlar dizgesiyle ikinci evrede birinci evrenin arka planıyla ortaya çıkan yeni anlamlar dizgesi özgün iletinin anlamını zenginleştirecektir. Sonuç olarak bu ileti süreç sırasında tüketilmeyecek tam tersine daha üretken hale gelecek, iletiyi algılamak karmaşıklıktıkça ileti yeni okumalara açık hale gelecektir. Eco’ya göre bu, “genel olarak ‘form’ diye tanımlanan, her bilinçli uyaranlar düzenininin (*organisation of stimuli*) gerektirdiği bir zincirleme tepkinin başlangıcıdır.” (Eco, 2001: 55)

Eco, buna örnek olarak bir müzik parçasını gösterir: Bir müzik parçasını uzun yıllar dinledikten sonra bir an gelir ki, parça beğenilmeye alışıldığı için hala güzelmiş gibi gelir. Aslında onu dinlerken alınan, bir zamanlar hissedilen duyguların aynısıdır; yeni bir duygu ve kavrayış değildir. Ancak parça aradan biraz zaman geçtikten sonra tekrar dinlendiğinde yapıtın uyandırdığı etki kişiyi şaşırtabilir. Çünkü artık yapıtı yepyeni bir tazeliikle algılamakla birlikte geçen süre içinde zekânın olgunlaşması, belleğin genişlemesi, kültür düzeyinin artması sayesinde bu kez yapıt kişinin duyarlılığının daha önce ulaşamadığı bazı bölgelere ulaşmıştır. Ya da tam tersi düşünsel gelişimin körelmiş olabileceği için veya bugün olduğundan farklı ideal birine seslenebileceği için yapıt artık kişi için bir anlam ifade etmeyebilir. Bu durum Eco'nun "*Açık Yapıt*" eserinde bahsettiği estetik değeri olan yapıtlar ile okur arasındaki diyalektiklidir.

Eco'ya göre, metinde, metnin ne söylediğini metnin kendi bağlamsal tutarlılığına ve gönderdiği anlamlama dizgelerinin durumuna başvurarak araştırmak gerekir. Eco'ya göre, bir metin nesnel özellikleri bakımından göz önünde bulundurularak üretimsel açıdan betimlenebildiği gibi; yorumlamanın amacının, yazarın gerçekten ne söylemek istediğinin araştırılması olarak yorumbilimsel bir açıdan da incelenebilir. Buradan hareketle Eco, (1985) İtalyan Gösterge Bilim İncelemeleri Derneği Kongresi'nde, üretme ve yorumlama arasındaki seçim ile yazarın, yapıtın ya da okurun amacı arasındaki seçimin birleşmesinden doğan geniş tipolojiyi incelemek gerektiğini belirtir.

Okur konusunda Eco'nun kuramsallaştırdığı "*örnek okur*", "*ampirik okur*", "*örnek yazar*", "*ampirik yazar*" kavramları metnin yorumuyla ilgili tüm bakış açılarını değiştirecek bir felsefe sunmaktadır.

Eco'nun tanımına göre metin, "*örnek okuru*" üretmek amacıyla tasarlanmış bir aygıttır. Metin tembel bir makinedir ve gerçekleşebilmek için okurun etkin ve bilinçli işbirliğini gerektirir. Metindeki anlam oluşumu sürecinin belirginleşmesi okurun bir yorumcu olarak katkısına bağlıdır. Yazarın sunduğu ya da öngördüğü örnek okur metnin edimselleşmesinde rol oynayan okurdur. Göstergibilimsel bir bakış açısı getirmekle birlikte, metnin parçalarının tutarlılığını da savunur. Eco'ya göre metin, göstergeler sistemi olarak bir bütün, okurun metnin yorumunda sapmasını önleyen bir birliktir. Bir metnin herhangi bir yorumu, ancak o metnin başka bir bölümünü doğruladığında kabul

edilebilir; metnin başka bir bölümünce çürütüldüğünde ise reddedilmelidir. Bu anlamda metnin içsel tutarlılığı, okur tarafından denetlenir (Eco, 2003: 74-76).

Yorumlama bir strateji olarak metnin kendi “*örnek okuru*”nun işbirliği aracılığıyla söylemek istediği her şeydir. Metni okurun canının istediği gibi okumak başka şey, metnin kendi istediği gibi okumak başka şeydir. Bir metin kendi nasıl okunmak istiyorsa öyle okunabilir; ancak açık bir metin açık olmasına rağmen her yorumu kabul etmez. Eco’ya göre bir metni yorumlamak, sözcükleri yorumlayarak, o sözcüklerin neden bu şeyleri değil de şu şeyleri yaptığını açıklamak demektir (Eco, 2003: 34).

Okur bir metni anlamak için yavaş yavaş, tekrar tekrar okuyarak, okudukları üzerine düşünüp, olayları kurgulayarak ve düşünerek ilerler. Eco’ya göre, bir metni okumak, o metinden kalkarak olası çıkarımlarda bulunmak, tahminler yapmak ve bunların doğruluğunu ya da yanlışlığını metnin ilerleyen satırlarında ya da sayfalarında denetlemek demektir. İşte bu amaçla okur, toplumsal, kültürel birikimine dayanan belli bir kolektif belleği harekete geçirir (Tosun, 2007: 283).

Eco’ya göre metinlerin yorumuyla ilgili kötü bir yorumu tanımlamak için elimizde iyi bir yorumu tanımlayacak bir ölçütün bulunması gerekir ya da Karl Popper’in bilim kuramının (1935) (*yanlışlanabilirlik*) ilkesiyle; hangi yorumlamaların en iyi olduğunu belirleyecek kurallar yoksa da, en azından hangi yorumların kötü olduğunu belirleyecek bir kural vardır. Eco, buna örnek olarak şöyle söyler: “*Kepler varsayımlarının kesin olarak en iyi varsayımlar olup olmadığını söyleyemeyiz; ancak Ptolemaios’un güneş sistemiyle ilgili açıklamasının yanlış olduğunu söyleyebiliriz.*” (Eco, 2003: 62-63). Böylece yorumu sınırlayan ölçütlerin var olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu anlamda metin, yorumlamayı geçerli kılmada yararlanılacak bir parametre olmakla birlikte aynı zamanda yorumlamanın yapılandığı bir nesnedir.

Eco’ya göre yanlışlanabilirlik ilkesi yine metin üzerinde sınanmalıdır, yani “*bir metnin herhangi bir bölümünün belli herhangi bir yorumu, ancak metnin bir başka bölümünce doğrulandığında kabul edilebilir; metnin başka bir bölümünce çürütüldüğünde ise reddedilmelidir.*” (Eco, 2003: 75)

Eco kitaplarında (*Açık Yapıt, Yorum ve Aşırı Yorum*) okuyucuya sınırsız yorum hakkı tanıyan görüşlerini açıklarken aslında amacının sadece bir metnin yorumunun aşırı ve yanlış olabileceğini göstermek değil, aynı zamanda kötü yorumu tanımlamanın ölçütünü de ortaya koymak olduğunu belirtir.

Kutsal metinler söz konusu olduğunda doğruyu söylemek gerekirse insan kendine çok fazla özgürlük tanıyamaz. Çünkü çoğunlukla bu metinlerin yorum anahtarını elinde tuttuğunu iddia eden dinsel bir otorite ve gelenek vardır. Örneğin Orta Çağ kültürü zaman açısından sonsuz, buna karşın seçenekler açısından sınırlı bir yorumu teşvik etmek için elinden geleni yapmıştır. Bu durum Kutsal Kitabın anlamının dörtlü anlamla sınırlı tutulmasıydı. Ancak anlamlar kesin kurallara göre belirlenmeliydi ve bu anlamlar sözcüklerin harfi yüzeyinde saklı olmakla birlikte hiçte gizli değillerdi, aksine metni doğru okumayı bilenler için açık olmaları gerekiyordu. Ve bu anlamlar ilk bakışta açık değildiyse anahtarı bulmak tefsir geleneğinin (Kutsal Kitap söz konusu olduğunda) görevidir (Eco, 2003: 63).

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda yapılmış olan Kur'an-ı Kerim çevirilerinin ve tefsirlerinin/yorumlarının hangilerinin iyi, hangilerinin kötü, hangilerinin aşırı yorum, hangilerinin makul yorum olduğunu ayırt edebilmek için karşılaştırmalı okumalar ya da farklı çeviriler ve tefsirler okumak gerekmektedir. Hiç şüphesiz her bir çevirmen ve müfessir kendi bilgi birikimi, kültür seviyesi ve sosyal statüsüne göre Kur'an'ı anlamlandırarak ve yorumlayacaktır. Tefsir ilminin başlangıcına bakacak olursak, ilk tefsir hareketi Kur'an'ın kendi kendini tefsir etmesiyle başlamıştır. Kur'an'da bir yerde mücmel (manası çok olan)⁵¹ olarak zikredilen bir mana, başka bir yerde geniş bir şekilde zikredilmiştir. Bir yerde müphem (belirsiz)⁵² olarak anlaşılan bir ayet başka bir yerde açıklığa kavuşturulmuştur. Kur'an'ın Kur'an ile tefsirinin pek çok misalinden biri İhlas süresindeki “es-Samed” lafzının, hemen akabinde gelen (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) / lem yelid ve lem yüled....) ayetleriyle tefsir edilmesidir/açıklanmasıdır.⁵³ Tefsirciler tarafından ilk

⁵¹ <http://www.osmanlicanedemek.com/mucmel-58002> (14.07.2016 08.19)

⁵² <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/m%C3%BCphem> (14.07.2016 08.22)

⁵³ <http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=4640.0;wap2> (14.07.2016 09.15)

Es Samed “Allah Sameddir.” *lem yelid ve lem yüled* “O doğurmamış ve doğmamıştır.” (Kur'an-ı Kerim, İhlas Suresi 2. ve 3. Ayetler, çeviri: Diyanet Vakfı Meali) Konuya referans Zümer Suresi 23. Ayet. Ayrıca birbirini açıklayan ayetler örneği olarak bk. Muddesir Suresi 27. 28. ve 29. ayetler

müfessir kabul edilen Hz. Muhammed, Kur'an'ı yine Kur'an ile tefsir etmiştir.⁵⁴ Bunun nedeni ise Kur'an'ı açıklayanın Zikrin sahibi olan Allah tarafından açıklanmış olarak gönderilmesidir (*Hud Suresi 1. ve 2. Ayetler, Kıyamet Suresi 19. Ayet, İsrâ Suresi 41. ve 89. Ayetler, Enam Suresi 65. Ayet, Araf Suresi 52. Ayet, Rahman Suresi 1. ve 2. Ayetler*). Eco'nun yaklaşımından hareketle metinlerin kendi içsel tutarlılığı metnin ve yazarının (Kur'an-ı Kerim için Allah) niyeti metnin içindeki bölümlerde açıkça görülebilmektedir.

Bir metinde ya o metnin yazarının söylemek istediği şeyi ya da metnin yazarının niyetlerinden bağımsız olarak metnin ne söylediğini bulmayı amaçlıyordu. Ancak ikilemin ikinci kısmını kabul ettikten sonra kişi şunu sorabilir: Bulunan şey metnin metinsel tutarlılığına ve bunun ardındaki özgün bir anlam sistemine bağlı olarak söylediği şey midir, yoksa alıcıların kendi beklenti sistemlerine bağlı olarak buldukları şey midir? (Eco, 2003: 74). Kutsal Metinlerde (özellikle Kur'an-ı Kerim için) metnin "örnek yazarı" olarak Yaratıcıyı/Allah'ı ön planda tutmak gerekmektedir. Bu açıdan Allah'ın Kutsal metinlerde vermek istediği mesajın ne olduğu ve doğru anlaşılmasını sağlayacak çevirilerinin nicelik ve nitelik olarak kaliteli olması gerekir. Tüm Kutsal Kitapların kendi bütünlüğü (Kontext) içerisinde değerlendirilmesi önemli bir parametre olarak görülebilir.

Klasik tartışma ve okur odaklı tartışmaların aksine Umberto Eco, okurun niyetiyle metnin niyeti arasında bir diyalektik öngörür. Okur, metnin ileri sürdüğü örnek okur tipi üstüne, yani aslında metnin amacı üstüne tahminde bulunur. Bu tahmin metnin bütününde onaylanması ya da yadsınması gerekmektedir.

Sonuç olarak Eco metnin alıcısı konumundaki okurun, iletinin her şey anlamına gelebileceğini söyleme hakkına sahip olmadığını dile getirir. Ona göre ileti birçok şey anlamına gelebilir, ancak öyle anlamlar vardır ki, bunları önermek saçma olacaktır. Eğer yorumlanması gereken bir şey varsa, yorum herhangi bir yerde bulunması ve bir biçimde saygı duyulması gereken bir şeyden söz etmelidir. Bu anlamda Eco yapının amacından anladığı şeyi Aziz Augustinus De Doctrina Christiana'nın sözleriyle açıklar: "*Eğer bir yorum(lama) bir metnin belli bir noktasında onaylanabilecek gibi*

⁵⁴ Furkan Suresi 33. Ayet "Onların sana getirdikleri hiçbir örnek yoktur ki, sana gerçeği ve en güzel açıklamayı (tefsir) getirmiş olmayalım."

görünyorsa, ancak metnin bir başka noktasında doğrulandığında –ya da en azından yeniden tartışma konusu yapılmadığında– kabul edilebilir. İşte benim yapının amacı'ndan tam olarak anladığım şey budur.” (Eco, 2003: 37)

Bir metin, okunmadığı sürece, anlamsal olarak ölü bir metindir. Bir metnin anlam kazanabilmesi ancak onun bir okur tarafından yorumlanmasıyla gerçekleşebilir. Bu anlamda bütün çeviriler, çevrilmediği sürece, metnin çevrileceği dünya için ölü yapıtlardır. Bu durum metnin özgün dili için de geçerlidir. Bir metin okunmadan kaldığı sürece, toplumsal işleyişe katılmaz, söylemi eskir, zamanla ölür. Yüz yıllarca hiç okunmadan kalıp, yorumlanmaya başladıktan sonra, sanki yeni yazılmış gibi toplumu etkileyen, beklide topluma yön veren metinler vardır. Çeviriler bu anlamda durağan bir sistemi, yorumcunun katkısıyla hareketli bir sisteme çeviren, hareketli sistemin yine, başka sistemlere girerek o sistemleri değiştirdiği metinler olarak, ancak çevirmen ve okurun yorumuyla birlikte tüm yaşamı değiştirme gücüne sahiptirler (Tosun: 2007: 282-283). Böylece bir metin çevirmen tarafından canlandırılarak erek kültürün hayatına yeni bir canlılık getirecektir. Kur'an-ı Kerim de çevirileri yapıldığı ve farklı dillere aktarıldığı sürece tüm zamanlara (zeitlos) hitap etme ve canlı kalabilme özelliğini devam ettirebilmiş olur. Tüm metinler anlaşılacak için varlardır ve dolayısıyla Kutsal bir Kitap olarak Kur'an da okunduğu sürece tüm insanlığa seslenişini duyurabilmelidir. Kur'an, anlaşılacak ve uygulanacak, hayata geçirilmek, gönüllere ve ruhlara nüfuz ettirilmek için indirilmiş bir kitaptır. Kur'an-ı Kerim çevirileri bu manada İlahi mesajı anlamlandırmada dinamik argümanlar olarak görülmelidir.

Örnek okurun edimiyle çevirmenin edimi arasında bir benzerlik kurulabilir. Çevirmen Eco'nun örnek okurudur. Çevirmen metni okumakla görevlendirilmiş bir okur ve yorumcudur. Örnek okur metni yorumlayıp, yönlendirecek bir donanıma sahiptir. Eco anlamında çevirmen, metni bir örnek okur olarak yorumladığı gibi, erek metni oluştururken de örnek yazardır. Örnek yazar okuyucusunu kurar, okuyucusunun amaçlarını, beklentilerini ve metni yorumlayıp tamamlayacak durumda olduğunu bilir. Yani çeviri, çevirmenin okur olarak kaynak metni okuyup yorumlamasından, yazar olarak kaleme almasına, çeviri metinlerin okur kitlesine kadar örnek okur için tasarlanmış bir metindir. Metinler bir okurla karşılaşınca tamamlanmış olur. Yani oluşumunun bütünlenmesi olası bir okurun varlığına bağlıdır (Tosun, 2007: 284).

Kaynak metinler çevrildiklerinde canlanırlar. Bu canlanmanın en büyük örneği Rönesans ve reformasyon hareketleridir. Rönesans sürecinde kitap çevirileri, yüzyıllardır unutulmuş antik yapıtların hayata yeniden bakmaya yol açması, dünyaya yeniden hayat vermesi anlamına gelmiştir. Reformasyon hareketi de aynı şekilde İncil çevirisiyle hem İncil'in hiç okunmadığı, okunamadığı bir dönemde İncil'i canlandırmakla kalmamış, insanların ölü toprağı serilmiş ortaçağdan uyanmasına neden olmuştur (Tosun, 2007: 285). Kaynak metin erek kültür için ölü bir metin iken çevirmen tarafından okunup diriltirilip başka kültürlere, başka insanlara taşınmış olur.

Çeviri okurları, tasarlanmış okur kitleleri olarak çevirinin örnek okuru olurlar ve aynı zamanda birer eleştirmendirler. Çeviri okurları, çevirilerin eleştirmenleridir. Çeviri iyi anlaşılmadığında, çevirmeni eleştirirler. Metni anlayamadıklarında, metinle sıkıntı yaşadıklarında, metnin çeviri olduğunun farkına varırlar. Bundan sonraki süreç, çeviriyi okumaktan çok çeviriyi eleştirme sürecidir. Okur eleştirmen rolüne girer. Çeviri okurunun eleştirel okuması sessiz bir protestoyken, çeviri eleştirmeninin eleştirisi sesli bir eyleme dönüşür. Çevir okuru iyi bulduğu bir çeviriyle ilgili eleştiri yapmazken, çeviri eleştirmeni olumlu eleştirdikleri metinleri eleştirerek okurlara daha fazla ulaşmasını sağlarlar. Olumsuz eleştiriler, okurların sessizliğinin sesi olurlar (Tosun, 2007: 286).

Kur'an çeviri okurunun etkin, işlevsel ve anlamlı bir Kur'an çeviri beklentisini karşılayabilmek için mevcut Kur'an çevirilerine eleştiriler getirilebilir ve kaliteleri kontrol edilebilir. Bu eleştiriler asla Kur'an'ın kendisine yapılan bir eleştiri olarak değerlendirilmemelidir. Aksine okurun daha kaliteli Kur'an çevirisi edinebilmesi odaklı olmalıdır. Yeri geldiğinde her Kur'an çevirmeninin çeviri sürecini ve tercihlerini nasıl gerçekleştirdiğini açıklayıcı metinler yazmaları ya da çeviri içi açıklamalar yapması istenilebilir. Kur'an çevirilerine yapılacak eleştirilerin kimler tarafından ve nasıl yapılması gerektiği de önemli bir meseledir. Tek kişilik eleştirilerden ziyade Kur'an üzerine araştırmalar yapmış, akademisyenlerinden oluşan heyet(ler) tarafından değerlendirilebilirler.

“Din, bir kişinin bazı rasyonel fikirlere göre yaşamasıyla değil, kendisinin yaradılış itibariyle Tanrı’ya bağlı olarak yaşaması, hareket etmesi ve duygulanmasıyla ilgilendir.”

F.D.E. Schleiermacher, 1799

2.4. Schleiermacher ve Anlama Sanatı Olarak Yorumbilim

Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher (1768-1834), modern hermeneutiğin (yorumbilimin) genel bir çalışma olarak kabulünde rol oynayan önemli bir isimdir. 19. yüzyılın sonlarında pek çok disiplinlerde ve düşünce akımlarında hermeneutik kuramcıların Schleiermacher’ın hermeneutik düşüncesine borçlu olduğunu ve 19. yüzyıl Almanya’ında en önemli hermeneutik teorilerin onun izini taşıdığı kabul edilmektedir. Schleiermacher, çeviribilim alanında daha çok, “*Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*” (1813) adlı çeviri makalesiyle tanınarak, “*yabancılaştırma yöntemi*” (*Verfremdendes Übersetzen*) olarak bilinen çeviri yöntemini geliştirmiştir.

Schleiermacher’ın yorumbilim hakkındaki bilgiler çeviribilime, edebiyatbilimi üzerinden aktarılmıştır. Bir teolog olan F.D.E. Schleiermacher’ın yorumbilimsel görüşleri 1805-1834 yılları arasında Yeni Ahit tefsir çalışmaları çerçevesinde şekillenmiştir. Kendisinin bizzat yayınlattığı bir çalışması bulunmamaktadır. Kendisinin derslerde yararlanmak üzere hazırladığı ve öğrencilerinin bu derslerde aldıkları notlar, ölümünden sonra 1838 yılında öğrencisi Friedrich Lücke tarafından kitaplaştırılmıştır. Lücke’nin çalışması dışında, geçmiş yüzyılda birkaç derleme daha basılmıştır. Her ne kadar Schleiermacher’ın kendisinin yayınlattığı bir eseri bulunmasa da, onun görüşleri geniş kitlelere ulaşmayı başarmış ve yorumbilim içerisinde oldukça etkili olmuştur (akt. Akın, 2016: 153).

Schleiermacher’de hermeneutik tam anlamıyla “*anlama sanatı*”dır. Konuşma sanatı (*retorik*) ile anlama sanatının (*hermeneutik*) yakın ilişkisi açısından bakıldığında Schleiermacher’e göre “*konuşma düşünmenin dışsal yanıdır*” hermeneutik, düşünme sanatının bir parçasıdır (Öztürk, 2009: 154). Ona göre bir sanat olarak anlama, metnin yazarının zihinsel sürecini yeniden tecrübe etmektir. Bu yazmanın tersten ele alınışıdır, zira burada sınırlanmış ve bitirilmiş bir ifadeden başlanıyor, metnin açığa çıktığı zihni yaşama geri dönülüyor. Konuşmacı veya yazar bir cümle oluşturmuştur; dinleyen/okuyucu da cümlenin yapısına ve düşüncesine nüfuz etmektedir. Bu açıdan

yorumda birbiriyle ilişkili iki yön mevcuttur: “*gramer*” (dil) ve “*psikoloji*” (geniş manada yazarın psikolojik hayatı kapsamındaki her şey). İster *gramer*/dilsel ister psikolojik an olsun bu yeniden yapılandırma sürecindeki prensip hermeneutik döngü ile aynıdır (Palmer, 2015: 132-133).

Hermeneutik döngü, bir bütün olarak parçaları belirler, parçalar da bir araya gelerek döngüleri oluşturur. Örneğin tam bir cümle bir birliktir. Tek bir kelimenin anlamı tüm cümle içerisindeki yerine bakarak anlaşılır; buna karşılık cümlenin bir bütün olarak anlamı, bireysel kelimelere dayanmaktadır. Bundan hareketle bireysel bir fikir, anlamını kendisinin de içerisinde bulunduğu bağlamdan alır; öte yandan bu bağlam, kendisine anlam kazandıran unsurlardan oluşmaktadır. Bütün ile parçalar arasındaki bu iki yönlü etkileşimde her bir taraf, diğerine anlam vermektedir; bu durumda anlamak dairesel olmaktadır. Anlam bu döngü içerisinde olduğundan dolayı buna “*hermeneutik döngü*” denilmektedir (Palmer, 2015: 133-134).

Uzamlı görüntüsüyle hermeneutik döngü, paylaşılmış anlamaya ait bir alanı ileri sürmektedir. İletişim diyalojsal bir ilişki olduğundan, başlangıçta konuşanın ya da dinleyenin ortak olduğu bir anlam kümesi vardır. Bu ise başka bir zıtlığı gündeme getirir: anlaşılın şey zaten bilinen bir şey olmalıdır. Örneğin büyük bir yazarın, Kierkegaard, Nietzsche veya Heidegger’in eserini ilk defa okurken anlayamama tecrübesindeki problem, yazarın düşüncesinin tüm yönleriyle kavranamamasıdır. O halde hermeneutik döngü hem diyalog ortamı seviyesinde (dil) hem de diyalog nesnesi (konu) olsun, ön bilgi prensibi her türlü anlam faaliyetinde etkindir (Palmer, 2015: 135).

Schleiermacher hermenötüğünün temelinde, metnin yazarın düşüncesini okura taşıyan dilsel bir vasıta olduğu ve bu yönüyle bir bütün olarak dile, psikolojik yönüyle de yazarın öznel düşüncesine işaret ettiği kabulü yer alır. Schleiermacher’e göre bu iki taraf arasındaki ilişki diyalektik bir ilişkidir. Metin ne kadar uzak geçmişe ise o kadar muğlâk ve kapalı hale gelir, böylece “anlamaya” değil, “*yanlış anlamaya*” yaklaşılır. Schleiermacher anlamının ilkelerini belirlemek için metnin dilsel ve psikolojik yönlerine dair tasavvurundan hareket eder (Ebu Zeyd, 2014: 243).

Schleiermacher her hangi bir yorum etkinliğinde ilkesel yanlış anlamaktan kaçınmaya çalışır, fakat bu çaba esnasında yorumcudan metinle arasındaki tarihsel mesafe ne kadar

olursa olsun metni nesnel ve tarihsel olarak anlayabilmesi için, kendi öznelliğinden ve etkin tarihsel ufkundan uzaklaşmasını ister. Yorumcudan öncelikle kendisini yazar ile eşit düzeye koymasını, sonra metin aracılığıyla yazarın tecrübesini nesnel ve öznel yönleriyle yeniden inşa etmek suretiyle kendisini onun yerine koymasını ister. Bu eşitleme epistemolojik olarak imkânsız olmakla beraber, Schleiermacher'ın gözünde “doğru anlama” için en mühim temeldir (Ebu Zeyd, 2014: 245).

Schleiermacher'e göre dil yazarın düşüncelerini ifade etmek için izleyeceği yolu belirler. Dilin yazarın öznel düşüncelerinden bağımsız, nesnel bir varlığı bulunmaktadır. İşte anlama eylemini mümkün kılan şey de, dilin bu nesnel varlığıdır. Hermenötiğin görevi metni, yazarının anladığı gibi, hatta ondan daha iyi bir şekilde anlamaktır. Schleiermacher her ne kadar anlama eylemine başlangıç noktası olarak dilsel ve psikolojik yönün eşit derecede uygun olduğunu düşünse de, nihayetinde bu eylemin doğal başlangıç noktasının dilsel düzey (dilbilimsel analiz) olduğuna da işaret eder (Ebu Zeyd, 2014: 244). Bununla birlikte Schleiermacher, konuşma sanatı olarak retorik ile düşünme (*anlama*) sanatı olarak hermeneutiğin doğal olarak dili anlama ve ona hâkim olma yeteneğini baştan varsaydığına işaret ederek, hermeneutiğin herkesin ilgi alanı içine girdiğini belirtir. Hermeneutik, dili kullanma yeteneği sayesinde her an gerçekleştirilen anlama olayı açısından evrensel bir tanıma ulaşmaktadır (Öztürk, 2009: 154).

Schleiermacher'ın gramatik yöntemi, en başta, dilin, dil bilgisinin, tümce yapısının ve semantiğin tarihsel yapılarını ortaya çıkarmak zorunda olduğundan tarihseldir. Bu tarihsellik, dilden yola çıkarak dilin yardımıyla bir eserin tam anlamına ulaşma gayesine ışık tutan gramatik yöntem için hayatîdir. Bu süreçte Schleiermacher, izlenecek belli başlı iki yol sunar. Bunlardan ilki, tek tek kelimelerle ilgilenip onları tanımlamayı amaçlar. Bunu yaparken kelimenin biryandan maddî, diğer taraftan biçimsel yönünü inceler. Tek kelimedenden yola çıkılarak, o kelime önce bulunduğu tümce bağlamında, daha sonra da bütün metin bağlamında gözlemlenir. Schleiermacher'e göre, ancak en küçük birimden başlayıp, giderek genişleyen bağlamlarla kurulan bağlar aracılığıyla tam bir anlamının gerçekleşmesi söz konusu olabilir. Fakat kelimeyi metnin bütünü bağlamında gözlemlenmek her zaman tam anlamının gerçekleşmesi için yeterli olmayabileceğinden, yazarın yaşadığı dönemle ilgili bilgiler ve metninde hitap ettiği

okur kitlesinin de göz önünde bulundurulması gerekebilir. Kelimelerin bu özellikleri belirlendikten sonra, yine aynı kelimelerin tümce ve metin içindeki anlamlarını belirlemeye yönelik incelemeye geçilebilir. Bu aşamada ise kelimelerin hangi ilgeçlerle birlikte kullanıldığı, hangi ekleri aldıkları, tümce ve daha sonra ise metin içindeki konumlarının ne olduğu şeklindeki kriterlere dayanılarak kelimenin anlamı konusunda bir daraltmaya veya sınır çizmeye gidilebilir. Çünkü çizilen sınırın alanı ne kadar daraltılırsa kelimenin asıl anlamına da o kadar yaklaşmış olur. Schleiermacher'ın bu işlemle amaçladığı, metnin nitelik, nicelik, içerik ve anlatım tarzı açısından anlaşılmasını sağlamaktır (Öztürk, 2009: 155).

Gramatik yorumlama tarzından bağımsız olmayan ve temelde metnin yazarının niyetini ortaya çıkarma amacıyla olan psikolojik yorumlama yönteminde gramatik yöntemde olduğu gibi, metin ilk etapta bir bütün olarak ele alınmayıp, her bir öge öncelikle tek başına inceleme konusu yapılır. Her bir öge (tümce) içinde yazarın amacının ne olduğu sorgulanmaya çalışılır ve böylesi bir belirtinin bulunduğu bir tümceye rastlanması durumunda, bu tümce diğerleriyle karşılaştırılarak doğrulanır. Yine Schleiermacher bu yöntemde de metni anlamak veya yorumlamak isteyeninin yerine getirmesi gereken bir dizi ön koşul sayar (Öztürk, 2009: 155).

Psikolojik yorumlama yönteminin gayesi, yaratıcı bir deha olan yazarın bağlam dünyasını açığa çıkarmak, onu yaratıcı yönünün eğilimlerini yakalamaktır. Elbette, Alman romantizminde işlenen “*deha estetiği*” mantığının Schleiermacher hermeneutiğinde de tesirli olduğu görülmektedir. Sanatçının ya da yazarın yarattığı eserle karşı karşıya kalan yorumcu, daha baştan Schleiermacher'da “*yanlış anlama*” ihtimali içerisinde tutulur. Hatta deha olarak kabul edilen yazar bile, yarattığı eseri belli kurallar dâhilinde yaratmadığından, kendisi de eserine yabancı kalabilir. Fakat bu yabancılık ya da okurda kendini belirginleştiren “*yanlış anlama*” kabulü Schleiermacher'e göre, gramatik ve psikolojik yorumlama yöntemleri sayesinde bertaraf edilebilir. Öte yandan Schleiermacher, hermeneutiği, hakikatin sadece eserde bir yerde olduğuna inandırdığı okuyucuya, bu hakikati ortaya çıkarma amacı için bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla tarihsellik de, yazarın bağlamı da, hayatın kendisi de sadece eserdeki hakikate ulaşmak adına bir araç olarak kullanılmış olmak durumundadır (Öztürk, 2009: 156).

2.5. Kur'an Çeviri ve Çevirmenlerine Çeviri Sosyolojisi Odaklı Bir Değerlendirme

“Bilim insanları, meslekleri sayesinde ulaştıkları bilgi ile bizi bekleyen faciaların önünü kesebilecek kişiler, susabilirler mi ya da susmaya hakları var mı? Ya da bu suskunluk yardım edilmesi gereken ve şu anda tehlikede olan insanlara karşı yerine getirilmesi gereken sorumluluklardan kaçma durumu değil midir? Eğer dünyamızı ciddi felaketlerin beklediği doğruysa, o halde bu kişilerin, yani bu felaketlerini önceden tahmin edebileceklerini düşünen ve bu felaketlerin gelişini görenlerin, bilim insanlarının, çokça sığındıkları bütün bahaneleri bir kenara atıp, gerçeği göstermek görevleri değil mi? Aslında müdahil bir bilgi, yani, mesul bir bilim üretebilmek için, bilimsellik ilkelerine göre, özerk bilim insanları olarak çalışmamız gerekir. Meşru olarak dâhil olmuş, gerçek bir müdahil bilim insanı olmak için, bilgiye sarılmak gerekir. Ve bu bilgi sadece bilimin kurallarına tabii olan bilimsel çalışma ile edinilebilir.”

Pierre Bourdieu “Müdahil Bir Bilim İçin”,
Le Monde diplomatique, Şubat 2002

2.5.1. P. Bourdieu Odaklı Çeviri Sosyolojisi: Habitus Kavramının Çevirmen ve Kur'an Çevirmeni İlişkisi

Pierre Bourdieu'nun sosyoloji kuramı çeviriye uyarlanan ve çeviribilimciler tarafından en çok bahsedilen kuramlardan biridir. Özellikle “alan” kuramı çeviribilimin özerk bir disiplin olduğunu belirlemede elverişli kuramsal bakış açısı sunmaktadır. Aynı zamanda çevirinin ve çevirmenin en geniş şekilde ele alınmasını sağlayan çeviri sosyolojisi kuramlarıdır.

1980'li yıllarda “kültürel dönüşüm”le (*cultural turn*)⁵⁵ birlikte çeviri alanında dilsel ve metinsel yaklaşımlardan daha geniş kültürel yaklaşımlara geçiş göstermesiyle araştırmalar, çevirilerin erek kültürde ne gibi işlevlerinin olduğuna, kültürel manipülasyon, ideoloji ve güç kavramlarının nasıl ele alındığına yönelmiştir. Böylece çeviri çalışmaları disiplinlerarası bir alan haline getirilerek kültürel etkileşim

⁵⁵ “Kültürel dönüşüm” terimi ilk olarak 1990 yılında basılan “*Translation, History and Culture*” isimli bir derleme kitapta dile getiren, Susan Bassnett ve Andre Lefevere'dir. Bu yazarlar çeviri eğitiminin kültürel araştırmalara yaklaşması gerektiğini ifade etmişlerdir (akt. Arı, 2014: 20).

çalışmalarına odaklanılmıştır. Çeviriye sosyolojik bakış ancak 90'lı yıllardan sonra daha çok kültürel odaklı yaklaşımlarda tamamlayıcı unsur olarak görülmekteydi. Theo Hermans, o yıllarda benzer şekilde çevirinin sadece kültürel değil, aynı zamanda sosyal bir aktivite olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur (akt. Arı, 2014: 20-21). Dolayısıyla çeviribilimciler tarafından Bourdieu'nun sosyoloji kuramı, çevirinin ve çevirmenin sosyo-kültürel ve toplumsal bir perspektifte değerlendirilmesine olanak sağlayan bir kuram olarak değerlendirilmektedir.

Bourdieu salt yapıyı veya salt bireyi temele alan sosyolojik yaklaşımlara eleştiri getirir. Sadece bireyin ya da yapının öne çıkarıldığı kuramlar, öne çıkarılmayan diğer kavramların göz ardı edilmesine sebep olur ve önemli olay ve olguları görmeyi engeller. Bourdieu'nün "*düşünümsellik*" (*reflexivity*) kavramı, incelenen olay veya olguyla ilgili her türlü ayrıntıyı sürekli geri dönüşler yaparak düşünmek anlamında kullanılır. Böylece araştırmacıya geniş bir çerçeve sunar.

Bourdieu'nun kuramının genel özelliği "*pratiğin kuramı*" olarak bilinmesidir. Teorik ve tarihi altyapının tek başlarına açıklayıcı olmadığını öne süren Bourdieu, kurulan teorinin pratiğe dökülmesi gerektiğini ve pratiği olmayan teorinin doğrulanamaz olduğunu belirtir. Teorik olarak kusursuz ancak pratiğe dökülemeyen ve/veya dökülme çabası gütmeyen bir kuram oluşturmak çabasında değildir. Pratik ve kuram arasındaki bu dönüşümlü süreç Bourdieu sosyolojisinin "*reflexive*" özelliğini temsil eder. Bourdieu her zaman "*alan, habitus, doxa, illusio, sermaye*" gibi kavramları hep bir arada ele alarak tanımlama yoluna gitmektedir. Bourdieu sosyolojisinin en önemli özelliklerinden birisi yapı ve birey arasındaki diyalektik sürece odaklanması ve bu odaklanma sürecinde araştırmacının kendisine de incelenen olayın/olgunun bir parçasıymış gibi bakmasını öğütlemesidir. Araştırmacı bu sayede incelediği olayın/olgunun hangi tarihsel şartlar altında ve hangi karşılıklı etkilerle içinde bulunduğu duruma ulaştığını ve kendisinin de hangi noktadan olaya yaklaştığını kendi tarihsel kültürel ve toplumsal arka planını hesaba katarak rahatlıkla görebilecektir. Yapılan araştırmanın sağlıklı sonuçlar vermesi için bu geri dönüşlü süreç metodik anlamda önemli bir katkı sağlamaktadır.⁵⁶ Bourdieu'nun bu yaklaşımı çeviriye uyarlandığında bir birey olarak çevirmenin ve

56

https://www.academia.edu/2200040/Pratik_K%C3%BCI%C3%BCr_Sermaye_Habitus_ve_Alan_Teorileriyle_Pierre_Bourdieu_Sosyolojisi (06.02.2019 14.22)

çevirinin toplumsal alandaki yerini ve etkilerini dönüşümlü olarak belirlemeye olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda çeviribilimin kuram ve yöntemlerinin pratik alanda uygulanışının, bir başka deyişle çeviri kuramının pratiğin kuramı olması yönünde değerlendirilmesi gerekmektedir. Pratik-kuram ya da kuram-pratik arasındaki dönüşümlü ilişkinin birbirine veri ve bilgi sunacak şekilde olması gerektiği savı savunulabilir. Bu açıdan bakıldığında yapılandırılmış “*Kur’an çevirisi kuramı*” ya da yöntemleri geliştirmek ve karşılaşılan çeviri sorunlara çözümler bulmak “*çeviri alanın*” kuram-pratik dönüşümselliğinde gelişmesine ve sembolik sermayesine katkı sağlayabilir. Bourdieu’den yola çıkarak Kur’an çeviri alanında görev yapan çevirmen aktörünün itibar kazanması için öncelikle alansal bilgi darcığını ve yeteneğini geliştirmesi gerekir. Bahsedilen salt din/ilahiyat eğitimi değildir; çeviribilim kuram ve yöntemleri konusunda edineceği habitustur/çeviri eğitimidir.

P. Bourdieu Kuramında Alan Kavramı

Bourdieu sosyolojisinde din de, alanlar mantığı içinde incelenen bir temadır. Bourdieu, bir alanın oluşumunu üç evrede ele alır. Bu üç evre sırasıyla; özerkliğin kazanılması, ikinci yapının ortaya çıkması ve sembolik sermayenin oluşumudur (Bourdieu, 1993a: 72). İnsanlar; sanat, bilim, din, ekonomi ve siyaset gibi farklı hayat alanları, kendilerine ait kurallar, düzenlilikler ve otorite biçimlerine sahip farklı yaşam alanları oluşturma eğilimindedirler. Alanların her biri kendi iç mantığı ve değer potansiyeline sahip olduğu için, her bir alanın işleyişinde, sosyolojik belirleyiciliğe sahip olan “*oyunun kuralları*”(*doxa*) söz konusudur. Bourdieu “*oyunlar*” benzetmesini sosyal etkinliklerin organize edildiği farklı alanları betimlemek için kullanır. Her alan, örneğin hukuk veya edebiyat, kendine özel oyun kuralları (*doxa*) ve ödüllere (*illusio*) sahiptir (Calhoun, 2016: 78). Bourdieu’nün benzetmesiyle, bir oyunu etkin biçimde oynamak sadece kuralların bilgisini değil, oyunla ilgili pratik bir duyguyu (*sense*) gerektirir (Calhoun, 2016: 78-79) (Kaya, 2016: 397). Alanlar, içinde tuttuğu bireye benimseyebileceği kazançlar, bedeller ve hareket eşitliliği sunar. Alanların kendine özgü işleyişleri olmasına rağmen tüm alanları belirleyen genel yasalar vardır. Din alanı, felsefe alanı ya da kültürel alan incelenirken, her alanın özgün özellikleri keşfedilir, aynı zamanda başka alanlara nasıl yaklaşabileceğine dair ipuçları elde edilir (Palabıyık, 2011: 136-138). Örneğin, disiplinlerarası çalışma olarak din (İlahiyat) ve çeviribilim “*alan*”larının

kendilerine özgü bilimsel çerçevelerinde sahip olduğu kuralları (*doxa*) vardır. Bu iki disiplinde/alanda edinilecek bilgilerin birikimi (*habitusu*), her iki alanda da disiplinlerarası bir çalışma yapmayı mümkün kılabilir. Söz konusu Kur'an ya da genel anlamda Kutsal Kitap çevirisi olduğunda çeviri sürecine⁵⁷ giren bir çevirmen her iki alanda hem kuramsal bilgiyi⁵⁸ hem de pratik duyguyu (*sense*) yani uygulamada çeviri yapma ve yapabilme isteği, yeteneğine sahip olmalıdır.

Alan, varlığını sürdürmek için habitusu şekillendirir. Çünkü bir alan, yeniden üretimini sağlayacak eyleycilere ihtiyaç duyar ve bu eyleyciler habitusun varlığı sayesinde etkin olurlar. Bu anlamda, habitus yeniden üretimi sağlayarak alanın var olmasında etken rol oynar. Bu durum habitus ve alanın birbirine ne kadar bağlı olduğunu kanıtlar. “Alan” habitusu yapılandırma eğilimindeyken, habitus da alana ilişkin algıyı yapılandırma eğilimindedir (Bourdieu, 2016: 48). Yapılandırılmış bir çeviri eğitiminin Kur'an çevirmenlerine verilmesi çeviri eyleminin sorumluluğunu üstlenebilen bir çevirmen habitusunun gelişmesi desteklemekle çevirmene özgüven sağlayabilir. Ayrıca Kur'an çevirmeninin çevirmen kimliğini ve alan özgü alıgıyı kazanması böylece mümkün olabilir. Kur'an çevirmeninin profesyonelliği ve statüsü meslek sosyolojisi açısından da önemlidir.

P. Bourdieu Kuramında Habitus Kavramı

“*Habitus*” nosyonu/kavramı Bourdieu sosyolojisinin ayrılmaz bir bileşeni olmadan önce de pek çok düşünür tarafından kullanılmıştır. Durkheim “*Fransa’da Pedagojinin Evrimi*” adlı derslerinde (1904-1905), Marcel Mouss “*Beden Teknikleri Üzerine*” makalesinde (1934) ve Max Weber de “*Ekonomi ve Toplum*”da “*Dinsel Çilecilik*” (1918) adlı tartışmasında habitus kavramını farklı içerikleriyle kullanmışlardır. Ancak bu düşünürlerden hiçbiri habitus kavramına Pierre Bourdieu gibi belirleyici bir rol yüklememiştir (Tatlıcan&Çeğin, 2016: 303-327). Bourdieu’nün habitus kavramı, insanların belirli kültürler veya alt kültür içerisinde yaşamaları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokunu anlatır. Bu yüzden işçi sınıfı kökenli biri kendi davranışı içinde bu çevrenin etkisini taşıyacaktır. Pierre Bourdieu habitus kavramını

⁵⁷ **Yazarın Notu:** Bourdieu’nun kuramına göre çeviri eylemi burada bir “*oyun*” olarak düşünülebilir.

⁵⁸ **Yazarın Notu:** Bourdieu’nun kuramına göre çeviribilimde kuram ve yöntem bilgisi, din alanında ise İlahiyat’ta tefsir bilim bilgisi veya Kur’an ilimleri bilgisi olarak düşünülebilir.

toplumsal yapılar ile toplumsal eylem ya da pratik arasındaki bağı oluşturan bir dizi edinilmiş düşünce, davranış ve beğeni kalıbını nitellemek için kullanmıştır.

Belirli durumlar ve tecrübelerimiz, dünyaya, bilgi ve kaynaklara yaklaşımımızı derinden etkiler. Böylece habitus, bireyin içinde yer aldığı toplumsal bağlamının etkisini harekete geçiren bilişsel ve güdüsel bir mekanizma halini alır. Habitus, grup/sınıf türdeşleşmesini yapılaştırırken, eş zamanlı olarak kişiye bir dizi kimlik yükler. Böylece kişi bir sosyal grup veya sınıfın üyesi olarak birtakım düşünce ve eylem eğilimler yapısı edinir (Tatlıcan&Çeğin, 2016: 316-317).

Habitus, geçmiş tecrübelerle dayalı strateji üretici bir ilkedir ve kişinin gerçekleştireceği eyleme mizaç ve eğilim kazandırır. Habitus bir kişinin neler istediği ve ilişkilerinde neler sağlayabileceği konusundaki beklentilerini besleyen eğilimlerin toplamıdır. Mesela bir hukukçu, işçi olan bir kişiye göre daha iyi beklentilere sahiptir. Yani hem geçmişte kazandığı yapısalıcı durum söz konusudur, hem de geçmişten edinilen bilgiler aracılığı ile ileride karşılaşılabileceği durumların neler olabileceğini kestirebilir. İşte bu durum “*habitus*” kavramını içerir (Palabıyık, 2011: 130). Habitus, geçmiş yapıdan esinlenir, içi geçmişten gelen bilgi ile doludur. Habitus; sosyal alanların her birinde hareket eden sosyal eyleyicilerin buldukları ortama uyarlanmasını ya da karşılaştıkları olaylara uygun tepki gösterilmesini ifade eder. Kişisel kararlar ile değerler arasındaki ilişkidir. Yani habitus kişiyi toplumsal düzendeki yerine uygun hale getiren eylem eğilimleri setidir. Bireylerin hem psikolojik hem de biyolojik olarak oyuna dâhil olabilecek hale gelmesini sağlar (Calhoun, 2016: 104).

Buordieu'nün habitus kavramını hem bilinçli hem de bilinçsiz eğilimler ve hedefleri; bu hedeflere ulaşma çabalarını anlatan “*sermaye*” terimini de içerecek biçimde kullandığı dikkate alınırsa, habitus pratik bilincin yanı sıra, bir yandan bazen, farkında olunmayan bilinç dışı güdüleri, Giddens'in deyişiyle “*sözel bilinci*” de kapsayan daha geniş bir terim olarak anılabilir (Tatlıcan&Çeğin, 2016: 362-364). Bireyin sahip olduğu alışkanlıklar, yatkınlıklar/eğilimler anlamına gelen habitus yapısında kalıcılık olduğu kadar bunları dönüştürüp değiştirme kapasitesini de içerir.

P. Bourdieu Kuramında Sermaye Kavramı

Bourdieu için sosyal sermaye, kişinin bir toplumsal alana katılımını ve katılımından sonraki bu alan içerisinde özel kazançlara ulaşmayı mümkün kılan bir kaynaktır. “**Sermaye**”, habitus’un yarattığı ve doğuştan getirilen, aile ve okul tarafından aşılana eğilimler sonucu kendiliğinden ortaya çıkan davranışlar zincirinin sonucudur (Yel, 2016: 567). Bilim insanı olmak isteyen birisi o alandaki bilimsel sermayeyi edinmek ve o bilimsel çevrenin habitusunu kendisi için çıkış noktası kabul etmek zorundadır, yani bu alanın kurallarına (**doxa**) bağlı kalmak zorundadır.

Bourdieu, alanların hâkimiyet çabası sırasında elde etmeye çalıştığı sermaye tiplerini “**ekonomik, toplumsal (ya da sosyal), kültürel ve simgesel/sembolik sermaye**” olarak tanımlar (Göker, 2016: 282).

Ekonomik sermaye, bireylerin sahip oldukları para ya da maddi değerleri ifade etmektedir. İkinci sermaye türü ise, kültürel sermayedir. **Kültürel sermaye**, toplumda yüksek olduğu düşünülen değerler hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bir alanda gücü elinde bulunduranların eğitim yoluyla ailelere ve dolayısıyla bireylere aşıladığı yapıdır. Yani bir nevi “**bilgi sermayesidir**” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 108). İlerleyen süreçte aileler kendi büyüklerinden öğrendiklerini çocuklarına aktarır, kendi geçtikleri eğitim sürecine çocuklarını da dahil ederek bu sistemin yeniden üretilmesini ve kültürel sermayenin (ya da başka bir deyişle kültürün) nesilden nesile aktarılmasını sağlarlar. Başka bir tanıma göre kültürel sermaye, eğitimsel nitelikten, uyumlu tavır ve tarzlardan veya ilgi çeken ürün ve varlıklara hükmedilmesinden anlaşılabilen bir formdur (Crossley, 2001: 87). **Toplumsal ya da sosyal sermaye** ise bir eyleyicinin içinde bulunduğu alanda sahip olduğu ilişkiler ağına gönderme yapar. “Eyleyicinin diğerleriyle olan bağlantıları, grup üyelikleri, bu ilişkilerin getirdiği eyleyicinin üstündeki veya ona yönelik yükümlülükler, ayrıcalıklar ve itimat” gibi olgular bu sermayenin içeriğini oluşturur (Göker, 2016: 282). **Sembolik sermaye**, Bourdieu’ye göre biraz da habitus ile alakalıdır. Çünkü habitus kavramı alınan kültürel mirası ve onunla davranmayı temsil eder. Sembolik durum ise aslında geçmişten gelen kazanımlarla oluşur ve ortaya çıkar. Bu açıdan habitusun, sembolik sermayenin ve kültürel sermayenin birbiri ile ilişkili olduğu söylenebilir (Göker, 2016: 277-292). Simgesel sermaye kısaca tüm sermaye

türlerini çeşitli oranlarda içinde barındıran ve bu şekilde belli bir alanda söz sahibi olabilmek için geçerli hale gelen sermaye türüdür. Gösterge değeri olan soyut bir durumdur. Örneğin eğitimin sonucunda alınan diplomalar simgesel sermaye özelliği taşır. Antika eserlere sahiplik, koleksiyonculuk vs. gibi durumlar simgesel sermayeye ilişkin örneklerdir.⁵⁹ Ayrıca “*simgesel sermaye*, bilişsel temelli, yani bilgiye ve başkaları tarafından kabul görmeye dayalı bir sermayedir” (Bourdieu, 2006a: 149).

Genel Değerlendirme

Çeviri sosyolojisi araştırmalarına; çeviri piyasası, yayınevlerinin çevirideki rolü, çeviri görevini verenler, çevirmenin sosyal statüsü ve rolü, profesyonel uzmanlığı ve sosyal pratiği konularını da dâhil etmiştir.

Çeviri sosyolojisine göre tüm çeviriler hem eylem hem de ürün olarak sosyal bağlam içerisinde yer almaktadırlar. Hangi alanda yapılırsa yapılsın çeviriler, sosyal sistem içerisinde yer alan bir birey olan çevirmen tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda çeviri bir yandan bireysel ve öznel bir süreçtir; diğer yandan çeviri ve çevirmenin seçimini, çevirinin üretimini ve dağılımını etkileyen sosyal süreçler, çevirilerin sonuçları açısından sosyaldır.

Çeviri sosyolojisi, çevirinin toplumsal boyutundaki yerini ve etkisini çeviri araştırmasına dâhil eder. Çevirinin yapılmasında izlenen yöntemler kadar, çevirilerin ve çevirmenlerin toplumsal yapı ve toplumsal işleyişe etkisi çeviribilimin araştırma alanına dâhil edilir. Çevirmen öznesi hem toplumu yapılandıran hem de toplum tarafından yapılanan bir bireydir. Bu bağlamda çeviri sosyolojisine göre çeviri toplumu ve toplum da çevirileri yapılandırır (Kabukçık, 2013: 1-3).⁶⁰

Bourdieu, hem toplumu bir bütün olarak gören hem de o toplum içinde bireye değerini veren, yani sosyal yapı ile bireysel eylemi dengede tutan yapıcı bir yaklaşıma sahiptir. Benzer şekilde Theo Hermans, çevirmeni toplumsal ağ içinde yer alan aynı zamanda toplum tarafından kontrol edilen ve sosyal etkileşimler tarafından biçimlendirilen bir

⁵⁹

https://www.academia.edu/2200040/Pratik_K%C3%BCl%C3%BCr_Sermaye_Habitus_ve_Alan_Teorileriyle_Pierre_Bourdieu_Sosyolojisi (07.02.2019 22.55)

⁶⁰ <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423867775.pdf> (03.05.2017 21.48)

aktör olarak ele almaktadır. Bu da çevirmeni toplum içerisinde yapılan ve toplumu yapılandıran özne sıfatıyla değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (akt. Arı, 2014: 50).

Bourdieu'nun sosyoloji kuramı çeviriye uyarlandığında çeviri kuramının ciddi bir sorunu olan çevirmenin karar verme süreçlerini nelerin etkilediği sorusunun önemli bir cevabını verir. Bourdieu, bireyin sosyal davranışlarının özelliklerini “*habitus*” kavramıyla açıklayarak, çevirmen davranışlarına ve kararlarına dair önemli veriler sunmaktadır. Çeviri sürecinin dilsel belirleyiciliğinin hiçbir zaman tekil değil, toplumsal eğilimlere göre verilen kararlar olarak ortaya çıktığını gösterir. Hem çevirmenin yetiştiği toplum açısından çevirmenin vereceği kararların o toplumun habitusuna uygunluğu, hem de çevirmenlerin çeviri kararları verirken toplumsal habitusu dikkate alması, çevirmenin çeviri sürecinde verdiği kararların boyutunu salt bireysel değil toplumsal kararlar haline getirmektedir (Arı, 2014: 69). Burada çeviri eylemi süresince çevirmenin habitusunun çeviriyle birleşip habitus tarafından etkilendiğini söylemek mümkündür. Çeviri sosyolojisindeki bu çevirmen-toplum ilişkisinin dönüşümselliği çeviriye sosyal bir uygulama ve toplumsal boyutta bir eylem olarak tanımlamaktadır.

Toplumsal koşulların, sosyo-kültürel görüşlerin ve değerlerin (yani metin dışı olan habitusa göre) çevirmenin bilişsel karar verme süreçlerine etkisi çeviriye yön verir. Kur'an çevirilerinde de çevirmenlerin kültürel ve sosyal farklılıkları, doğal olarak çeviri metnin söylemine etki etmektedir. Birinci bölümde bahsedilen İncil çevirmeni E. A. Nida (1964) çevirinin salt metin bağlamında gerçekleşmediğinin; erek kitlenin, kültürün, sosyal statünün çevirideki belirleyiciliğini kuramsal olarak ilk işleyen Kutsal Kitap çevirmenidir. Ancak çıkarımları çevirinin tüm sosyal yönlerini elen alan geniş bir perspektifte değil, metin-çevirmen-okur arasında kalan kısıtlı bir bilgi sunmaktadır.

Sosyolojik bakış açısıyla çeviriye bakıldığında çevirmeni kısıtlayan metin içi ve metin dışı faktörler, çevirinin üretildiği tarihsel ve kültürel şartlar da inceleme alanına girmektedir. Metin dışı faktörler arasında doğrudan çeviri metin üzerinde etkisi yokmuş gibi görünen bireyler de çeviriye ve kültüre etki etmektedir. Kültür üzerine büyük etkiye sahip olan bireyler arasında siyasetçiler, iş adamları ya da toplumda lider konumda olan benzer kişiler bulunur (akt. Arı, 2014: 50). Özellikle de Kur'an çevirilerinde çevirmen

dışında çeviriyi etkileyen faktörler arasında cemaatler, tarikatlar, mezhepler ve rivayet kültürü yer almaktadır. Cemaatlerin, tarikatların ya da mezhep liderlerinin görüşleri bir şekilde Kur'an çevirilerine yansımış ve ayetlerin anlamlarına/ yorumlanmasına etki etmiştir. Öyle ki ayetlerdeki asıl bilgi gizlenmeye çalışılmıştır. Bu açıdan bakıldığında çeviri basit bir aktarım değil; bilinçli, kasıtlı bir eylemdir. Bourdieu'nün kuramındaki 'güç ilişkileri/güç alanı' kavramı Kur'an çevirileri ele alındığında yayınevi ve görev veren ekseninde değil, çevirmenin doğrudan etkilendiği habitus doğrultusundadır.

Bourdieu'nün kuramına göre çeviriler daima üretildikleri geçerli sosyal alan yapılarının bir sonucudur. Habitus kavramı, bireyin çocukluktan itibaren bedeninde ve zihninde birleşmiş, tamamen önceden programlanmış bir dizi eğilimlerdir. Habitus eylemsiz fakat çok yönlü bir kuvvettir ve bireyin eğilimlerini ve tercihlerinin kısıtlamakta; ama bir yandan bireyin yer aldığı alanın ve özel kültürel alanda konumunun değişmesine göre dönüşümüne ve yapılanmasına izin vermektedir. Habitus konseptinin en açık yararı, insan eylemindeki iki ayrı perspektif olan bilişsel ve sosyolojik perspektifleri birleştirmesidir. Bireyin birincil habitusu doğumundan itibaren yetiştirme tarzlarını ve çevrelerinin farklı olmasını ifade eder; ikincil habitus ise bireyin uzmanlık eğitimi ve meslek pratiğidir. Çevirmenlerin habitusları, çeviri alanı tarafından yapılandırılmış olmakla birlikte, çevirmen habituslarının çeviri alanını yapılandırdığı da bir gerçektir (Arı, 2014: 226-227). Kur'an çevirmenleri de çeviri alanında edinecekleri konumla Kur'an çevirisi kuramı gibi etkin kuramsal ve pratiğe inen yaklaşımların gelişmesinde rol almalıdırlar. Çeviribilimciler ile birlikte geliştirilecek yeni stratejiler alanın yenilenmesinde olumlu sonuçlar doğuracaktır. Çeviribilimciler ve Kur'an çevirmenleri arasındaki iletişim kopukluğu bu güne kadar etkin bir Kur'an çevirisi piyasaya sürmekte aksaklıklara neden olmuştur. Sosyal bir grup olarak çevirmenlerin ve tercümanların Kur'an çevirmenlerini de kendi bünyelerinde görmeleri onların işlerini daha bilinçli yapmalarına vesile olacak; ayrıca çeviri kültüründen, çeviribilim sembolik sermayesinden faydalanmalarına hem de disiplinlerarası çalışmalar aracılığıyla alana olumlu etkileri olacaktır.

Son yıllarda çeviri piyasasında birçok dilde Kur'an çevirisi yapılmaktadır. Okuyucu kitlesinin Kur'an çevirisi isteğinin ve beklentisinin artması çevirilerin yapıma oranında artışa neden olmaktadır. Böylelikle İslam dininin tanınması ve Kur'an'a yönelik

çalışmaların yani sembolik sermayesinin artması sağlanmaktadır. Bahsedilen sembolik sermaye Bourdieu'nün kuramındaki ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin bir bütünüdür. Bireyin ya da alanın birikimi ve prestijini temsil eder.

Çevirmenlerin ekonomik, kültürel ve sembolik sermayeleri aynı olmadığı ve farklı habituslara sahip olmalarından ötürü her bir çevirmen Kur'an ayetlerine kendi habituslarına göre manalar vermişlerdir. Habitus kavramı insan eylemini yansıtan iki özelliğe sahiptir: yapılan seçimlerin bilinçsiz yapısını ve bu seçimlerin sosyal statüyle olan ilişkisini. Çevirmenin zihniyeti ya da kültürel zihni olarak adlandırılan çevirmen habitusu, kendi kişisel, toplumsal ve kültürel tarihinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Habitus bu nedenle kişisel deneyimler ve sosyal dünya arasında aracılık etmektedir. Çeviri sürecinde hangi kararların alınacağı, çeviri metnin türü ve yapısı, skoposu, çeviri politikası, çeviri ideolojisi, görev karşılığı alınacak ücret, erek kitlenin beklentisi; kısacası görev olarak verilen çeviride tüm görev şartları çeviriye etki eden faktörlerdir. Tüm bu faktörler Kur'an çevirileri için de geçerlidir. Ek olarak çevirmenin çeviri yeteneği (zaman, kaynaklar, metin, ilgili dil çifti) ve bir bütün olarak çevirmenin içinde görev aldığı gelenekleri habitusu kapsamaktadır. Çevirmenin aldığı kararlar bunlar tarafından etkilenmektedir.

Kur'an çevirileri de çeviribilim alanında bir yere sahip olmalıdır. Batıdaki çeviribilim kuramları Kutsal Kitap/İncil (Yeni Ahit/Testamanet) çevirileriyle başlamış ve gelişmiştir. Ülkemizde hem Kur'an çevirilerinin hem de çevirmenlerinin çeviribilim alanıyla ilgilenmeleri ve alan içerisinde daha fazla yer sahibi olmaları beklenmektedir. Bu gereklilik daha etkin ve mesajın doğru aktarıldığı bir Kur'an çevirisi için önemli bir adım olacaktır. Kur'an çevirmenleri çeviribilim eğitimi alarak, çevirmenlik mesleği ile ilgili kuralları ve mesleki gereklilikleri öğrenmelidirler. Çünkü Kur'an çevirisi sadece salt din ve dil bilgisiyle gerçekleştirilebilecek bir eylem değildir. Disiplinlerarası ve çok disiplinli çalışmaları gerektiren mühim bir görevdir.⁶¹

Birçok Kur'an mütercimi ve müfessiri tarihsel bağlamda yapılan çeviri pratiklerinin analiz edilmesiyle benzer çevirileri gerçekleştirmiştir. Ya da çevirmeni vefat etmiş ve eski Türkçe kelimeler barındıran Kur'an çevirilerinde sadeleştirme (dil içi çeviri) yoluna

⁶¹ **Yazarın Notu:** Daha fazla bilgi sahibi olmak için “Çeviribilim ve Tefsir Bilimin Disiplinlerarası İlişkisi” başlıklı makaleye bakınız. Makalenin linki: http://ijlet.com/Makaleler/705120020_267-285%20ESRA%20AKMAN.pdf

gidilmiştir. Buna örnek olarak Elmalılı Hamdi Yazır'ın yapmış olduğu mealin birçok farklı çevirmen tarafından sadeleştirilmiş şekli gösterilebilir. Zaten görünmez bir prestije sahip olan, yapılan işin çok az saygı duyulan meslekler arasında olduğu çevirmen aktörü, Kur'an çevirilerinin sadeleştirilmesi görevinde de değişmemiştir. Alan içerisinde çevirmen aktörünün kendi mesleğini saygınlık duyulan bir seviyeye getirmesi için çaba göstermesi gerekmektedir. Bu aşamada çevirmenden kendi işiyle ilgili, çeviri eylemini açıklayan giriş metinleri yazması beklenir. Edebi kitap çevirilerinde çevirmenlerin kitabın giriş kısmında kendilerinden ve çeviri yöntemleriyle ilgili bilgiler verdiği görülmektedir. Ancak Kur'an çevirilerinde birkaç Kur'an çevirmeni hariç, çevirmenlerin çeviriyi nasıl ve hangi çeviri yöntemleri kullanarak yaptığına dair bilgi alınması mümkün olmamaktadır.⁶²

⁶² **Yazarın Notu:** Bu çalışmada çevirilerinden yararlanan Prof. Dr. Salih Akdemir, Edip Yüksel, Dr. Sonia Cihangir ve Erhan Aktaş, yaptıkları Kur'an çevirilerinin giriş kısmında çeviri süreçlerinde hangi kuram ve yöntemlerden yararlandıklarını, çeviri sorunlarına nasıl çözümler bulduklarını anlatmışlardır.

BÖLÜM 3: NİSA SURESİNİN İNGİLİZCE, ALMANCA VE TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

“ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْتَظَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ”

“Ey insanlar! Doğrusu Biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizle tanışasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz. O'na karşı gelmekten en çok sakınanınıdır. Allah bilendir, haberdardır.”
(Hucurat Suresi 13. Ayet)

3.1. Nisa Suresinin İçerdiği Konular

Nisa Suresi 176 ayetten oluşur. Rivayet bilgilerine göre de Hicretten sonra Medine’de nazil olmuştur. Sure “Kadınlar” anlamına gelen Arapça “Nisa” adını, girişinde yer alan kadının hak ve sorumluluklarını dile getiren ayetlerden alır.

Bu sure, büyük bölümüyle miras hukuku, belli derecede kan bağı olanlar arasında evliliğin yasaklanması, evlilikle ilgili diğer konuları kapsayan aile hayatı ve kadın haklarını ele alır. Başlangıç ayeti, insan soyunun temel bütünlüğünü ve bu bütünlükten doğan, kadın ile erkeğin birbirine karşı yükümlülüklerini vurgulamaktadır. Surenin büyük bölümü, savaş ve barış hallerine ilişkin pratik düzenlemelere ve müminlerin kâfirler ile özellikle de münafıklar ile ilişkilerine ayrılmıştır. 150-152. ayetler, Allah’ın gönderdiği tüm elçileri ayırım yapmaksızın onaylamak gerektiğini vurgular ve bu da yalnız Muhammed’in değil, İsa’nın da peygamberliğini inkâr eden Yahudiler ve İsa’yı Allah’ın kulu olmaktan kaçınacak kadar asla gurura kapılmadığı (172. ayet) halde tanrılaştıran ve Muhammed’i inkâr eden Hıristiyanlar konusuna götürür. İnsanın amaçlarının sosyal davranışlarından ayrılmazlığını vurgulamak istercesine son ayet ile tekrar miras hükümlerine dönülür.⁶³

Surede kadının toplum içindeki hukuki ve içtimai yer ve değerlerinden bahsedilir. Kadına değer verilmediği, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bir toplumda

⁶³ http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=31&sid=4

kadın hak ve sorumluluklarından söz eden bir sure barındırmak Kur'an'ın gerçekleştirdiği en önemli sosyal adımlardan biridir. Sure insana sorumluluğunu hatırlatan bir ayet ile başlar:

“ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي آتَىٰ الْإِنسَانَ إِذْ عَلَّمَهُ مَا لَمْ يَكُن لَهَا فِئْرَةً سَاءً مَّا كَانَتْ تَرْتَابًا ” (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 1. Ayet)

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden sakının; kendi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözeticidir.” (Yazır, 2016: 76)

„O ihr Menschen! Fürchtet eueren Herrn, Der euch aus einem (einzigen) Wesen erschuf und aus ihm seine Gattin und aus ihnen viele Männer und Frauen entstehen ließ. Und seid euch Allahs bewusst, in Dessen Namen ihr einander bittet, und euerer Verwandtschaftsbindungen. Siehe, Allah wacht über euch.“ (Henning, 2015: 50)

“O mankind! Be careful of your duty to your Lord Who created you from a single soul and from it created its mate and from them twain hath spread abroad a multitude of men and women. Be careful of your duty toward Allah in Whom ye claim (your rights) of one another, and toward the wombs (that bare you). Lo! Allah hath been a Watcher over you.” (Pickthall, 2017: 77)

Ayette çok açık bir şekilde ifade edildiği gibi insan tek bir nefisten eşiyile beraber yaratılmış ve onlardan da birçok erkek ve kadınlar türemiştir. Bu ayetin verdiği bilgi doğrultusunda erkek ve kadın aynı genetik programı paylaşırlar. Dolayısıyla yıllardır anlatılan “kadın Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılmıştır.” hikâyesinin Kur'an ile hiçbir ilişkisi yoktur.⁶⁴

Nisa suresi ayet sırasına göre kısaca şunlardan bahseder:

- Yetim hakları (1. 2. 3. 4. 5. 6. 127. ayetler),

⁶⁴ **Yazarın Notu:** Ayrıca insanın yaradılış ile ilgili diğer ayetler bkz.: Enam Suresi 2. ayet, Secde Suresi 7. ayet, Müminun Suresi 12. ve 14. ayetler, Sad Suresi 71. ve 72. ayetler, Hicr Suresi 26. ve 33. ayetler, Fatır Suresi 11. ayet, Araf Suresi 11. ayet, Nuh Suresi 14. ayet, Hac Suresi 5. ayet, Tin Suresi 4. Ayet.

- Vasiyet, kadınlara ve çocuklara miras hakkı (7. 8. 9. 10. 11. 12. ayetler),
- Allah'ın yasaları (13. 14. ayetler),
- Sevicilik ve livata (eşcinsellik - fuhuş) edenlerin cezası (15. 16. ayetler),
- Tövbe ve Allah'ın merhameti (17. 18. ayetler),
- Kadın haklarının gözetilmesi (19. 20. 21. ayetler),
- Yakın akrabalarla evliliğin yasaklanması (22. 23. ayetler),
- Evlilikte karşılıklı anlaşma ve mehir hakkı (24. 25. 26. ayetler),
- Allah'ın merhameti (27. 28. 29. 30. 31. ayetler),
- Erkeğin ve kadının çalışmasındaki pay (32. ayet)
- Miras hakkı (33. ayet),
- Erkeğin ve kadının farklı özellikte yaratılması ve boşanma hakkı (34. 35. ayetler),
- Aile bağlarını güçlü tutmak ve alçak gönüllülük (36. ayet),
- Gösteriş yapanların ve cimrilerin durumu (37. 38. 39. ayetler),
- İlahi adalet (40. 41. 42. ayetler),
- Abdest ve temizlik (43. ayet),
- Affedilmeyen suç: Şirk (Allah'a ortaklar koşmak) (44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 116. 117. ayetler),
- Cehennem ve cennetin tasviri (56. 57. ayetler),
- Adalet ve dürüstlük (58. 59. ayetler),
- Münafıklar (60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 79. 80. ayetler),
- İman edenler, Allah'a ve elçisine uyanlar (69. 70. ayetler),
- Savunma tedbiri (71. 72. 73. 74. ayetler),
- Zulme karşı mücadele (75. 76. 77. ayetler),
- Allah'ın gücü ve kontrolü (78. 79. ayetler),
- Kuran'da çelişki yoktur (82. Ayet),
- Allah'ın lütfu ve merhameti (83. 84. ayetler),
- İyiliğe ve kötülüğe aracılık (85. ayet),
- Dostluk (86. ayet),
- Tek İlah: Allah (87. ayet),
- Münafıklara karşı tavır (88. 89. ayetler),

- Barış (90. 91. ayetler),
- Birini öldüren ceza (92. 93. ayetler),
- Allah yolunda mücadele edenler (94. 95. 96. ayetler),
- Göç etmek (97. 98. 99. 100. ayetler),
- Savaşta salâti kısaltmak (101. 102. 103. ayetler),
- Hainleri savunma (103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. ayetler),
- İftira atana ceza (112. ayet),
- Kitap ve hikmet (113. 114. 115. ayetler),
- Şeytanın yemini (118. 119. 120. 121. ayetler),
- İman edenlere cennetle mükâfat (122. 123. 124. ayetler),
- Hanif Müslüman İbrahim (125. ayet),
- Göklerde ve yerde olan her şeyin sahibi Allah (126. 131. 132. 133. 134. ayetler),
- Eşler arası anlaşma ve tek eşlilik (128. 129. ayetler),
- Yalancı şahitlik ve taraflı davranma (135. ayet),
- İmanın şartları (136. ayet),
- İman edip sonra inkâr edenler (137. 138. 139. ayetler),
- Allah'ın ayetleriyle alay edenler ve münafıklar (140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. ayetler),
- Musa'nın kıssası (153. 154. 155. ayetler),
- İsa'nın kıssası (156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. ayetler),
- Allah'ın elçileri (163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. ayetler),
- Baba, oğul ve Kutsal Ruh üçlemesi (171. 172. ayetler),
- İnananların ve inkâr edenlerin alacağı karşılık (173. ayet)

Genel olarak insan, kadın, miras, evlilik, boşanma hukuku, imanın şartları, dürüstlük, adalet ile ilgili hükümleri anlatan Nisa suresinde Allah son sözü tüm insanlığa yönelir:

“يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا” (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 174. Ayet)

“فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا” (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 175. Ayet)

“174: Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik. 175: Allah’a iman edip O’na sınıksız sarılanlara gelince, Allah onları kendinden bir rahmet ve lütuf (deryası) içine daldıracak ve onları kendine doğru (giden) bir yola götürecektir.” (TDV, 2000: 104)

„174: O ihr Menschen, gekommen ist zu euch in Wahrheit ein deutlicher Beweis von eurem Herrn, und Wir sandten hinab zu euch ein klares Licht. 175: Die nun an Allah glauben und an Ihm festhalten, sie wird Er in Seine Barmherzigkeit und Gnade führen und sie den geraden Weg zu Ihm leiten.“⁶⁵

“174: O mankind! Now hath a proof from your Lord come unto you, and We have sent down unto you a clear light; 175: As for those who believe in Allah and hold fast unto Him, them He will cause to enter into His mercy and grace, and will guide them unto Him by a straight road.” (Pickthall, 2017: 105)

Sure miras ile ilgili 176. ayet ile son bulur.

3.2. Yetimleri ve Haklarını Korumak – Poligami – Monogami (Nisa Suresi 2., 3. ve 129. Ayetler)

Kur’an’da Nisa suresi 3. ayette geçen bazı kelimeler öne sürülerek, Allah bir erkeğin dört eşe kadar evlenmesine izin verdiği iddia edilmektedir. Erkek nefsinin esiri olarak, beşeri itikatlara delil aramak adına Kur’an’a bakılıyorsa, ondan doğru bilgiyi almak asla mümkün olmayacaktır. Günümüzde Kur’an’ın dört kadına kadar evliliğe izin verdiğini söyleyenler bir kısım Müslümanlar ve Ateistlerdir.⁶⁶ Ancak bu ayet hem suistimal edilmekte hem de Allah, alay konusu olmaktadır. Kur’an’ın doğru anlaşılmasını sağlayacak önemli noktalardan biri de Kur’an’ın indiği zaman ve mekânda yaşayan insanların yaşantılarının bilinmesidir. İndiği zaman ve mekânda yaşayan insanların yaşantıları bilinmeden okunan Kur’an, birçok problemlili düşüncüyü beraberinde getirecektir.

⁶⁵ http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=7&sid=4 (18.08.2017 06.00)

⁶⁶ **Yazarın Notu:** Sosyal medyada, günlük hayatta ve birçok kitapta bunun örnek ve delilleri mevcuttur. Kendini din adamı olarak nitelendiren sözde hocalar da bu konunun yanlış anlaşılmasına sebep olacak fetva ve bildirimlerde bulunmuşlardır.

Cahiliye dönemi Arap toplumunda çok eşlilik (*poligami*) yaygın bir gelenektir. Arap toplumunda nikâh, kadını ve aile hayatını güvence altına alan bir kurum olmaktan uzaktı. Her ne kadar yaygın evlilik biçimi, bir erkeğin belli bir mehir* karşılığında kendisine denk bir soy ve nesebe mensup bir kadınla nikâh akdetmesi şeklinde gerçekleşiyorsa da, çok farklı evlilik ve birliktelik biçimlerine rastlanmaktaydı. Bir kadının kocasının uygun göreceği bir kişiyle çocuk sahibi olmak amacıyla bir araya gelmesi, iki erkeğin karşılıklı olarak eşlerini değiştirmeleri, hür olması nedeniyle zina yapamayan bir kadının bir erkekle metres hayatı yaşaması, bir kadının on kişiden fazla olmamak kaydıyla aynı anda farklı erkeklerle evlenmesi, kadın ve erkeğin süreli bir evlilik akdi yapması, üvey oğlun annesi ile evlenebilmesi, iki kız kardeşin aynı anda bir erkeğin eşi olması gibi farklı birliktelik ve evlilik çeşitlerinden bahsedilebilir.⁶⁷

Bu ayet ile ilgili çalışırken birçok Kur'an meali incelenmiştir. Çevirilerin birbirinden çok farklı oldukları ve bazı mütercimlerin parantez içi kullanımlarla kendi düşüncelerini de yansıttıkları gözlemlenmiştir. Gerçekten çok daha dikkatli ve daha titiz bir çalışma yaparak bir Kur'an mealinin ortaya çıkarılmasının önemini, bu ayeti anlamaya çalışırken daha çok hissedilmiştir.

Nisa suresi 3. ayeti daha iyi anlayabilmek için Kur'an'ın bütünlüğünü düşünmek ve Nisa suresi 2. ayet ile birlikte bağlama bakmak gerekmektedir.

“ وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا” (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 2. Ayet)

“Yetimlere, mallarını verin; onların mallarını kötü mallarınızla değiştirmeyin. Onların mallarını, kendi mallarınıza karıştırarak yemeyin. Kuşkusuz, bu büyük bir vebaldir!” (Aktaş, 2016: 88)

* - İslam hukukunda bir erkeğin nikâh esnasında eşine vermeyi kabullendiği mal veya para. (TDK)

- Nikâh akdinin sonucu olarak kocanın karısına ödemek zorunda olduğu para veya mal. (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)

⁶⁷ <http://www.sonpeygamber.info/islam-oncesi-donemde-arabistan-i-> (16.08.2017 19.15)

„Und gebt den Waisen ihren Besitz und vertauscht nicht Gutes mit Schlechtem, und verzehrt nicht ihren Besitz zusammen mit dem eurigen. Gewiss, das ist eine schwere Sünde.“⁶⁸

“Give the orphans their money; do not replace the good with the bad, and do not consume their money to your money, for truly it is a great sin!”⁶⁹

وَأِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَنِّي وَثَلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ

وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا (Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi 3. Ayet)

“Yetimler hakkında adaletli davranmamaktan korkuyorsanız uygun gördüğünüz kadınlarla ikişer, üçer, dörder evlenebilirsiniz. Onlara eşit davranmamaktan korkuyorsanız bir taneyle veya yeminlerinizin/anlaşmalarınızın hak sahibi oldukları ile yetinin. Sapmamanız için en uygunu budur.” (Yüksel, 2016: 88)

„Und wenn ihr fürchtet, sonst den Waisen nicht gerecht werden zu können, nehmt euch als Frauen, was euch gut erscheint, zwei der drei oder vier. Doch wenn ihr fürchtet, ihnen nicht gerecht werden zu können, heiratet nur eine oder diejenigen, die ihr von Rechts wegen besitzt. Dies schützt euch eher vor Ungerechtigkeit.“ (Henning, 2015: 50)

“And if you fear that you will not deal fairly with the orphans, marry women of your choice, two or three or four; but if you fear that you cannot deal justly (with so many), then one only, or (the captives) that your right hands possess. Thus it is more likely that you will not do injustice.” (Uzunoğlu, 2017: 76)

Nisa suresinde geçen çokeşlilikle ilgili ayetin hem öncesi hem sonrası yetim haklarıyla ilgilidir. Burada geçen “yetim” kavramı henüz rüşt çağına ermemiş babasını kaybetmiş kişilere denir.⁷⁰ Yani bu ayet sadece yetim kızlar hakkında değil hem kız hem de erkek yetim çocuklar hakkında bir hükümdür. Ayetin İngilizce ve Almanca çevirilerinde de görülmektedir ki “yetimler” anlamına gelen İngilizce “the orphans” ve Almanca “die Waisen” kelimeleri kullanılmıştır. Ayetin Arapça orijinalinde geçen “el yetâmâ” kelimesinin Türkçe karşılığı da “yetimler”dir. Yetim kızlar diye bir ayırım söz konusu

⁶⁸ http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=7&sid=4 (10.08.2017 23.28)

⁶⁹ <http://www.kuranasorunca.com/en/4> (10.08.2017 23.30)

⁷⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59949a0257fb17.24973463 (16.08.2017 22.22)

değildir. Ancak Türkçe birçok çeviri de “*yetim kızlar/kadınlar*” olarak çevrildiği görülmektedir.

Başta savaşlar sebep olmak üzere, eş, mal ve çocuk bırakarak ölen erkeklerin, geride kalanlarının hakka ve adalete uygun bir şekilde gözetilmesini düzenleyen ayetlerden biri de Nisa suresi 3. ayettir. Babaları ölerək yetim duruma düşen çocukların haklarının gözetilmesini emreden bir ayettir.

Nisa suresi 2. ayette açık bir şekilde Allah, yetimlerin mallarının korunması gerektiğini, kendi mallarımızla karıştırmamamızı emrediyor.

Nisa suresi 3. ayette Kur’an’ın çok eşliliğe teşvik ettiğini söylemek uygun değildir. Ayette geçen “*ikişer, üçer, dörder evlenin*” sözleri dört kadınla evlenebilirsiniz demek değildir. Bu sonucu çıkarmak Kur’an’a uymak yerine, Kur’an’ı kendimize, nefsimize uydurmak ve kendimizce hükümler koymak yoluna gider. 1. Bölümde bahsedildiği üzere Kur’an’da hiç bahsedilmeyen birçok hüküm kadınlar için verilmiş ve onlar üzerinden kadınların yaşamlarına müdahale edilmiştir.⁷¹ Günümüzün aydın kadınlarına düşen görev, Kur’anı çok iyi anlamalarıdır. Allah’ın kadınlara verdiği hakları Kur’an’dan anlamak yerine, beşerin ciltler dolusu kitaplarından anlamaya çalışmak seçilirse, asla doğru ve gerçek olan bulunamayacaktır. Kadınlar kendi haklarını arama kabiliyetini ve becerisini gösteremeyerek batıla boyun bükmeye devam ederlerse, şunu bilmelidirler ki asla ezilmekten, hor görülmekten ve haksızlığa uğramaktan kurtulamayacaklardır.

Özellikle savaş zamanlarında sahipsiz kalan yetimlere ve dul kadınlara toplumda ekonomik ve psikolojik yardım sağlanması amacıyla zaruri bir ihtiyaç doğrultusunda çok eşliliğe izin veriliyor; ama burada bile adaletsiz olmaktan korkarsan bunu yapmaya kalkma ikazında bulunuluyor.

Kur’an, Arap toplumunun geleneklerinden olan çok eşlilik konusunu düzene sokmak için bunu yasaklamadan; fakat en doğru evliliğin önerisi yapılarak, toplumu en adaletli

⁷¹ **Yazarın Notu:** Kur’an’da yer almadığı halde recm konusu, kadın sünneti, kadının kılık kıyafetine müdahale, kadının dövülebileceği iddiası, kadının çalışmasının haram olduğu, erkeğin dört kadınla evlenebilme hakkının olduğu, küçük kız çocuklarıyla evlenilebileceği (pedofili) görüşü... vb. ve tüm bunların sahih olmayan hadisler doğrultusunda kanıtlanmaya çalışılması.

evlilik (tek eşli) yoluna doğru yönlendiriyor. Evlilikte adaleti ön planda tutmayı vurguluyor. Allah'ın önerisi de açıkça görülmektedir ki adaletin olduğu tek eşli (*monogami*) evliliğdir. Bu ilgili ayetin son cümlesinden ve Nisa Suresi 129. ayetten net bir şekilde anlaşılmaktadır:

“وَأَنْ تَسْتَبِيْعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا” (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 129. Ayet)

“*Ne kadar çabalarsanız çabalayın, yine de kadınlar arasında adil davranamazsınız; o halde, birine tamamen yönelip diğerini (kocasızmış gibi) askıda bırakmayın! Eğer aranızı düzeltecek ve Allah bilincini içinde canlı tutacak olursanız, (bilin ki), Allah, çok bağışlayan, çok müşfik olandır.*” (Akdemir, 2015: 98)

„*Und ihr könnt kein Gleichgewicht zwischen (euren) Frauen halten, so sehr ihr es auch wünschen möget. Aber neigt euch nicht gänzlich (einer) zu, also daß ihr die andere gleichsam in der Schwebe lasset. Und wenn ihr es wiedergutmacht und recht handelt, dann ist Allah allverzeihend, barmherzig.*“⁷²

“*And you will never be able to be equal [in feeling] between wives, even if you should strive [to do so]. So do not incline completely [toward one] and leave another hanging. And if you amend [your affairs] and fear Allah – then indeed, Allah is ever Forgiving and Merciful.*” (Saheeh İnternational, 2004: 88)

Yukarıdaki ayet dikkatlice düşünüldüğünde Allah, istediğiniz kadar çalışın çok eşler arasında adaleti sağlamak için güç yetiremezsiniz diyor. Bu durumda olanları da uyarıyor ve birisi üzerinde özen gösterip diğerlerini ihmal etmeyin diyor. Böylece Allah Nisa suresi 129. Ayette tek eşliliğe teşvik etmektedir.

Nisa suresi 3. Ayetin farklı birkaç çevirilerine de yer vererek ayete nasıl anlamlar verildiğine bakmak da fayda var.

“*Eğer, (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder*

⁷² http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=7&sid=4 (17.08.2017 01.32)

olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.” (Çeviri: Diyanet İşleri)⁷³

“Yetimler konusunda adaleti koruyamayacağınızdan korkarsanız, sizin için temiz kılınan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Eğer bu durumda adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız, bir tek kadınla yahut yeminlerinizin/sağ ellerinizin sahip olduklarıyla yetinin. İşte bu, haksızlığa sapmamanız için en uygun yoldur.” (Öztürk, 2016: 621)

“Eğer yetim kızlar hakkında adil davranmamaktan korkacak olursanız, hoşunuza giden kadınlar ile ikiye, üçe ve dörde kadar evlenin. Eğer onların aralarında da adil davranmamaktan korkacak olursanız, biriyle ya da sahip olduğunuz (cariyeler) ile (yetinin); çünkü bu, haksızlık etmemeniz için daha uygun bir yoldur.” (Akdemir; 2015: 76)

“Yetimler hakkında adaletli davranmamaktan korkuyorsanız: Sorunu çözen uygun nikâhla ikişer, üçer, dörder evleniniz. Kadınlar arasında adaletli olmaktan korkarsanız o zaman bir tek kadınla evleniniz. Veya sözleşme yaparak yetimlere adaletli davranmayı yola koyunuz. İşte bu, haksızlığa sapmamanız için en uygun yoldur.” (Cihangir, 2016: 94-95)

„Und wenn ihr Grund habt, zu fürchten, daß ihr nicht gerecht gegen die Waisen handeln mögt, dann heiratet von (anderen) Frauen solche, die euch erlaubt sind – (sogar) zwei oder drei oder vier: aber wenn ihr Grund habt, zu fürchten, daß ihr nicht fähig sein mögt, sie mit gleicher Fairness zu behandeln, dann (nur) eine – oder (von) jenen, die ihr rechtmäßig besitzt. Dies wird es eher wahrscheinlich machen, daß ihr nicht rechten Kurs abweicht.“ (Asad, 2015: 147-145)

„Und wenn ihr fürchtet, nicht gerecht gegen die Waisen zu sein, so heiratet, was euch an Frauen gut ansteht, zwei, drei oder vier; und wenn ihr fürchtet, nicht billig zu sein,

⁷³ http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/3.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (18.08.2017 01.57)

(heiratet) eine oder was im Besitz eurer rechten (Hand ist). So könnt ihr am ehesten Ungerechtigkeit vermeiden.”⁷⁴

“And if you fear that you will not deal justly with the orphan girls, then marry those that please you of [other] women, two or three or four. But if you fear that you will not be just, then [marry only] one or those your right hands possess [i.e., slaves]. That is more suitable that you may not incline [to injustice].” (Saheeh International, 2004: 69)

“If ye fear that ye shall not be able to deal justly with the orphans, marry women of your choice, two or three or four; but if ye fear that ye shall not be able to deal justly (with them), then only one, or (a captive) that your right hands possess, that will be more suitable, to prevent you from doing injustice.” (Çeviri: A. Yusuf Ali)⁷⁵

“And if you have reason to fear that you might not act equitably towards orphans, then marry from among [other] women such as are lawful to you (3) [even] two, or three, or four: but if you have reason to fear that you might not be able to treat them with equal fairness, then [only] one - or [from among] those whom you rightfully possess. (4) This will make it more likely that you will not deviate from the right course.” (Çeviri: Muhammed Esed)⁷⁶

İslam ve Kur'an İlimleri üzerine Eğitim almış olan, Kur'an araştırmacısı, mütercim ve yazar olarak çalışan Sonia Cihangir, Nisa suresi 3. Ayet ile ilgili görüşlerini “Kadın, Hurafeler ve Gerçekler” isimli kitabında şu şekilde dile getirmektedir:

“Türkçe birçok çeviride ayette geçen مَا طَابَ لَكُمْ / ma taba lekum ifadesi kadınlarla ilişkilendirilerek “size helal olan veya hoşunuza giden kadınlarla evleniniz” diye çevrilmiştir. Oysaki burada geçen ifade kadınlarla ilgili olmayıp, nikâhla ilgilidir. Yani sorunu çözmek adına, yetimlerle ilgilenebilmek için yetimlerin anneleriyle evlenmek ön görülmektedir. Zaten bir erkeğin “helal kadınlarla” veya “hoşuna giden kadınlarla” ikişer, üçer, dörder evlenmesi yetimler hakkında adaletli davranmasını engelleyen bir durumdur.

⁷⁴ <http://www.kuranasorunca.com/de/4> (18.08.2017 02.18)

⁷⁵ http://www.theholyquran.org/?x=s_main&y=s_middle&kid=14&sid=4 (18.08.2017 02.20)

⁷⁶ http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=33&sid=4 (18.08.2017 02.22)

Burada esas amaç yetimler arasında ayrımcılık yapmadan hepsi ile ilgilenebilmek için uygun görülmüş bir yöntem oluşturmaktadır. Ama bu durumda da başka bir sorun ortaya çıkabilir; yetimler arasında adalet sağlansa bile eşler arasında adalet sağlanamayabilir. Böyle bir kuşkusu olan erkeklere; “kadınlar arasında adaletli davranmaktan korkarsanız o zaman bir tek kadınla evleniniz” şeklinde öneri yapılmaktadır.

Yetimler hakkındaki bu ayette tek çözüm sadece evlilik değildir. Ayetin devamında geçen “ma meleket eymanu-kum” kavramı ile yetimler arasındaki adaleti korumak için başka bir öneri daha getirilmektedir.

Ayette geçen “ma meleket eymanu-kum” ifadesiyle sözleşme yaparak bu sorunun çözülebileceği bildirilmektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse; yetim bir çocuk ile ilgilenmek isteyen biri bunu yapmak için o yetimin annesi veya her hangi bir sorumlusuyla sözleşme yapabilir ve düzenli olarak çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilir.”⁷⁷

Nisa suresi 3. Ayetle ilgili pek çok görüş bulunmaktadır. Çalışmada bu görüşlerin hepsine yer verme şansı bulunmamaktadır.

Günümüz kanunlarında da evlilik, tek eşlilik üzerinedir. Evli kadının tüm hakları kanunlarla korunmaktadır. Eğer kanunlarının dışına çıkarak, birden fazla eşle evlilik yapılırsa, Allah’ın Kur’an’da uyardığı adaletsizliğin en büyüğü yapılmış olunur. Erkek vefat ettiğinde, geride bıraktığı mal ve mirastan, diğer eşler yararlanamaz ve çok zor durumda kalırlar. Bu da eşler arasında çok büyük adaletsizlikler yaratır. Kaldı ki hiçbir kadın eşini bir başka kadınla paylaşmak istemez, aynı şekilde bir erkek de eşini başkalarıyla paylaşmak istemez bu duygular karşılıklıdır. Yaradılış gerçeklerine ters düşen bir yaşam tarzı seçmek mutsuzluğu ve huzursuzluğu beraberinde getirir.

Sonuç olarak Nisa suresi 3. ayetinin merkezinde yetimlerin haklarının gözetilmesi yatmaktadır. Allah Kur’an’ın indiği çağın gerçekleri olan, çok eşlilik, kölelik ve

⁷⁷ Konuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Cihangir, S. (2016), *Kadın, Hurafeler ve Gerçekler*, İstanbul: Ozan Yayıncılık.

cariyelik konusunu, zamana yayarak indirdiği ayetlerle, en güzel yaşamın tavsiyelerini sunarak ortadan kalkmasını murat etmiştir.

Bu ayetin haricinde Kur'an'ın hiçbir yerinde Allah'ın çok eşliliği özendirici ya da bir erkek dört kadına kadar evlenebilir diye bir açıklamasını bulmak mümkün değildir.

3.3. Nisa Suresi 34. Ayet ve Kadının Dövülebileceği İddiası (Nisa Suresi 34. ve 128. Ayetler)

Nisa suresi 34. ayetin çevirileri hem Kur'an'ı ve İslam'ı anlamaya çalışanların kafasını karıştırmakta hem de Kur'an ve İslam düşmanlarının eline koz vererek Allah'ın indirdiği dine zarar vermektedir.

Ayetin çevirilerindeki kelime seçimleri ayetin tam anlamıyla anlaşılmasını engellemektedir. İstenilen düzeyde etkin bir Kur'an çevirisi yapılamamasının nedenlerinden biri de lafza (kelimeye) önem verip asıl manayı Kur'an bütünlüğüne bakılmadan verilmeye çalışılmasıdır. Çeviri eylemi, tek tek sözcüklerin ya da tümcelerın çevirisi değildir, metnin içeriğinin çevrilmesidir. Metin içerisinde işlev kazanan sözcükler ve tümceler metnin iletişim özelliğini belirler. Kur'an çevirilerinde çevirmenin sözcük ve cümleleri bütün metin (Kur'an) sisteminden kopuk anlaması, metin bağlamının dışında tek tek parçalar olarak yorumlaması, öznel olarak ayırması söz konusu olamaz. Anamlı bir sistem olarak metin yani Kur'an, kendi içinde kendi kendini açıklayan dolayısıyla autopoietik bir sistemdir.⁷⁸

Konuyu daha ayrıntılı inceleyebilmek için önce ayetin farklı çevirilerine bakalım:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرَبُوهُنَّ فَإِنِ اطَّعْتُمْ فَلَا تَبْغُوا لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرَبُوهُنَّ فَإِنِ اطَّعْتُمْ فَلَا تَبْغُوا لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 34. Ayet)

“Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için

⁷⁸ Kur'an'ın kendi kendini açıklayan bir kitap onu ifade eden ayetler: Nahl Suresi 89, Kehf Suresi 26-27, Enam Suresi 38,65,114, Nur Suresi 34, İsra Suresi 41- 89, Araf Suresi 52, Hud Suresi, Rahman Suresi 1,2, Kıyamet Suresi 17, 18, 19.

sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.” (TDV, 2000: 83)

“Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için iyi kadın itaatkârdır. Allah'ın korumasını emrettiğini, kocasının yokluğunda da koruyanlardır. Geçimsizliğinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince: önce kendilerine öğütte bulunun, sonra yataklarında onları yalnız bırakın, yine dinlemezlerse dövün. İtaat ederlerse onları incitmeye bahane aramayın. Doğrusu Allah çok yüksek, çok büyüktür.” (Yazır, 2016: 83)

“Allah'ın (insanlardan) bir kısmını diğerlerine üstün kılmasından ve erkeklerin de mallarından harcamalarından dolayı, erkekler kadınların yöneticisidirler. Bundan dolayı, iyi kadınlar, itaatkâr olanlar ve – Allah'ın kendilerini korumalarına karşılık – gizliyi koruyanlardır. Dik kafalılık ve şirretlik etmelerinden korktuğunuz kadınlara gelince; onlara önce öğüt verin, (yararı olmazsa, onları yataklarında yalnız bırakın, (bununla da düzelmezlerse), (iz bırakmayacak şekilde, hafifçe) vurun! Ancak size itaat ederlerse, artık onlara karşı başka bir yol aramayın! Kuşkusuz, Allah çok yüce, çok büyük olandır.” (Akdemir, 2015: 83)

“Erkekler; kadınları gözetip kollayıcıdırlar. Şundan ki, Allah, insanların bazılarını bazılarından üstün kılmıştır ve erkekler mallarından bol bol harcamışlardır. İyi ve temiz kadınlar saygılıdırlar; Allah'ın kendilerini koruduğu gibi, gizliliği gereken şeyi korurlar. Sadakatsizlik ve iffetsizliklerinden korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin, sonra onları yataklarında yalnız bırakın ve nihayet onları evden çıkarın/buldukları yerden başka yere gönderin! Bunun üzerine size saygılı davranırlarsa artık onlar aleyhine başka bir yol aramayın. Allah çok yücedir, sınırsızca büyüktür.” (Öztürk, 2016: 626 - 627)

“ALLAH her birine farklı özellikler verdiği ve erkekler nafaka verdikleri için onlar(erkekler)kadınları gözetirler. Evlilik için uygun (salihat) kadınlar- aile düzenine

boyun eğen ve ALLAH'ın korumasını emrettiği (aile)sırlarını korurlar. Bu yasalara uymamaları (nüşuz) doğrultusunda endişe duyduğunuzda kadınlara öğüt veriniz, sonra yataklarınızı ayırın ve (o da etkilemedi ise) onları çıkarınız/uzaklaştırınız. Size itaat ederlerse onlara karşı bir yol aramayın. ALLAH Yücedir, Büyüktür.” (Çeviri: Dr. Sonia Cihangir)⁷⁹

„Die Männer stehen den Frauen in Verantwortung vor, weil Allah die einen vor den anderen ausgezeichnet hat und weil sie von ihrem Vermögen hingeben. Darum sind tugendhafte Frauen die Gehorsamen und diejenigen, die (ihrer Gatten) Geheimnisse mit Allahs Hilfe wahren. Und jene, deren Widerspenstigkeit ihr befürchtet: ermahnt sie, meidet sie im Ehebett und schlägt sie! Wenn sie euch dann gehorchen, so sucht gegen sie keine Ausrede. Wahrlich, Allah ist Erhaben und Groß.“⁸⁰

„Die Männer stehen für die Frauen in Verantwortung ein, mit Rücksicht darauf, wie Allah den einen von ihnen mit mehr Vorzügen als den anderen ausgestattet hat, und weil sie von ihrem Vermögen (für die Frauen) ausgeben. Die rechtschaffenen Frauen sind demütig ergeben und sorgsam in der von Allah geboten Wahrung ihrer Intimsphäre. Diejenigen aber, deren Widerspenstigkeit ihr fürchtet, warnt sie, meidet sie in den Schlafgemächern und schlägt sie. Und wenn sie euch gehorchen, unternimmt nichts weiter gegen sie; siehe, Allah ist erhaben und groß.“ (Henning, 2015: 54)

“Men are the protectors and maintainers of women, because Allah has given the one more (strength) than the other, and because they support them from their means. Therefore the righteous women are devoutly obedient, and guard in (the husband's) absence what Allah would have them guard. As to those women on whose part ye fear disloyalty and ill-conduct, admonish them (first), (next), refuse to share their beds, (and last) beat them (lightly); but if they return to obedience, seek not against them means (of annoyance): For Allah is Most High, Great (above you all).” (Çeviri: A. Yusuf Ali)⁸¹

Nisa suresi 34. ayetin çevirilerine ve tefsirlerine baktığımızda Arapça “صَالِحَاتٍ/ salihatü” kelimesine genellikle Türkçe “iyi/dürüst, erdemli, iffetli kadınlar” anlamları,

⁷⁹<https://soniacihangir.com/index.php/kur-an-meali/68-nisa-suresi-22-45-ayetler-sonia-cihangir-den-tuerkce-kuran-meali> (28.08.2017 16.30)

⁸⁰ <https://www.kuranasorunca.com/de/4> (28.08.2017 16.41)

⁸¹ http://www.theholyquran.org/?x=s_main&y=s_middle&kid=14&sid=4 (28.08.2017 17. 05)

Almanca “*tugendhaft* ve *rechtschaffen*”, İngilizce “*righteous, good*” anlamları verilmiştir. Ayetin bütünlüğüne bakıldığında aile düzeniyle alakalı olduğu görülmektedir. Ancak ataerkil toplum yapısının özellikle Türkçe çevirmenlere kattığı bilişsel, sosyal ve kültürel sürecin çevirmen ya da yorumcu üzerine belirleyici etkisi bu ayetin çevirilerinde de görülmektedir.

Kadınların itaatkâr ve saygılı olması, Allah’ın kanunlarına karşı takındığı tavırla ilgilidir. İtaatkâr sözüyle Allah’ın belirttiği sınırlar içerisinde namusunu, iffetini koruyan kadın ifade edilmektedir. Geleneksel dinde olduğu gibi her ne şartta olursa olsun, kocasına itaat eden, onun sözünden çıkmayan anlamında değildir. İyi, erdemli olan kadının, itaatkâr, kocasının her istediğini yapan, ona boyun eğen, sözünden çıkmayan kadın olduğu/olması gerektiği algısı yaratılmıştır. Ayetin ilk bölümünü “*Erkekler kadınların yöneticisidir./ Erkekler kadınların üzerine idareci ve hakimdir/ ... sorumlu gözeticidir.*” şeklinde çevirmeleri ise bu çıkarımı destekler niteliktedir. Çeviride verilen bu mananın, erkeğin kadın üzerine yapacağı baskıyı nasıl inanılmaz boyutlara taşıyabileceğini tahmin etmek zor değil. Ayette geçen “*قَوَّامُونَ/ kavvamune*” kavvam kelimesi Osmanlıca sözlükte “*Nezaret ve muhafaza eden kimse. İşlerin mesuliyetini üzerine alıp iyi idare eden.*”⁸² anlamına gelmektedir. Ne yazık ki birçok çeviride “*kadınların yöneticisi/ hakimi/ sorumlu gözeticisi*” gibi anlamlar verilmiştir.

Ayette “*Bir kısmınızı bir kısmınızdan farklı özelliklere sahip olarak yarattık.*” denilmektedir. Kur’an bütünlüğünden koparmadan bakıldığında burada ifade edilen şey, güç ve kuvvet olarak erkek ve kadının farklı yaratılması değildir, erkeklerin aile geçimini sağlaması ve kazandıklarından ailesi için harcaması gerektiğidir.

Bu ayetten kesinlikle kadının çalışamayacağı ya da çalışmasının dini açıdan bir sakıncasının olduğu çıkarımını yapmak asla doğru değildir. Çünkü Allah böyle bir hüküm vermemiştir.

Rivayet kültüründen beslenenler kadının çalışmasına engel olup, onun kazandığı paranın haram olduğu, hatta kadın ve erkeğin aynı ortamda çalışmasının haram olduğunu belirten fetvalar vermektedirler. Bu gibi hükümler kesinlikle Kur’an’da yer

⁸² <http://osmanlicasozluk.speakdictionary.com/Kavvam.html> (08.10.2017 16.34)

almaz. Bir şeye haram ya da helal sıfatını vermede hüküm sahibi olan Allah'tır.⁸³ O halde Kur'an'da yer alan helal ve haramlara uymak gerekmektedir.

Ayetin devamındaki “*Vellati tehafune nuşuzehunne*” ifadesine “*sadakatsizliklerinden ve iffetsizliklerinden endişe ettiğinizde*” şeklinde çevrilmesi Kur'an'ın bütünlüğüne de uymamaktadır.

Özellikle “*nüşuz*” kelimesinin geçtiği başka bir ayete bakarsak ki orada erkeklerin nüşuzü söz konusudur. Eğer “*nüşuz*” kelimesine bazı çevirilerde gördüğümüz “*zina yapmak, iffetsizlik yapmak, sadakatsizlik yapmak,*” anlamlarını verirsek, o zaman Nisa suresi 128. ayeti açıklamak mümkün olmaz. Zira iffetsizlik yapmak hem kadın için hem de erkek için caiz olmayan bir suçtur. Hâlbuki Nisa suresi 34. Ayette nüşuz yapan kadına dövülme cezası verilirken Nisa suresi 128. ayette aynı eylemi yapan erkek için bağışlanma istenmektedir. Böyle çelişkili anlamlar vermek Kur'an'ın kullandığı kavramlara geliş güzel manalar verilmesinden kaynaklanmaktadır.

Ayette şöyle denmektedir:

“وَإِن مَّرَأَةً خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ
“ (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 128. Ayet)

“Eğer bir kadın, kocasının kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Uzlaşmak daha hayırlıdır. Nefisler (özgür varlıklar olarak) kıskançlığa ve tutkulara meyyal (eğilimli, istekli) yaratılmıştır. Eğer iyilik eder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Çeviri: Sadık Türkmen)⁸⁴

“Bir kadın ayrıldığı eşinin (beal) yasalara uymaması (nüşuz) konusunda yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe duyarsa, uzlaşmayla aralarını düzeltmelerinde bir sakınca yoktur. Uzlaşma daha iyidir. Ve kalplerde bencil ve kıskançlık hissi hazır

⁸³ “Kendi yalanlarınızı, Allah'a dayandırarak, dilinize geldiği gibi yalan yanlış, “Şu helaldir, şu haramdır.” demeyin. Uydurduğu yalanı Allah'a dayandıranlar, kurtuluşa eremezler.” (Nahl Suresi 116. Ayet. Çeviri: Erhan Aktaş, 2016: 323)

“...Hüküm yalnız Allah'ındır. O kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru olan din işte budur. Ama insanların çoğu bilmiyorlar.” (Yusuf Suresi 40. Ayet. Çeviri: Dr. Edip Yüksel, 2016: 211)

⁸⁴ http://www.kuranmeali.org/4/nisa_suresi/128.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (05.10. 2017 17.35)

bulunuyor. (Buna rağmen) İyilik yapar ve erdemli davranırsanız, elbette ALLAH yaptıklarınızdan haberdardır.” (Çeviri: Dr. Sonia Cihangir)⁸⁵

Geleneksel anlayıştaki çevirilerde nüşuz eylemini yaptığından endişe edilen kadına dövme cezası verilirken bir diğer ayette aynı eylemi yapmasından endişe edilen erkek ile anlaşmada sakınca olmadığını belirtmek mümkün değildir. Kur'an yine Kur'an'ın kendini tasvir etmesiyle içinde hiçbir çelişki olmayan kitaptır.⁸⁶ O halde “nüşuz” eylemini “*iffetsizlik*” olarak çevirmek doğru olmayacaktır (Cihangir, 2016: 60-61).

Nisa suresi 34. ayette aile düzenine aykırı davranmalarından endişe edilen kadınlara ilk önce öğüt verilmesi/nasihatte bulunulması öneriliyor. Bu nasihat sadece bir defa olmayıp tekrar tekrar yapılabilir. Nasihatler fayda vermezse o zaman eşlerin yataklarını ayırmaları tavsiye ediliyor. Tavsiye de yarar sağlamazsa kadının eşine karşı olan ilgisinin bitmiş olduğu ve evlilik yasalarına uygun davranmadığı (*nüşuz*) kabul edilir. Son çare olarak da erkeğe eşini evden uzaklaştırması tavsiye ediliyor. Ama bu ifadeden hemen sonra “*Size itaat ederlerse onlara karşı bir yol aramayın.*” ifadesi geçmektedir. Yani nasihat ve öğütler işe yaradığında yatakları ayırmaya gerek kalmaz veya yatakları ayırdığınız zaman kadın buna karşı yanıtlarından dönerlerse onları uzaklaştırmaya da gerek yoktur. Burada bahsedilen uzaklaşma geri dönüşü olmayan daimi bir uzaklaşma değil. Bu yöntemle kadın ve erkek belli bir dönem birbirinden uzaklaşarak ve ayrı yaşayarak durumu iyice analiz etme şansı bulurlar. Evli bir kadın eşiyile evliliğinde sorunlar yaşayarak evden ayrıldığı zaman ailedeki ve çevredeki insanlar da eşler arasında sorun olduğunu anlar. Sonraki ayette de hem erkeğin hem de kadının ailesinden birer hakem seçilerek barışmaları ya da araları iyileştirilmeye çalışılır.⁸⁷ Bu yolla Kur'an'ın aile hayatını, düzenini sonuna kadar korumaya çalıştığını görüyoruz.

İlgili ayette geçen “*vadribuhünn*” kelimesi “*daraba-darb*” kökünden türetilmiştir. “*darabe*” fiili “*vurmak*”⁸⁸, “*çıkarmak*”⁸⁹, “*uzaklaştırmak, göndermek, yola çıkmak*”⁹⁰, “*sefere*

⁸⁵<https://soniacihangir.com/index.php/kur-an-meali/68-nisa-suresi-22-45-ayetler-sonia-cihangir-den-tuerkce-kuran-meali> (05.10.2017 17.40)

⁸⁶ “*Hâlâ Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gönderilmiş olsaydı onda birçok çelişki bulurlardı.*” (Nisa Suresi 82. Ayet. Çeviri: Prof. Dr. Bayraktar Bayraklı)

⁸⁷ “*Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından endişe ederseniz, bir hakem erkek tarafından, bir hakem de kadın tarafından gönderin. Bunlar, barıştırmak isterlerse Allah, kadınla erkeğin aralarını düzeltmede onları başarılı kılacaktır. Allah Alim'dir, her şeyi bilir; Habir'dir, her şeyden haberdardır.*” (Nisa Suresi 35. Ayet. Çeviri: Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, 2016: 627)

⁸⁸ Enfâl Suresi 50., Saffat 93. ve Muhammad 27. Ayetlerdeki anlamı.

*çıkılmak*⁹¹, *örnek vermek*⁹², *kapatılmak*, *muaf tutılmak*, *örtmek...*” gibi birçok anlamlara geldiği halde, fiile Kur’an’ın bütünlüğüne, öğretilerine ve ahlakına ters düşen bir anlam yüklenmiştir.

Bu ayetteki fiile, “*dövünüz*” anlamını vermek ve kabul etmek devamındaki ayete ters düşmekte ve Kur’an’ın bütünlüğüne uymamaktadır. Kur’an’ın hiçbir ayetinde, bir suç işlendiğinde, kişilere bizzat cezasını verme yetkisi verilmemiştir. Deliller ortaya koyulup, taraflar dinlenip şahitler tespit edildiğinde hükme varılır. Ayrıca Allah bir hüküm veriyorsa onu açıkça Kur’an’da belirtir, kişilerin inisiyatifine, örf, adet ve geleneklerine bırakmaz. Birçok çeviride kaynak metinde yer almadığı halde parantez içinde “*hafifçe dövün*” gibi ibareler kullanılmıştır. Allah, herhangi bir eylem karşısında verilecek cezanın ölçüsünü kişilerin elinin ayarına bırakmamıştır. Böyle bir adaletsizliği Yaradan’a isnat etmek iftiradır.

Allah, Hud Suresi’nin ilk iki ayetinde Kur’an’ı kendisinin açıkladığını söylemektedir. Bu ayetler gereği Kur’an’ı anlamadaki metodolojimiz Kur’an’ı bütüncül olarak okumak ve değerlendirmek olmalıdır. Onun bir kısım ayetlerini yok saymak ya da hükmü değişmiştir... gibi yaklaşımlar asla tutarlı ve sağlıklı değildir.

Boşanma ya da eşlerin ayrılmasıyla ilgili Kur’an’daki diğer müteşabih yani benzer ayetlere bakmakta fayda var:

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْنَاهُمْ هُنَّ شَيْنًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ
فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (Kur’an-ı Kerim, Bakara Suresi 229. Ayet)

“Boşanma iki kezdir. Bunun ardından ya iyilikle tutmak ya da güzelce serbest bırakmak gerekir. Onlara verdiğinizden bir şeyi geri almanız size helal olmaz. Erkek ve kadının Allah’ın sınırlarını korumada endişe etmeleri hali başka. Erkek ve kadının Allah’ın sınırlarında duramayacaklarından endişe ederseniz, o zaman kadının verdiği fidyede

⁸⁹ Hadid Suresi 13. Ayetteki anlamı.

⁹⁰ Nisa Suresi 94. ve Taha Suresi 77. Ayetlerindeki anlamı.

⁹¹ Nisa Suresi 110. Ayetteki anlamı.

⁹² Bakara Suresi 26., Rad 17. Ayetlerdeki anlamı. “*Örnekleri çıkarmak/sunmak*” Kuran’daki en yaygın kullanımınıdır.

ikisine de bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Bunları aşmayın. Allah'ın sınırlarını aşanlar, işte onlar, zalimlerin ta kendileridirler.” (Öztürk, 2016: 557)

وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلِّغْنَ أَجْلَهُنَّ فَأُمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَادْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (Kur'an-ı Kerim, Bakara Suresi 231. Ayet)

“Kadınları boşadığınız zaman, bekleme sürelerini (üç aybaşını) bitirdiler mi onları ya iyilikle yanınızda tutun veya iyilikle bırakın. İntikam almak için onlara zarar verecek şekilde tutmayın. Bunu yapan kendisine zulmetmiş olur. ALLAH'ın ayetlerini hafife almayın. ALLAH'ın size verdiği nimetlerini ve size öğüt vermek için size indirdiği kitabı ve hikmeti düşünün. ALLAH'ı dinleyin ve bilin ki ALLAH her şeyi Bilir.” (Yüksel, 2016: 56)

”يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعِكُنَّ وَأَسْرَحُكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا” (Kur'an-ı Kerim, Azhap Suresi 28. Ayet)

“Ey Nebi! Eşlerine de ki: “Eğer dünya hayatını ve onun güzelliklerini istiyorsanız, gelin size nafakanızı vereyim. Ve sizi güzellikle boşayayım.” (Aktaş, 2016: 506)

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı üzere Allah kullarına boşanma ruhsatını veriyor ve bunu iyilikle yapın zorbalıkla, şiddetle yapmayın öğütlerinde bulunuyor. Kaldı ki şiddet eylemi aile bağlarını hızlı bir şekilde bozar ve işleri daha çok yokuşa sürer. Azhap suresi 28. Ayette Allah, Nebi Muhammed'e de eşlerini boşama hakkını verdiğini ve iyilikle boşamasını söylüyor. Allah kulları arasında adaletsiz davranmaz. Nebi'ye eşlerini güzellikle boşamasını öğütlerken diğer kullarına dövmesini söylediğini iddia etmek yersiz olur.

Konuyla ilgili araştırmacı-yazar Cengiz Özakıncı 20 Haziran 1991 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Kuran'da 'kadını dövün' buyruğu yoktur.” başlıklı yazısında Kur'an'da geçen “daraba” sözcüğünün “dövün” anlamına gelmediğini açıklamıştır.⁹³ Benzer şekilde Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk yaptığı Kur'an çevirisinde söz konusu

⁹³ <http://www.guncelmeydan.com/pano/kuran-da-kadinlari-dovun-buyruyu-yok-t20998.html> (30.10.2017 15.20)

ayette “*Kadını dövün*” buyruğunun olmadığını dile getiren açıklamalar yapmıştır.⁹⁴ 25 Mart 2007 tarihli Amerika’da yayımlanan The New York Times gazetesinin haberi dikkat çekicidir. Amerika’da yaşayan İranlı Laleh Bakhtiar adlı kişinin 2002 yılında Kur’an’ın İngilizceye çevirmeye başladığını, 5 yıl süren bu çalışmasının sonunda Nisa suresi 34. ayetin bin yıllardır hep yanlış çevrildiğini bulguladığını duyuruyordu.⁹⁵ İran asıllı kadın araştırmacı Laleh Bakhtiar, Nisa suresi 34. Ayette erkeklere eşlerini dövme hakkı verilmediğini, ayetin yanlış yorumlandığını söylüyordu. Amerika’da Felsefe, Psikoloji ve Eğitim Bilimleri alanında master ve doktora eğitimi almış 79 yaşındaki Laleh Bakhtiar muhafazakâr kesim tarafından “*Feminist Kuran*” olarak nitelendirilen yeni çevirisiyle İslam dünyasında yeni tartışmalar başlatmıştı. The New York Times gazetesi, “*New Translation Prompts Debate on Islamic Verse*”, “*İslam dünyası Nisa suresi 34. Ayeti tartışmaya başladı.*” diyerek olaya geniş yer vermiştir.

İranlı araştırmacı Laleh Bakhtiar gazetede röportajında şunları söylemiştir:

“Ya bu ayetin farklı bir anlamı var, ya da ben bu çeviriyi daha ileriye götüremem diye düşündüm. Tanrı’nın savaş dışında bir insanın değerine zarar vermesine onay vermediğine inanmadım. Bu yüzden araştırmaya başladım. 3 ay boyunca ayette bulunan “daraba” kelimesinin anlamları üzerinde çalıştım. Geleneksel çevirilerde “vurun” anlamına gelen bu kelimenin bazı sözlüklerde 6 sayfalık açıklamaları olduğunu gördüm. Sonunda daraba fiilinin “uzaklaştırın” manasına geldiği sonucuna vardım.”

Peygamber, eşlerinden hiçbirini dövmemişken nasıl olur da Müslümanlar peygamberin yapmadığı bir şeyi yapabilir. Zaten bu ifadenin ‘vurun’ olarak çevrilmesi Kur’an’daki diğer ayetlerle de çelişiyor.”

The New York Times gazetesinin o haberinde yaklaşık 20 Kur’an çevirisinde “*daraba*” fiili İngilizce “*beat, hit, strike, scourge, chastise, flog, spank, tap*” şeklinde çevrildiğine de yer vermiştir.

⁹⁴ “Erkekler; kadınları gözetip kollayıcıdırlar. Şundan ki, Allah, insanların bazılarını bazılarından üstün kılmıştır ve erkekler mallarından bol bol harcamışlardır. İyi ve temiz kadınlar saygılıdırlar; Allah’ın kendilerini koruduğu gibi, gizliliği gereken şeyi korurlar. Sadakatsizlik ve iffetsizliklerinden korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin, sonra onları yataklarında yalnız bırakın ve nihayet onları evden çıkarın/buldukları yerden başka yere gönderin! Bunun üzerine size saygılı davranırlarsa artık onlar aleyhine başka bir yol aramayın. Allah çok yücedir, sınırsızca büyüktür.” (Nisa Suresi 34. Ayet. Çeviri: Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, 2016: 626)

⁹⁵ <http://www.nytimes.com/2007/03/25/us/25koran.html> (30.10.2017 15.25)

Dr. Laleh Bakhtiar'ın Nisa suresi 34. Ayet çevirisi ise şu şekildedir:

“Men are supporters of wives because God gave some of them an advantage over others and because they spent of their wealth. So the females, ones in accord with morality are the females, ones who are morally obligated and the females, ones who guard the unseen of what God kept safe. And those females whose resistance you fear, then admonish them (f) and abandon them (f) in their sleeping places and go away from them (f). Then if they (f) obeyed you, then look not for any way against them (f). Truly, God had been Lofty, Great.”⁹⁶

Dr. Bakhtiar'ın çevirisi İslam bilginleri arasında büyük ses getirmiş ve tartışmalara yol açmıştır. Aynı haberde dikkat çekici bir başka detay ise 2007 yılında Almanya'da bir kadın yargıcın *“Erkekler Kur'an'daki Nisa suresine göre eşlerini dövebilir.”* gerekçesiyle Faslı bir kadının boşanma talebini reddettiğidir. Görülüyor ki Kur'an çevirileri kadının tüm sosyal yaşamına etki edecek sonuçlar doğurabilmektedir.

The Gaurdian gazetesinin 6 Temmuz 2017 tarihinde yayımlanan *“Men deny us equality, not the Qur'an: a female Islamic judge in India speaks out”*,⁹⁷ *“Hindistan'da bir kadın kadı: eşitliği reddeden Kur'an değil, erkeklerdir.”* başlıklı haberinde 45 yaşındaki Hindistanlı Müslüman Jahanara'nın hayatını yazıyordu. Haber *“Canlı mı istersin? Cenazesini mi? Jahanara'nın kocası, 10 yıl önce dövdüğü eşinin annesine böyle diyordu.”* ifadesiyle başlıyordu. Eşinden sürekli şiddet gören 4 çocuk annesi Jahanara evini ve çocuklarını terk etmek zorunda kalmış. Aynı şehirde yaşamalarına rağmen eşi çocuklarıyla görüşmesine izin vermemiş ve İslam hukuku gereği alması gereken mehri ve nafakayı da alamamış. Yaşadıklarının ardından hakkını aramak isteyen 45 yaşındaki Jahanara, evliliklerini İslami kurallar çerçevesinde, Kur'an'a uygun şekilde onaylayan kadiya gitmiş. Ama birçok kadın gibi Jahanara da hayal kırıklığına uğramış.

Haberde *“Bana yardım etmeyi reddetti.”* diyor Jahanara:

⁹⁶<http://www.altafisir.com/ViewTranslations.asp?Display=yes&SoraNo=4&Ayah=34&toAyah=34&Language=2&LanguageID=2&TranslationBook=18> (03.11.2017 14.34)

⁹⁷<https://www.theguardian.com/global-development/2017/jul/06/men-deny-us-equality-not-the-quran-a-female-islamic-judge-in-india-speaks-out> (10.07.2017 21.01)

“Durumumun adil olduğuna inanmayı kabul edemiyordum. Jaipur’da ulemalara gidip bana yapılan haksızlığın Kur’an’a uygun olup olmadığını soruyordum. Onlara, “Kur’an’a göre bir kadın olarak bu durumda mı olmalıyım? Kur’an’ın bana verdiği ‘adalet’ bu mu?” diye sordum. Hepsi bana “Evet. Senin durumun bu. Katlanacaksın.” dedi.”

Mücadeleye devam etmiş ve Darul Uloom Niswan adlı kuruluşun 2015 yılında Mumbai’de kadınların kadı olması için 2 yıllık açtığı kursa katılmış. Kursun amacı, kadınlara dayatılan gelenek göreneklerin Kur’an’a uygun olup olmadığını incelemekmiş.

Jahanara ve 43 yaşındaki arkadaşı Afroz Begum bu kurstan mezun olarak Hindistan’ın ilk kadın kadılarında olmuşlar. Haberde Begum şunları söylüyordu:

“Kur’an bize eşit haklar tanıyor. Bize yaşam, eğitim, mülk, özgür seçim hakkı veriyor. Müslüman kadınlar bunu anladığı zaman hayatları da değişecek. Çoğu Müslüman kadın haklarını bilmiyor. Ama şimdi işler değişecek çünkü Kur’an’ın ne dediğini artık daha iyi biliyoruz.”

Haberin sonunda *“Şimdi bir kadı olduğuma göre ben de bilgi sahibiyim. Sonunda kendimi özgür hissediyorum. Diğer Müslüman kadınların da kendilerini özgür hissetmelerini istiyorum”* diyor Jahanara.

Kadınların hayatlarının nasıl zorlaştırıldığına ve her ne yaşıyorlarsa ona katlanmak zorunda bırakıldıklarına şahit olduğumuz, yaşadıklarının Tanrı’nın öyle buyurması olduğuna inandırıldığı bu ve benzeri haberler maalesef okunuyor. Bunda erkek egemen toplumların kültürel eylemlerinin, adet ve geleneklerinin İslam dini sanılmasının etkisi olduğu kadar, dinde kaynak olarak Kur’an’dan uzaklaşmanın da etkisi olduğu kanısındayım. Ancak artık Müslüman kadınlar bilinçlenmekte ve Tanrı’nın onlara tanıdığı hakları doğru şekliyle öğrenmeye çalışmaktalar.

3.4. Kadının Miras Hakkı (Nisa Suresi 7., 8., 9., 10., 11., 12., 19, 33., 127. ve 176. Ayetler)

Kur'an'ı anlamaya çalışırken onu bir bütün olarak düşünmenin önemi üzerinde durulmuştu. Kadının miras alması konusu da Kur'an'ın bütünlüğünden en güzel şekilde anlaşılabilir bir konudur. Zira miras konusunda da çok farklı yaklaşımlar yapılmaktadır. Konuyu Kur'an'dan bilmeyen toplumlar, erkeğin kadından bir pay fazla alması gerektiğini, Kur'an'ın asıl emri olarak görür. Konuyu daha detaylı incelemek için ilgili ayetlere başvurmak gerekmektedir.

Kur'an'da miras ile ilgili ilk yapılması gereken Bakara suresi 180. Ayette anlatılmaktadır:

“كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ”
(Kur'an-ı Kerim, Bakara Suresi 180. Ayet)

“Sizden birine ölüm yaklaştığında, bir mal bırakacaksa anaya babaya, yakınlarla, uygun bir biçimde vasiyet etmesi farz kılındı. Bu, erdemliler için bir görevdir.”
(Yüksel, 2016: 49)

„Es ist für euch verordnet, wenn der Tod einem von euch naht und er viel Reichtum hinterlässt, Vermächtnisse zugunsten seiner Eltern und (anderer) naher Verwandten zu machen in Übereinstimmung mit dem, was fair: dies ist verbindlich für alle, die sich Gottes bewusst sind.“ (Asad, 2015: 71)

“It is prescribed for you, when one of you approaches death, if he leaves wealth that he bequeaths it to parents and near relatives according to reasonable usage. This is a duty for all who fear Allah.” (Uzunoğlu, 2017: 26)

Allah'ın öncelikli emri ölmeden önce vasiyette bulunmaktır. Ne yazık ki bu gerçek hep göz ardı edilmektedir. Miras konusunda ilk yapılması gereken, vasiyet etmektir. Nisa suresi 12. ayetinde de vasiyet etmekten bahsedilir. Ahzab suresi 6. ayette de yakınlarla şahitler karşısında uygun bir vasiyet yapılması önerilmektedir. Miras şahitleri de bağlayıcı ayetlerle sağlama alınıyor (Bakara Suresi 181. ve 182. Ayetler, Maide Suresi 106., 107. ve 108. Ayetler). Böylece anlaşılıyor ki vasiyet bırakmak, miras için ilk ve en

önemli şarttır. Mirasın dağıtımında kadına bir pay, erkeğe iki pay, miras dağıtımında özellikle istenen bir dağıtım şekli değildir. Nisa suresi 7. ayetinde de bu konuya dikkat çekiliyor:

“لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا” (Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi 7. Ayet)

“*Ana babanın ve akrabaların bıraktığından erkeklere bir pay vardır. Ana babanın ve akrabaların bıraktığından kadınlara da bir pay vardır. Miras ister az olsun ister çok olsun (kadın) bir pay almalıdır.*” (Yüksel, 2016: 89)

„*Die Männer sollen einen Teil der Hinterlassenschaft ihrer Eltern und Verwandten erhalten, und ebenfalls sollen die Frauen einen Teil von der Hinterlassenschaft ihrer Eltern und Verwandten erhalten. Sei es wenig oder viel, sie sollen einen bestimmten Teil davon bekommen.*“ (Henning, 2015:51)

“*For men is a share of what the parents and close relatives leave, and for women is a share of what the parents and close relatives leave, be it little or much - an obligatory share.*” (Saheeh International, 2010: 79)

Çevirilerde de görüldüğü gibi mirasın az ya da çok olması gözetilmeksizin erkeğe de kadına da birer pay verilmesi belirtilmiştir. Ayrıca ayet, kadına miras hakkı verilmesi gerektiğini açıkça ifade eder. Mirastan hak sahibi olunabileceğini anlatan bir başka ayet ise Nisa suresi 33. Aytettir:

“وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَّ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدْتُمْ أَيْمَانَكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا” (Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi 33. Ayet)

“*Anne, baba ve akrabaların bıraktıklarına varisler belirledik. Yeminlerinizin bağladığı⁹⁸ kimselere paylarını verin. Kuşkusuz, Allah her şeye tanıktır.*” (Aktaş, 2016: 97)

⁹⁸ Kendileriyle sözleşme, anlaşma yaptıklarınızla.

„Einem jeden haben Wir für das, was er hinterlässt, Erben bestimmt: Eltern oder Angehörige oder diejenigen, die euch angetraut sind. So gebt ihnen ihren Anteil; siehe, Allah ist aller Dinge Zeuge.“ (Henning, 2015: 54)

“And to everyone We assigned inheritors to what the ones who are your parents and the nearest kin left. And those with whom you made an agreement with your sworn oaths, then, give them their share. Truly, God had been Witness over everything.”
(Çeviri: Laleh Bakhtiar)⁹⁹

Ateistlerin ve Kur'an inkârcılarının en çok gündeme getirdiği, kendi nefislerine uydurmaya çalıştıkları ayet Nisa suresi 11. Ayettir. Bu aşamada Nisa suresinde miras ile ilgili diğer ayetlere de başvurmakta fayda var. Miras ile ilgili diğer ayetler:

“وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا” (Kur'an- 1 Kerim, Nisa Suresi 8. Ayet)

“وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا” (Kur'an- 1 Kerim, Nisa Suresi 9. Ayet)

“إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا” (Kur'an- 1 Kerim, Nisa Suresi 10. Ayet)

“8: Miras bölüşümünde, akrabalar, yetimler ve yoksullar da hazır bulunursa güzel sözler söyleyerek onlara da verin. 9: Geriye zayıf çocuklar bırakan ve onların durumlarından endişe duyanlar dikkat etsinler! Allah'ı düşünsünler ve uygun kararlar versinler. 10: Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler karınlarını ateşle doldurmuş olurlar ve cehennemi boylayacaklar.” (Yüksel, 2016: 89)

„8: Und wenn (andere) nahe Verwandte und Waisen und bedürftige Personen bei der Verteilung (des Erbes) anwesend sind, gebt ihnen etwas davon für ihre Versorgung und sprecht zu ihnen auf gütige Weise. 9: Und sie sollen Ehrfurcht (vor Gott) haben, jene (gesetzlichen Erben) – die, wenn sie (selbst) schwache Nachkommenschaft zu

⁹⁹

<https://www.altafsir.com/ViewTranslations.asp?Display=yes&SoraNo=4&Ayah=33&toAyah=33&Language=2&LanguageID=2&TranslationBook=18> (29.08.2018 15.45)

hinterlassen hätten, wegen ihnen Furcht verspüren würden – und sie sollen sich Gottes bewusst bleiben, und sie sollen (zu den Armen) auf gerechte Weise sprechen. 10: Siehe, jene, die sündhaft die Besitztümer von Waisen verschlingen, füllen ihre Bäuche nur mit Feuer: denn (im kommenden Leben) werden sie eine lodernde Flamme erleiden müssen!“ (Asad, 2015: 150)

“8: But if at the time of division other relatives, or orphans or poor, are present, give them out of the (property), and speak to them words of kindness and justice. 9: Let those (disposing of an estate) have the same fear in their minds as they would have for their own if they had left a helpless family behind: Let them fear Allah, and speak words of appropriate (comfort). 10: Those who unjustly eat up the property of orphans, eat up a Fire into their own bodies: They will soon be enduring a Blazing Fire!” (Çeviri: A. Yusuf Ali)¹⁰⁰

Ayetleri karşılaştırmalı da okuduğumuzda anlaşılıyor ki ölen kişi çocuklarının ekonomik durumu göz önünde bulundurularak vasiyette bulunmalıdır. Bu durumda kalan mirasın büyüklüğüne göre ölen kişi sadece çocuklarına değil, akrabalara, yetimlere ve yoksullara da pay verilebilmektedir. Yetimlere kalan malları da haksız yere tüketmemek konusunda uyarı yapılmaktadır. Ayetleri doğru irdelemek ve üzerine düşünmek gerekmektedir.

Nisa suresi 11. Ayet ateist platformların ve İslam karşıtlarının miras konusunda en fazla öne sürdükleri bir ayettir. Bu ayette onların ifade ettiği gibi gerçekten kadın değersiz sayılıp erkeğin yarısı kadar alması mı? belirtiliyor. Yoksa her şeyi bilen Yaratıcı yine kadını güvence altına mı? alıyor. Nisa suresi 11. ve 12. Ayetlere birlikte bakalım:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ الْاُنثَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النَّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتْهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِّنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنِ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (Kur'an- 1 Kerim, Nisa Suresi 11. Ayet)

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُنْ لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِن لَّمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِّنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا

¹⁰⁰ http://www.theholyyquran.org/?x=s_main&y=s_middle&kid=14&sid=4 (05.09.2018 15.59)

أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ (Kur'an- 1 Kerim, Nisa Suresi 12. Ayet)

“11: Allah size çocuklarınız hakkında öğütte bulunuyor. Erkek, kadının iki katı pay alır. Mirasçılar sadece kadın olup iki kişiden fazla iseler kalıtın üçte ikisi onlarındır. Çocuk sadece bir kadınsa kalıtın yarısı onundur. Ölen kişi ardında çocuk bırakmışsa, ana ve babasının her birisine altıda bir düşer. Çocuğu yok da kendisine sadece ana ve babası varis oluyorsa bu durumda annesine üçte bir pay düşer. Kardeşi varsa bu durumda annesine altıda bir düşer. **Tüm bu paylaşma oranları, ölenin yaptığı vasiyetten ve borçların ödenmesinden sonra gelir.** Analarınız, babalarınız ve çocuklarınızdan hangisinin size daha yararlı olduğunu bilemezsiniz. Bu Allah'ın yasasıdır. Allah Bilendir, Bilgedir. 12: Çocukları yoksa, hanımlarınızın bıraktığı mirasın yarısı sizindir. Çocukları var ise, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Bu pay, borçlarının ödenmesinden ve yaptıkları vasiyetteki payların dağıtılmasından sonradır. Çocuklarınız yoksa bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Çocuklarınız varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. **Bu pay, borçlarınızın ödenmesinden ve yaptığınız vasiyetteki payların dağıtılmasından sonradır.** Miras bırakan erkeğin veya kadının, çocuğu ve eşi olmayıp bir erkek veya bir kız kardeşi var ise bu durumda her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler, üçte biri paylaşırlar. **Bu paylaşım vasiyetteki payların dağıtılmasından ve borçların ödenmesinden sonra uygulanmalıdır ki kimseye zarar verilmesin.** Bu, Allah'tan bir vasiyettir. Allah Bilir, Şefkatlidir.” (Yüksel, 2016: 89-90)

„11: Allah schreibt euch hinsichtlich euerer Kinder vor, dem Knaben zweier Mädchen Anteil zu geben. Sind es aber (nur) Mädchen, mehr als zwei, sollen sie zwei Drittel des Nachlasses erhalten. Gibt es nur ein Mädchen, soll es die Hälfte haben. Und jeder Elternteil soll den sechsten Teil des Nachlasses haben, wenn er ein Kind hat. Hat er jedoch kein Kind, und seine Eltern beerben ihn (voll), soll seine Mutter den dritten Teil haben. Und falls er Brüder hat, soll seine Mutter den sechsten Teil erhalten, **nach Bezahlung aller Vermächtnisse oder Schulden.** Euere Eltern und euere Kinder, ihr wißt nicht, wer von beiden euch nützlicher ist. (Dies ist) ein Gebot von Allah; siehe, Allah ist wissend und weise. 12: Und euch gehört die Hälfte dessen, was euere Gattinnen hinterlassen, wenn sie kein Kind haben. Haben sie jedoch ein Kind, so sollt

ihr den vierten Teil ihres Nachlasses haben, nach Abzug aller Vermächtnisse oder Schulden. Und sie sollen den vierten Teil eueres Nachlasses haben, wenn ihr kein Kind habt. Habt ihr jedoch ein Kind, so sollen sie den achten Teil eueres Nachlasses haben, nach Abzug aller Vermächtnisse oder Schulden. Und wenn ein Mann - oder eine Frau - keine Eltern oder Kinder zu Erben haben, er aber einen Bruder oder eine Schwester hat, so soll jeder von ihnen den sechsten Teil empfangen. Sind aber mehr (Geschwister) vorhanden, so sollen sie den dritten Teil teilen, nach Abzug aller Vermächtnisse oder Schulden und ohne Benachteiligung. (Dies ist) eine Anordnung Allahs. Und Allah ist wissend und weise.“ (Henning, 2015: 51-52)

*“11: God enjoins you concerning your children. For the male, the like allotment of two females. And if there had been women, more than two, then, for them two-thirds of what he left. But if there had been one, then, for her is half. And for one’s parents, for each one of them a sixth of what he left, if he would have a child. Then, if he be with no child and his parents inherited, then, a third to his mother. Then, if he had brothers, then a sixth for his mother. **This is after any bequest he enjoins or any debt.** Your parents or your children, you are not informed which of them is nearer to you in profit. This is a duty to God. Truly, God had been Knowing, Wise. 12: And for you is a half of what your spouse’s left if they be with no child. Then, if they had a child, then, for you is a fourth of what they left. **This is after any bequest which they bequeath or any debt.** And for them a fourth of what you left if you be with no child. And if you had a child, then, for them is an eighth of what you left. This is after any bequest which you bequeath or any debt. And if a man would have no direct heirs, or a woman, but indirect heirs, and has a brother or sister, then, for each one of them, a sixth. Then, if there would be more than that, then, they would be ascribed associates in a third. **This is after any bequest which is bequeathed or any debt without being one who presses the heirs.** This is the enjoinderment from God. And God is Knowing, Forbearing.” (Çeviri: Laleh Bakhtiar)¹⁰¹*

Nisa suresi 11. Ayet bir öneridir, tavsiyedir. Asıl emredilen vasiyettir. Vasiyet edilmemiş bir ailede, kadının hakkını, en az erkeğin yarısını alacak şekilde garantiye almıştır. Bu durum vasiyet verilmesi gerektiği ancak ölenin bir nedenle vasiyette

101

<https://www.altafisir.com/ViewTranslations.asp?Display=yes&SoraNo=4&Ayah=11&toAyah=11&Language=2&LanguageID=2&TranslationBook=18> (05.09.2018 16.47)

bulunamaması durumunda, kadının hiçbir pay almamasını engellemek adına, erkeğin aldığı mirasın yarısını alabilmesi garanti altına alınmıştır. Kadına erkeğin aldığı yarısı kadar miras takdir edilmesi, kadının mülkiyetten, mirastan pay alamadığı, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, ölen babalarının eşlerinin dahi oğullarına miras kaldığı, kadına mal muamelesi yapıldığı bir dönemde kadına mirastan pay vermek büyük bir sosyal reformdur. Kur'an eşit bir mirası ikiden bire indirmiyor, hiç verilmeyen mirastan kadına hisse ayırıyor. Ayrıca miras dağıtımının “borçların ve vasiyette belirtilen dağıtımdan sonra” yapılması gerektiği ayetlerde ifade edilen önemli bir ayrıntıdır.

Ayetler arasındaki bağ kopartılarak ve düz bir mantıkla okunursa kadının erkeğin yarısı kadar pay aldığı sonucu çıkartılıyor. Ancak mirastan en az erkeğin yarısı kadar pay alması kadına mirastan hiçbir hak verilmemesi durumunda geçerlidir. Kur'an'ın kadına sağladığı ekonomik haklardan olan evlenirken alacağı mehir ve kadına verilen miras birlikte değerlendirildiğinde belki de erkeğin alacağı payı bile geçebilir. Dolayısıyla Kur'an'ı doğru şekilde rehber edinmek gereklidir.

Kur'an'ın bütünlüğünde adalet ve adaletli olmak vardır. Miras konusunda da adalet ayetlerle sağlanmıştır. Ayetlerde belirtilenler Allah'ın sınırlarıdır, kişi isterse kız çocuklarına da erkek çocuklarına da daha fazla pay verebilir.

“وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُنلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوُلْدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا” (Kur'an- ı Kerim, Nisa Suresi 127. Ayet)

“Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmışı (mirası) vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı âdil davranmanız hakkında size okunan âyetler (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır). Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.” (TDV, 2000: 97)

“Senden kadınlar hakkında da fetva isterler. De ki: “Onlar hakkında fetvayı size Allah verir.” Kendilerine yazılmış olanı vermeksizin nikâhlamak istediğiniz kadınların yetimleri olan mağdur çocuklar hakkında Kitapta size okunan ayetler, onlara adaletli

davranmanızı emreder. Şüphesiz, yaptığınız her iyiliği Allah Âlim/iyi bilendir.”
(Cihangir, 2017:119)

„Und sie werden dich über die Rechte der Frauen befragen. Sprich: »Allah hat euch darüber in der Schrift belehrt, auch hinsichtlich verwaister Mädchen, denen ihr nicht gebt, was euch vorgeschrieben ist, weil ihr sie heiraten wollt; ebenso hinsichtlich hilfloser Kinder und daß ihr gegen die Waisen Gerechtigkeit üben sollt. Und was ihr Gutes tut, siehe, Allah weiß es.“ (Henning, 2015: 63)

“They consult with you concerning women. Say: Allah gives you the decree concerning them; and the Scripture which has been recited to you (gives decree), concerning female orphans to whom you give not that which is ordained for them though you desire to marry them, and (concerning) the weak among children, and that you should deal justly with orphans. Whatever good you do, surely Allah is well-acquainted with it.” (Uzunoğlu, 2015: 97)

Her şeyin açıklayıcısı olan Kur’an’dan Nisa suresi 127. ayette kadınlar hakkında bilgi verenin sadece Allah olduğunu öğreniyoruz. Bu demektir ki Hz. Muhammed kendisi dahi kadınlar hakkında herhangi bir hüküm verme hakkına sahip değilken, yalan yanlış bilgiler öne sürenler yahut onlar hakkında fetva verenler, konu hakkında Kuran’da herhangi bir ayet yokken olmadık hükümleri nasıl, nereden ve neye göre vermektedirler? Bu, sorgulanması gereken bir durumdur. Özellikle de kadınlar kendileriyle ilgili verilen her hükmü veya fetvayı sorgulamalıdır.

Nisa suresi 127. ayette geçen “*fi yetâme en nisâi*” sözcük grubunun (phrase) çevirileri ayrıca incelenmelidir. Türkçe çevirilerde çoğunlukla “*yetim/öksüz kadınlar, yetim kızlar*”, Almanca çevirilerinde “*verwaiste Mädchen, Waisenmädchen, Waisenfrauen*”, İngilizce çevirilerinde “*the orphans of women, female orphans, orphan women*” kelimeleri kullanılmıştır. Ayette geçen “*nisa*” kelimesi kadınlar demektir. Ancak bu kelimeye “*yetim kadınlar*” denilmesi mantıksal bir sapma olduğunu gösterir. Çünkü yetim sözcüğü henüz reşit olmayan, olgunlaşmamış çocuklar için kullanılır ki bu yüzden yetişkin bir kadın yetim sayılmaz. “*yetim kızlar*” olarak çevrilmesi de oldukça tutarsız olur. Zira “*nisa*” kelimesi “*kadınlar*” demektir, “*kızlar*” demek değildir. O zaman surenin isminin de kadınlar olarak çevrilmesi soru işareti oluşturur. Ayrıca böyle

bir çeviri küçük kız çocuklarıyla evlenilebileceği algısı da yaratır. Ancak Yaratıcı böyle hastalıklı düşünceyi asla onaylamaz. Ayettin ana konusu, yetim kalmış çocukların anneleriyle evlenmek isteyenlerin yetimlere adaletli davranmasıyla ilgilidir.

Ayetin ilgili çevirilerini incelerken Türkçeye çevrilmiş üç meal dikkat çekmektedir. Bu çeviriler Dr. Sonia Cihangir, Edip Yüksel ve prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk'e aittir. Onlar bu sözcük grubunu (*phrase, Wortgruppe*) “*kendileriyle nikâhlanmak/evlenmek istediğiniz kadınların yetimleri*” olarak çevirmişlerdir. Aynı şekilde İngilizce çevirilerde A. Yusuf Ali'nin yapmış olduğu “...*concerning the orphans of women to whom ye give not the portions prescribed, and yet whom ye desire to marry...*” çevirisi ayet bağlamına da uygunluk göstermektedir.

“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ
بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا
۱ Kerim, Nisa Suresi 19. Ayet)

“*Ey iman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız, size helal değildir. Apaçık fuhuş işlemedikçe, onlara vermiş olduğunuz şeylerin bir kısmını almak için baskı yapmayın. Onlarla iyi geçinin. Şayet onlardan hoşlanmıyorsanız, bilin ki hoşlanmadığınız bir şeyde Allah birçok hayır kalmış olabilir.*” (Aktaş, 2016: 93)

„*O IHR, die ihr Glauben erlangt habt! Es ist euch nicht erlaubt, (zu versuchen) Erben eurer Ehefrauen zu werden (indem ihr an ihnen festhaltet) gegen ihren Willen; und auch sollt ihr sie nicht unter Zwang behalten in der Absicht, irgendetwas von dem wegzunehmen, was ihr ihnen gegeben haben mögt, es sei denn, dass sie auf offensichtliche Weise unmoralischen Verhaltens schuldig geworden sind. Und geht mit euren Ehefrauen auf gefällige Weise um; denn wenn ihr sie nicht mögt, kann es gut sein, dass ihr etwas nicht mögt, was Gott noch zu einer Quelle von reichlich Gutem machen mag.*“ (Asad, 2015: 152-153)

“*O those who believed! It is not lawful for you that you inherit women unwillingly, and place not difficulties for them so that you take away some of what you gave them, unless they approach a manifest indecency. And live as one who is honorable with them.*

she shall have half the inheritance: If (such a deceased was) a woman, who left no child, her brother takes her inheritance: If there are two sisters, they shall have two-thirds of the inheritance (between them): if there are brothers and sisters, (they share), the male having twice the share of the female. Thus doth Allah make clear to you (His law), lest ye err. And Allah hath knowledge of all things.” (Çeviri: A. Yusuf Ali)¹⁰³

Nisa suresi 11., 12. ve 176. ayetlerde anlatılanlar her biri ayrı durumlar için oluşturulan mirasçı listeleri ve oranlarıdır. Bilindiği üzere, ayetlere göre esas olan vasiyettir ve bu oranlar vasiyet yerine getirildikten ve eğer varsa borçlar ödendikten sonra geriye kalan malın paylaşımı içindir.

Nisa suresi 176. ayette anlatılan eğer mirasçı sadece bir kız kardeş ise mirasın yarısını, eğer mirasçı bir erkek kardeş ise mirasın hepsini alıyor. Eğer mirasçı iki kız kardeş ise mirasın üçte ikisini almakta, eğer yine sadece kardeşler mirasçı ise ve bunlar birden fazla kız ve erkek kardeşler ise mirasın tamamı bire (kadın) iki (erkek) şeklinde paylaşılır. Bu arada geride kalan sadece birçok erkek kardeş varsa bu kardeşlerin mirasın tamamını alacağını veya sadece ikiden fazla kız kardeş varsa (Nisa suresi 11. ayetteki gibi) bu kız kardeşlerin mirasın üçte ikisini eşit bölüşerek alacağı anlatılmaktadır.

Nisa suresi 11. ve 176. ayetler alt alta okunursa, 11. ayette sadece çocuklar mirasçı olduğunda erkek ve kız çocuklara verilen oranlarla, 176. ayette sadece kardeşler mirasçı olduğunda erkek ve kız kardeşlere verilen oranların birebir aynı olduğu görülmektedir.

Nisa suresi 12. ayetin bir kısmında kardeşlerle birlikte ölenin eşinin de mirasçı olduğu durumdan bahsedilmektedir. Ama Nisa suresi 176. ayette sadece kardeşler mirasçıdır. Ayetler kusursuz bir şekilde miras paylaşımını anlatıyor. Burada önemli olan, her ayetin ayrı bir mirasçı listesine göre ayrı bir formül verdiğini görebilmektir. Yani ayetlerin içindeki her bir cümle, özgün bir mirasçı listesini ve oranlarını anlatmaktadır.

Miras dağıtımında mirasçıların kimler olduğu tespit edilerek bu tablonun mirasla ilgili ayetlerin hangisine denk geldiği belirlenerek miras paylaşımı yapılır.

¹⁰³ http://www.theholyyquran.org/?x=s_main&y=s_middle&kid=14&sid=4 (27.09.2018 11.03)

3.5. Kur'an'da Eşcinselliğin (Homoseksüelliğin) Hükümü (Nisa Suresi 15. ve 16. Ayetler)

Homo, Latince adam, insan, beşer, insanoğlu anlamındadır. Homoseksüellik (homosexuality) kelimesinin Türkçe karşılığı eşcinselliktir. Homoseksüel, cinsel isteklerini kendi cinsiyetinden kimselerle karşılama huyunda olan kimseye denir. Türkçede eşcinsel, hem kadın kadına hem de erkek erkeğe cinsel ilişki kurana denir. Nitekim erkeğin erkekle cinsi münasebetine Arapça “*livata*”, Türkçede “*oğlancılık*” ve “*kulampara*”; kadının kadınla olan şehevi ilişkisine ise Arapça “*sihak*”, Türkçe “*sevicilik*”, Latince “*lesbien*” denilir.

İster kadınlar, ister erkekler arasında olsun, eşcinsellik dinlerce yasaklanmış ve haram kılınmıştır. Günah sayılmasının dışında doğa kanunlarına da aykırı olduğu için hiçbir zaman kanunla meşru kılınmamış, caiz olmasına da izin verilmemiştir. Doğa dışı olduğu için tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak değerlendirilmiştir.

Tevrat'ta da Kur'an'da da bu ilişki yasaklanmış ve haram sayılmıştır. Tevrat, zina hükmünü eşcinsel ilişkiye de uygulayarak her ikisine de ölüm cezası vermiştir.¹⁰⁴ Kur'an ise, kadınların aralarında olan ilişkisine ayrı ceza, erkeklerin birbirleriyle olan eşcinsel ilişkilerine ayrı ceza tayin etmiştir. Kur'an anlatıldığı gibi zinaya da ölüm cezası vermemiştir.

Erkekler arasındaki cinsi ilişki, Kur'an'ın anlatımına göre ilk defa Lut Peygamberin ulusunda ortaya çıkmıştır.¹⁰⁵

Din adamlarının ya da âlimlerinin, Kur'an-ı Kerim'i anlamakta ve ayetleri olaylara göre gereği gibi tatbik etmekte dikkatten kaçırılmış oldukları konulardan biri de eşcinselliktir. Bu ihmalin sebeplerinden biri de Kur'an'da nesih* mensuh** meselesidir ve sonra doğru ya da yanlış hadislere dayanarak hüküm çıkarmak gelenek haline getirilmiştir.

¹⁰⁴ Mısır'dan Çıkış 22/19; Levililer 20/ 10-21.

¹⁰⁵ Ar'af Suresi 81. ve 82. Ayet, Neml Suresi 55. Ayet.

* Nesih: Bir şeyin ortadan kaldırılıp yerine o şeyin aynısının ya da ondan daha hayırlısının geçmesi, bir şeyin ortadan kaldırılıp yerine bir başka şeyin geçmesi.

** Mensuh: hükmü kaldırılmış, hükümsüz kalmış, nesholmuş.

Din âlimlerinin/ fakihlerin eşcinsellik hakkında ileri sürdükleri hükümleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Ebu Hanife'ye göre, homoseksüele ceza yoktur. Fakat tazir cezası verilir. Tazir cezası, siyasi ve toplumsal bir cezadır. Ya hapsedilir ya da tövbe eder. Eğer adet haline getirirse, siyasi ve toplumsal açıdan devlet başkanı tarafından (kadın'ın hükmü ile) öldürülür.
- İmam Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre homoseksüellik zina hükmündedir: zinanın cezası verilir.
- İmam Şafii'ye göre iki hüküm vardır. Birinci hükme göre homoseksüellik zina gibidir ve şeri ceza ile cezalandırılır. İkincisinde ise ne olursa olsun mutlaka ölümle cezalandırılır.
- Sahabe zina gibi olmasında ihtilaf etmiştir.
- Homoseksüelin ateşte yakılması, üzerine duvar yıkılması, yüksek bir yerden aşağı yuvarlanarak ardından taş, kaya yuvarlanması gibi cezalar takdir edenler olmuştur.

Fıkıh âlimlerinin eşcinsellik hakkındaki bu hükümlerinin dayandığı sağlam bir delil bulunmamaktadır. Her âlim, toplumunun durumuna ve kendi anlayışına göre değerlendirerek içtihat etmiştir. Oysa Nisa suresindeki iki ayet, hem livataya hem de seviciliğe açıkça hüküm getirmektedir. Ama âlimler bu iki ayeti mensuh yani hükmü kaldırılmış saydıklarından ve bu ayetleri zina olarak değerlendirdiklerinden delilsiz, dayanıksız hüküm yürütmüşlerdir. Hem bu iki ayete zina manası vererek ki ayette zina kelimesi geçmiyor hem de ayeti mensuh saymakta yanılmışlardır (Atay, 2012: 97).

Zina, erkek ile kadın arasında gerçekleşen kanunsuz, meşru olmayan bir ilişkidir. Birine yasak olan, onu kiminle işleyecekse ona da yasaktır. Günahta eşitlik, cezada da eşitliği öngörmektedir. Eşcinsellik ise Kur'an'daki fahşa, fuhuş kavramının içine girer ve hemcinslerle işlenen çirkin bir davranıştır.

Seviciliğin (kadın eşcinselliğinin, lezbiyenlik) Kur'an'da ki hükmü şu ayette bildirilmiştir:

وَاللَّائِي يَأْتِيْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نَسَائِكُمْ فَاَسْتَشْهَرُوْا عَلَیْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ فِي الْبُيُوْتِ حَتّٰی يَتَّوَقَّاهُنَّ
“ (Kur'an- ı Kerim, Nisa Suresi 15. Ayet) الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيْلًا

“Kadınlarınızdan **fuhuş/çirkinlik yapmış** olanlara karşı sizden dört şahid isteyin. Eğer şahidlik ederlerse, artık ölüm onları karşılayana kadar veya Allah onlar için bir yol açana kadar onları evlerde tutun.” (Cihangir, 2017: 99)

„Und wer von eueren Frauen **etwas Widerwärtiges begeht**: nehmt vier von euch als Zeugen gegen sie. Und wenn sie es bezeugen, schließt sie in die Häuser ein, bis der Tod sie nimmt oder Allah ihnen einen Ausweg zeigt.” (Henning, 2015: 52)

“If any of your women **are guilty of lewdness**, take the evidence of four (reliable) witnesses from amongst you against them; and if they testify, confine them to houses until death do claim them, or Allah ordain for them some (other) way.” (Çeviri: A. Yusuf Ali)¹⁰⁶

Bu ayette şu hükümler yer almaktadır:

- “Kadınlarınızdan **fuhuş işleyen**” ifadesinden anlaşılın, kadınlar arasındaki “**sevicilik**” yani “**lezbiyenlik**” denen cinsel suçu işleyendir. “**Fuhuş**” kelimesi, en büyük günahlara ve hayâsızca işlenen suçlar için kullanılır. Kadınlar, kelimesi çoğul olduğu için kadınların kendi hemcinsleri arasında işlenen bir suçu ifade eder. Eğer zina (erkek-kadın arasında olur) kast edilseydi, sadece bir kadın demek yeterli olurdu. Bu anlamı daha da pekiştiren bir sonraki ayettir; fuhuşun erkekler arasında da işlenmesine ait olmasıdır.
- Dört tanık getirilmesi, herkesin ağzına dolayacağı, bir iftirayı ve bir sanıyı kullanıp kadınların şerefleri ile oynama fırsatı vermemek ve onların şereflerini korumak, aynı zamanda onlara da bir uyarı da bulunmak için vardır. Hiçbir tanık olmasa bile, bu kadar büyük bir hayâsızlığı Allah’tan saklamaya imkân olmadığını bilerek yapmamaları hususunda bir uyarıdır. İnsan, isteğine, iradesine yenik düşerek bir defa yapmışsa, hemen tövbe etmelidir. Yoksa yaygın hale gelir. Durum halkın duymasına ve hatta ahlaki bozulmalara kadar gider.

¹⁰⁶ http://www.theholyyquran.org/?x=s_main&y=s_middle&kid=14&sid=4 (08.11.2018 21.35)

- Tanıkların tanıklığından sonra evlerde tutulma, eylemin yayılmasını önlemektir. Kadınlar geçimlerinin kocalarına ait olması kuralına göre, bunda bir zarara uğratılmış olmazlar. Günümüzde ise, işe ve göreve gitmelerine izin verilir. Ancak, onların gözlem altında tutulması ve bu fuhuşa fırsat bulmamalarına dikkat edilmesi gerekir.
- Allah'ın onlara bir yol kılması, onların tövbe etmelerine veya bekâr iseler evlenmelerine götürecektir sebepleri yaratma olur. Bu fuhuş yayılırsa evlenme olmaz, evlenme olmazsa doğum olmaz ve insan soyu biter.
- Bu ayette geçen suç sevicilik/lezbiyenliktir ya da genel olarak eşcinselliktir. Zina ayetleriyle karıştırılmamalıdır. Ancak pek çok Türkçe çeviride zina olarak belirtilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi zina kadın ile erkek arasında gerçekleşir. Zina ile ilgili ayetlerde “*zina eden kadınlar ve zina eden erkekler*” olarak hitap edilmektedir. Zira ayetteki “*ellati*” (kadınlar) ifadesine erkekler dahil olamaz; “*ellezani*” (iki erkek) ifadesine de kadın dahil olmaz. Bu ifadeler ayetlerde konu edilen aşırılık zina olmadığını açıkça göstermektedir.

Nisa suresi 15. ve 16. ayetlerde “*Fahşa (Fuhuş)*” kelimesi geçmektedir. Bazen Kur'an'da “*fahişe*” veya çoğulu “*fevahiş*” olarak da geçer. Fahişe, fahşa sıfatlarının kökü fuhş'tur. Fuhş, miktarını, ölçüsünü aşan, aşırı giden her şeye denir. Bu ölçüsünü aşmanın ve aşırı gitmenin şartı tiksineye yol açmaktadır. Hakka, doğruya, ölçüye ve ilahi kanuna uygun olmayan her şeye fahiş, fuhş denir. Allah'ın yasakladığı her şey fahişe kavramının içine girer. Çirkin olan her türlü söz veya işe fahişe denir. Pis, iğrenç, ölçüden aşan, iffetsiz, yakışsız söz ve işlere fahişe, fuhş ve fahşa denir. Fahiş, kelimesi Türkçede de ölçüyü aşan, ahlaka ve törelere aykırı olan söz ve davranışlar için kullanılır. Fuhuş, taşkınlık, aşırı davranış, gayri meşru ve kanunsuz cinsi münasebette bulunmaktır. Aşırı derecede çirkin ve insana layık olmayan, büsbütün yolsuz, hiçbir şekilde doğru görülmeyen söz ve işlerdir. Fahiş fiyat, aşırı, insafsızca yüksek fiyat anlamında kullanılır.

Sözlük manasından da anlaşılacağı üzere her türlü çirkin, uygunsuz, yakışsız, münasebetsiz, gayri meşru söz ve fiil bu kavramın içine girmektedir. Fuhuş ve fahiş kelimesinin anlamı İslam'da en büyük günah ve çirkin işlerden sayılan zina ve homoseksüellikten herhangi bir kimseye yakışık olmayan bir söz sarf etmeye kadar her

türlü çirkin eyleme kadar uzanır. Buna göre fiyatların aşırı yüksek olması büyük bir günah sayılır. Çünkü bu haksız kazançtır. Haksız kazanç haramdır, fuhuştur (Atay, 2013: 62-63).

Almanca çevirilerde fuhuş kelimesinin karşılığı olarak “*etwas Widerwärtig begehen*” (iğrenç/tiksindirici bir şey yapmak/işlemek) ya da “*unmoralisches Verhalten*” (ahlaksız davranış) kelimeleri kullanılmıştır. İngilizce çevirilerde ise “*guilty of lewdness*”, “*guilty of immoral conduct*”, “*indecenty*”, “*commit immorality (unlawful sexual intercourse)*” ifadeleri kullanılmıştır.

Erkeklerin eşcinselliğine dair ayet şudur:

“وَالَّذَانَ يَأْتِيَانِيهَا مِنْكُمْ فَأَدُوهُمَا فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرَضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا” (Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi 16. Ayet)

“*Eşcinselliği içinizden iki erkek yaparsa onlara eziyet edin. Bu ikisi tövbe eder, durumlarını düzeltirlerse onlara eziyetten vazgeçin. Allah Tevvâb'dır, tövbeleri çok kabul eder; Rahîm'dir, merhametine sınır yoktur.*” (Öztürk, 2016: 623)

„*Und straft (also) beide der schuldigen Parteien; aber wenn sie beide bereuen und sich bessern, lasst sie allein: denn siehe, Gott ist ein Reueannehmer, ein Gnadenspender.*” (Asad: 2015: 152)

“*And those two who among you approach that, then penalize them both. Then, if they repented and made things right, then, turn aside from them. Truly, God had been Acceptor of Repentance, Compassionate.*” (Çeviri: Laleh Bakhtiar)¹⁰⁷

Bu ayette eşcinsel erkeklere verilmesi emredilen ceza için “*أَذَى/ eza*” kelimesi kullanılıyor. Bu hem sözle hem de fiille uygulanabilir. Mastar olarak “*incinmek*” anlamına gelen “*eza*” kelimesi Kur’an-ı Kerim’de türevleriyle birlikte yirmi dört ayette geçmektedir. Bu ayetlerin bir kısmında eza; maddî ve bedenî sıkıntı, acı veya buna sebep olan şeyi ifade eder. Bu maddi anlamları yanında manevi ve ruhî sıkıntı, acı,

¹⁰⁷

<https://www.altafsir.com/ViewTranslations.asp?Display=yes&SoraNo=4&Ayah=16&toAyah=16&Language=2&LanguageID=2&TranslationBook=18> (08.11. 2018 22.37)

üzüntü, incinme veya bunlara sebep olan etkenleri ifade edecek şekilde de kullanılmıştır.¹⁰⁸

Bu ayetlerde eşcinsellik patolojik bir vaka olarak görülmekte ve cezalandırılması değil, tecrit altında tutarak tedavi ve rehabilite edilmesi istenmektedir. Ayıplamak, azarlamak, kötü söz söylemek ya da belli bir ceza vermek sorunu çözüme götürmez. Ayete göre tedavi ve rehabilite etmek kamu üzerine borçtur. Günümüz şartlarında bu cinsel sapkınlığın psikolojik nedenleri araştırılmalı, psikolojik destekler ve önerilerle tedavi edilmeye sevk edilmesi gerekmektedir.

¹⁰⁸ “*eza*” kelimesi için daha ayrıntılı bilgi bkz. <http://www.islamansiklopedisi.info/>

SONUÇ

Çeviribilimin, bilimsel özerkliğini kazanma sürecine bakıldığında disiplinlerarası çalışmalara uygun bir alan olduğu görülmektedir. Çeviribilimin kuram ve yöntemlerinin gelişimini sağlayan alan ise din alanı olup Kutsal Kitap çevirileriyle gelişen, değişen ve devam eden araştırma alanı, elbette ki farklı alanlarla da (edebiyat, müzik, hukuk, psikoloji, sosyoloji...) disiplinlerarasılığı sağlama potansiyeline sahiptir. Farklı disiplinlerle etkileşim o disiplinin “*kendi kendini üreten*” (*autopoetic*) bir sisteme dönüşmesini sağlar (Vermeer, 2005: 4-9).

Kutsal Kitabın (Eski ve Yeni Ahit) nasıl ve neye göre çevrilmesi gerektiği sorunsalı çevirinin bilimsel düzlemde tartışılmasını sağlamıştır. Batı’da Antik Çağdan bu yana çeviribilimin yönetsel ve kuramsal gelişmesine büyük katkı sağlayan Kutsal Kitap çevirileri olmuştur. Ancak İslam kültüründe Beyt-ül Hikme’de¹⁰⁹ (Bilim Evi) başlayan çeviri etkinlikleri Kur’an-ı Kerim’in diğer dillere sistematik olarak çevrilmesinden ziyade bilimsel alanlarda (astronomi, felsefe, matematik, tıp... gibi) Yunanca, Hintçe, Farsça, Süryanice ve İbraniceden Arapçaya çeviriler yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Müslümanların İslam dinini tanıtmak ve yaymak için Kur’an-ı Kerim çevirilerine gerektiği önemi ve ağırlığı vermediği, çabalarının Hıristiyanların ki kadar etkili ve sistemli olmadığı söylenebilir. Çünkü Eski ve Yeni Ahit çevirilerinde olduğu gibi tarihte İslam coğrafyalarında Kur’an-ı Kerim çevirilerinde çeviribilimin kuram alt yapısına katkı sağlayacak yönetsel ve uygulamalı çalışmalar yapıldığına dair elimizde kanıtlar bulunmamaktadır. Ancak araştırmanın da sonucunda daha çok tefsir ekollerine yönelik çalışmalar yapıldığı gözlemlenmiştir.

Orta Çağ’da Batı’da yapılan ilk Kur’an çevirileri (“*Corpus Toletanum*”, “*Libellus Contra Legem Saracenorum*”, “*Cribratio Alcorani*”) ve stratejileri¹¹⁰ incelendiğinde tamamen ideolojik/manipülatif ve belli bir amaç uğruna çeviriler yapıldığı

¹⁰⁹ Beyt-ül Hikme başta kütüphane olmak üzere hem akademik hem de çeviri bürosu olarak hizmet veren bir kurumdur. Bağdat’ta 8. ve 10. Yüzyıllar arasında Abbasiler döneminde yoğun olarak çeviriler yapılan yerdir (Eruz, 2010: 38). Yüksek seviyeli ilmi araştırmalar yapılan işlevsel bir kurumdur.

¹¹⁰ Bu çeviriler Kilisenin ve manastırın denetiminde Arapçadan Latinceye çevrilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Bobzin, H. (1995). *Der Koran im Zeitalter der Reformation*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag. Bönisch, G. (2011). *Koran gegen Kreuz*. In R. T. Dietmar Pieper. *Der Islam*. München: Deutsche Verlags-Anstalt. Cardini, F. (2004). *Europa und der Islam*. Bremen: Verlag C.H. Beck. Demirkıvıran, S. (2014). *Ortaçağ’da Batıda Yapılan İlk Kur’an Çevirileri ve Çevirmenlerin Çeviri Stratejileri*. Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries). Cilt/Volume: 9. Sayı/Issue: 1. s. 233- 247.

gözlenmektedir. Kur'an'ın mesajını bilerek tahrif etme yoluyla manipülasyon yöntemi seçilmiştir. Edinilen bilgiler doğrultusunda o dönemin Kur'an çevirilerindeki amaç, okuyucuda olumsuz İslam imajı yaratma, haçlı ruhunu uyandırma ve İslam düşmanlığını yaymak olduğu anlaşılmaktadır. Kur'an'ı ve İslam'ı tanıtmaktan ziyade İslam'ı ve Kur'an'ı kötü gösterme stratejisi benimsenmiştir. Bu yüzden de Kur'an tam bir metin olarak değil amaca yönelik ayetler seçilerek çevrilmiştir.¹¹¹

Günümüzde ve ülkemizde hem çeviribilimin genç bir bilim dalı olarak 90'lar sonrası gelişmesinden hem de disiplinlerarası çalışmalara yoğun olarak 2000'li yıllar sonrası başlanmasından dolayı Kur'an çevirmenlerinin çeviribilimsel kuramlardan ve gelişmelerden henüz yirmi birinci yüzyılda haberdar olduğu söylenebilir. Şimdiye kadar yapılmış pek çok Kur'an çeviri sürecinde çevirmenlerin karşılaştığı çeviri sorunlarına ve çıkmazlarına çeviribilimsel yöntemlerle değil; öznel yöntemlerle çözüm bulduğu aşikârdır. Ancak İlahiyatçı Prof. Dr. Salih Akdemir'in 2004 yılında birinci basımı yayımlanan "*Son Çağrı Kur'an*" çevirisinin önsözünde ve giriş bölümünde çevirisinde kullandığı çeviribilim kuram ve yöntemlerinden bahsetmesiyle Türkiye'de ilk kez çeviribilimsel yöntemlerle yapılmış bir Kur'an çevirisi hayata geçirildiğini gösterir. Yine de bugüne kadarki Kur'an çevirilerinde çeviribilimsel kuram ve yöntemlerden yeterince faydalanılmayışı önemli bir eksikliklerdir.

Kutsal Kitap çevirileri, çeviribilimden ve çeviri edimine ilişkin sorunların irdelenmesinden ayrı düşünülemez. Metin türü olarak da bakıldığında Kutsal Kitapların çevirinin bilimsel bir düzlemde gelişmesine ne kadar katkı sağladığı ortadadır. Kutsal Kitapların çeviri sorunları yirminci yüzyıldan bu yana bu metinlerin daha anlaşılır olmaları için erek odaklı, erek kültürün kendi değerlerini kullanarak ifade edilmesine yönelmiştir. Kur'an çevirmenlerinin de salt dinsel ve dilsel uzmanlıklarının Kur'an çevirilerine yeterli olmayacağı, çok disiplinli ya da disiplinlerarası çalışmalar yapmaları gerektiğinin bilincinde olmaları beklenmektedir. Her şeyden önce çevirmen kimliğine sahip olmaları için çeviribilimsel bilgiyle donanmaları gereklidir. Kur'an-ı Kerim çevirmenliği iyi bir teolog olmanın yanı sıra çok yönlü bir uzmanlık bilgisine sahip olmayı zorunlu kılar. Kur'an çevirmeninin, bilim ve eğitim yoluyla geliştirebileceği

¹¹¹ **Yazarın Notu:** "*Din ve İdeoloji*", "*Dinde Manipülasyon*", "*Çeviri ve İdeoloji*" ayrıca "*Kur'an Çevirileri ve Çeviri İdeolojisi*" gibi konular başka çalışmalara olanak sağlayan niteliktedir. Bu çalışmada yüzeysel olarak bu konulara değinilmiştir.

yorum becerisi de, anladığını kaynak yapıyla örtüşecek ve ana diline uyacak şekilde yeniden ifade etme yeteneğine sahip olmasını sağlayacaktır. Tanrı kelamının en doğru ve en yakın şekliyle aktarma sorumluluğu hem manevi hem de mesleki etik kaidelerini yerine getirmeyi zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla Kur'an çevirilerinin sayısı kadar niteliklerinin de artması son derece önemlidir.

İşlevsel ve iletişimsel etkili bir Kur'an çevirisi, Kur'an'ı anlama düzeyini değiştirecek ve her okumada yeni ve derinlemesine bir anlam keşfine daldıracaktır. Çünkü açık ve anlaşılır bir Kur'an çevirisi birbirini açıklayan ayetleriyle, okuyucusunu daha çok okumaya teşvik edecektir. Okunup anlaşılan her ayet, bir başka ayeti okuyup anlamaya yönlendirecektir. Kur'an, kendisini okuyanları okumanın zevkini aldırarak derecede etkileyicidir. Bu özelliği çeviriye aktarıldığında Kur'an'ı anlamak her seviyeden insan için daha kolay olacaktır.

Kur'an teolojik, sosyolojik, antropolojik, ontolojik, anlambilimsel, yorumbilimsel, dilbilimsel, hukuksal, edebi/retorik üslubu... gibi birçok bakımdan incelenebilir ve her bir konuda ayrı ayrı çalışmalar yapılabilir. Kur'an metninin her alanda aynı derecede önemli pek çok yönleri vardır. Kur'an Hermeneutiği, Kur'an ve Kur'an'daki İslam, Din ve İdeoloji, Din Sosyolojisi, Kur'an'ın Bütünlüğü... gibi pek çok konulu çalışma yelpazesine sahiptir. Öte yandan Kur'an-ı Kerim'e sırlar ve gizemler kitabı olarak yaklaşmak da bilimsel ve algısal problemlere yol açmaktadır. Antik Çağlardan beri tüm Kutsal Kitaplara gizli/saklı yanlarının olduğuna ve bir giz barındırdıklarına dair bir yaklaşım hâkim olmuş ve tartışmalara yol açmıştır.

Müslüman uzmanlar/teologlar ve akademik yorumcular, İslam ve Kur'an hakkında kuramsal, teknik, tarihsel ve ansiklopedik bilgiler/yorumlar konusunda birbirleriyle yarışırken; İslam'ın belirleyiciliğini gerçekleştirmek ve Kur'an-ı Kerim'in referans kaynağı haline gelmesine ilişkin yorumlarda eksik cümleler sarf etmekte. Öyle ki sekülerist popülariteler, otoriteler ve statükocular elinde din ve Kur'an farklı amaçla kullanılmaya devam etmektedir. Bunun benzer örnekleri Orta Çağ'dan itibaren diğer semavi dinler tarihinde de, İslam Tarihinde de kendini göstermiştir.

Gerçekleri görüp delilleriyle ortaya koymak akli hür, vicdanı hür bireylerin sorumluluğundadır. Çalışma içerisindeki konulara getirilen farklı yaklaşımlar kadın bir

araştırmacı olunmasından ya da farklı bir disiplin alt yapısından gelinmesinden dolayı değil, birincil kaynağın Kur'an olmasındandır. Türkiye'de dinde kadınlarla ilgili tüm konuları genellikle erkeklerin yorumladığı gözlemlenmiştir. Ancak bu konudaki çalışmaların, kadın araştırmacılar tarafından da yapılarak hem nicelik hem de nitelik bakımından artması temenni edilmektedir. Kur'an'ı yaklaşık 1400 sene öncesinin toplumuna mal etmek ve o çağa sıkıştırmak kesinlikle kabul edilemez. Bu sebeple dar görüşlü, radikalist, anakronik ve ayrımcı zihniyetlerin, Kur'an'ı yok saymasına izin verilmemelidir.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasında hala dinde kadınların baskılanması ve davranışlarının kısıtlanması gibi söylemleri savunan teologların ya da şahısların İslami entelektüalizmin gelişmesine engel olduklarını görmeleri gerekmektedir. Bu yüzyılın sorunları ve çözümleri ancak kendi çağına ayak uydurabilmiş İslami bir bilince sahip teologlar ve uzmanlarca değerlendirilebilmelidir. Din, erkek hegemonyasının altında ezilen kitleleri ve kadınları koruyacak karakterinden uzaklaştırılmamalıdır. Kur'an'ın temel ilkelerinde ve doktrinlerinde hiçbir kişiye ve zümreye üstünlük tanınmayan öz bilgiler yer almaktadır. Ancak günümüz İslam dünyasında Kur'an dışı anlatılan bilgilerden ve yorumlardan en çok zarar gören kesim ise kadınlar olmuştur.

Kadınları sosyal yaşamdan soyutlayan, onları evlere mahkûm eden, zulüm ve kötü muamele görmelerine göz yuman, insani tüm haklarını gasp ederek değersizleştiren, kadınlar aleyhine adaletsiz birçok hüküm koyan; aynı zamanda İslam dinine büyük zarar veren Kur'an'a muhalefet bu bağnaz din, maalesef İslam adına varlığını sürdürürken kadına sınırlar koymaktadır. Dolayısıyla toplumları inşa eden kadının her konuda ve elbette ki din konusunda da eğitilmesi yetiştireceği nesillerin eğitim, sağlık, beslenme, ruhsal, fiziksel ve zihinsel gelişimi gibi birçok konuda yeterli seviyede olmasına olanak sağlar. Kadınları kısıtlayan bir coğrafyanın herhangi bir konuda ilerlemesi, gelişmesi, başarılı ve söz sahibi olması beklenemez. Bu sebeptendir kadını, özgürce düşünüp hareket etmekten, medeniyetten, sosyal yaşamdan alıkoyan sözde İslam toplumları da “geri kalmış”, “az gelişmiş”, “3. Dünya ülkeleri” gibi etiketlerden kurtulamamaktadırlar.

Kur'an'daki İslam, fitrata, akla ve doğaya uyum sağlayan bir dindir. Sorgulamaya, akıl yürütmeye, ilim kazanmaya imkân sağlar; ancak kimsenin aşağılanmasına ve zulüm görmesine fırsat vermez. Her beşerin hak ettiği değeri hem dünyada hem de ahirette görebilmesi için Kur'an'ı anlamaya ve yaşamaya ihtiyacı vardır.

Kur'an çevirilerinin/meallerinin anlaşılacağı üzerine kurulan görüşlerin ve onu anlayabilmek için başvurulacak ruhban sınıflar oluşturulması da Kur'an'a yapılan büyük bir saygısızlıktır. Aliya İzzetbegoviç'in de bahsettiği gibi: “*Kur'an'a göre aşırı bilge, her şeyi bilen, hatasız ve ölümsüz kimseler yoktur. Aksine Kur'an kahraman karşısı bir kitaptır.*” Böyle bir bilinç Kur'an'ın onayladığı bir bilinçtir:

“وَإِذَا دُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا دُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ”
(Kur'an'ı Kerim, Zümer Suresi 45. Ayet)

“*Allah, tek olarak anıldığı zaman, ahirete inanmayanların içlerini sıkıntı basar. Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler.*” (TDV, 2000: 462)

„*Doch wenn Allah als der Einzige genannt wird, krampfen sich die Herzen derer zusammen, die nicht an das Jenseits glauben. Wenn aber jene genannt werden, die es (angeblich) neben Ihm gibt, sind sie erfreut.*“ (Henning, 2015: 317)

“*When Allah, alone, is mentioned, the hearts of those who believe not in the Hereafter are filled with disgust; but when (gods) other than He are mentioned, behold, they are filled with joy!*” (Çeviri: A. Yusuf Ali)¹¹²

Ayetin genel geçerliği kuşkusuz bugün de kendini göstermektedir. Allah'a inandığını söyleyenler Allah tek anıldığında böyle hoşnutsuz olmaktadır. İnandıkları ruhbanların/din adamlarının, şeyhlerin, hocaların görüşleri, kitapları... vs. de Allah ile beraber anılmasını beklemekteler. Bu yüzyılda toplumumuzda halen daha böyle bir kültür; birçok tarikat, cemaat ve türlü gruplar varlıklarını sürdürmektedirler. Bu gruplar günümüzde hem din adına hem de insanlık adına tehdit oluşturmaktadırlar. Benzer şekilde tehdit oluşturan yapılanmaların geçmiş ve yakın tarihte örnekleri görülmüştür. İslam toplumları olarak Kur'an-ı Kerim'in gerçeklerini fark edebilen, onun ahlakıyla

¹¹² http://www.theholyyquran.org/?x=s_main&y=s_middle&kid=14&sid=39 (14.11.2018 18.50)

ahlaklaşp açtığı aydınlık yoldan ilerleyen, akli ve ilmi değerlere önem veren, Allah'ın mutmain olmuş kullarından olunması İslami entelektüalizmin de gelişmesini olanak sağlayacaktır.

Tezde öne sürülen bilgiler doğrultusunda, yapılmış Kur'an çevirilerine ya da tefsirlerine tamamen olumsuz yaklaşılması veya bu çalışmaların okunmasının reddedilmesi gibi düşünceler kesinlikle önerilmemektedir. Aksine eleştirel düşünceyi (*critical thinking*) geliştirmeleri açısından karşılaştırmalı okumalarla desteklenmelidir. Bir başka açıdan elinizde bulunan tefsirin ya da çevirinin hangi amaca yönelik olarak yazıldığı, ağırlık yönünün ne olduğunun iyi tespit edilmesi gereklidir. Çevirmenin ya da müfessirin yaşadığı çağın karakteristik özelliklerini taşıyacağı, sosyal ve kültürel değişimlerden etkileneceği, siyasi görüşü ya da ideolojik (dini, mezhebi, tarikati...) yaklaşımı, sahip olduğu uzmanlık bilgisinin düzeyi, Kur'an çevirmeni olarak eğilimleri (*habitusu*).. gibi faktörlerin çeviriyi ya da tefsiri etkileyeceği unutulmamalıdır. Kur'an'ın doğru ve iyi anlaşılması nasıl önemli bir konu ise "**yanlış anlaşılması endişesi**" de bu doğrultuda değerlendirilmeli ve üzerinde durulması gereken bir konudur.

Tarih boyunca bir metin olarak Kur'an, bilimsel ve ilimsel araştırmaların alanına dâhil edilmiş ve edilecektir. Kur'an sadece tek bir bilimsel alanın da konusu değildir. Müslüman olsun ya da olmasın (agnostik, ateist, monoteist, politeist, deist ya da panteist) herkesin bilimsel tarafsızlık (objectivity) ile Kur'an'a yaklaşması gerekmektedir. Ancak bu şekilde Kur'an ilimlerinin gelişmesine katkı sağlanabilir. Bu yüzden Kur'an'ın, salt imani/itikadi/takva bilinciyle değil bilimsel bilinçle araştırılması da son derece önemlidir. Zira Kur'an ve İslam, nice "*Müslümanım*" diyenlerin elinde farklı amaçlarla kullanılmıştır.

Sonuç olarak çeviribilim ve tefsir bilimin disiplinlerarası ilişkisinden yola çıkarak hazırlanan bu tezde, Kutsal Kitap çevirilerinde çeviribilimsel ve yorumbilimsel yöntem ve kuramlardan bahsedilerek Kur'an tefsir metodu olan Kur'an'ın kendi bütünlüğü içinde anlaşılır, tutarlı ve çelişkilerden uzak bir İlahi Kitap (Kutsal Kitap) olduğu ayetlerle, yapılan bilimsel araştırmalarla ve kuramlarla kanıtlanmaya çalışılmış ve savunulmuştur. Aynı zamanda Nisa suresinde kadınları ilgilendiren ayetler, Kur'an bağlamında değerlendirilmiş ve kadının sosyal yaşamındaki yerinden örnekler

verilmiştir. Tezde savunulan her hangi bir konuda, karşı bir fikir ya da görüş söz konusu olduğu takdirde delilleriyle anti-tezler ve anti-çalışmalar yapılabilir. Böylesi çalışmalara kalkışmak her bilim insanının en doğal hakkıdır.

Bulgular ve Öneriler

Yapılan araştırmanın sonucunda geliştirilen bulgular ve öneriler şunlardır:

- Araştırma sonucunda din alanında düşünsel ve bilimsel gelişimin gerilemiş olduğu tespit edilmiştir. Bu gerileyiş, Kur'an'ı yeterince anlayıp kavramaya, yürekten duyumsamaya engel olmuş ve dinde yanlış anlamalara/yorumlara neden olmuştur.
- Bu gün İslam coğrafyasının yaşadığı din ile Kur'an'daki din birbirinden farklıdır. İnsanlar Kur'an'dan uzaklaştıkça beşeri ideolojilerle kısmi Kur'an-i bilgiler harmanlanarak oluşturulmuş yeni bir din anlayışı ortaya çıkmıştır ve bu İslam dinidir denilerek insanlara sunulmaktadır.
- İslam adına yürürlükte olan bu bağnaz din sistemi başta ateistler olmak üzere agnostistler, teistler, deistler hatta Müslümanlar arasında bile dinden uzaklaşmalara ve İslamofobiye sebebiyet vermektedir. Böylelikle ideolojik ve modern-sekülerist örgütlenmeler bir bütünlük oluştururken, İslam dünyası toplumlarında ise ayrışma, gruplaşma ve parçalanma meydana gelmektedir.
- Allah'ın ön gördüğü din akıl dinidir, nakil dini değildir. Bu sebeple geleneksel din anlayışındaki hiçbir kaynak Kur'an'ın referans alınmasının önüne geçmemelidir.
- Allah'ın, Kur'an'da kadınlar iile ilgili her şeyi açıkça anlattığı görülmektedir. O halde inanan kadınlar Kur'an'daki hak ve sorumluluklarını öğrenmelidirler. Kadınlar ile ilgili ayetler çalışma içerisinde belirtilenlerle sınırlı olmayıp “*Ey iman edenler*” diye başlayan tüm ayetler de kadınları ilgilendirmektedir.
- Kur'an bir ayetten ibaret değildir. Kur'an'dan bir ayet alıp İslamiyet budur bayrağını kaldırmak etik değildir. Ayetleri Kur'an'ın sistemi içerisinde değerlendirmek gerekir. Benzer şekilde, kanundan en az bir madde bilen bir kişi hukukçu olamaz. Çünkü hukuk tek bir maddeden oluşmaz.

- İnsanoğlunun Kur'an'ı okuyup anlama, hayatını ona göre şekillendirme çabasında içerisinde olması gerekmektedir. Fakat insanlar, dünya hayatının sorumluluklarına fazla zaman ayırmaları, farklı toplumlardan, farklı inançlardan gelmeleri... gibi nedenlerle Kur'an'ı anlama ve yaşama noktasında zaafı taşımaktadırlar. Yani aslında tek sorun anlayamama değil yeteri kadar zaman ayırmama gibi insanoğlunun zaafı ve nefsi durumudur.
- Okuyucu kitlenin Kur'an çeviri isteğinin ve beklentisinin artması çevirilerin yapılma oranında artışa neden olmaktadır. Böylelikle İslam dininin tanınması ve Kur'an'a yönelik çalışmaların yani sembolik sermayesinin artması sağlanmaktadır. Bahsedilen sembolik sermaye Bourdieu'nün kuramındaki ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin bir bütünüdür.
- Çeviri dilsel bir olaydır. Kur'an ve Kutsal Kitap çevirileri de dinsel uzmanlıktan öte, dilsel uzmanlık gerektirir. Bu sebeple dilimize sokulan Arapça ve Farsça sözcüklere Türkçe anlamlar verip, dilimizin gelişmesine de olanak sağlanmalıdır. İncil'in Almancaya çevirisi nasıl Alman dilini geliştirmişse, kimi sözcüklere kavram yüklenmesi yoluyla, Alman dili kavramsal bir yeterliliğe kavuşmuşsa; Türk dili de Kur'an'ın Türkçeye yetkin düzeyde çevrilmesiyle işlenip gelişecektir. “*Dinsel kavramların Türkçeleştirilmesi*”, “*Din Dili*” ya da “*Dil ve Din*” gibi konular üzerine geniş çaplı yeni araştırmalar yapılabilir.
- Çeviribilimdeki disiplinlerarası çalışmaların artmasıyla gerçekleşen çeviribilim sosyolojisi bakış açısıyla çeviriye bakıldığında çevirmeni kısıtlayan metin içi ve metin dışı faktörler ile çevirinin üretildiği tarihsel ve kültürel şartlar da inceleme alanına girmektedir. Bourdieu, çeviri kuramının ciddi bir sorunu olan çevirmenin karar verme süreçlerini nelerin etkilediği sorusunun önemli bir cevabını “*habitus*” kavramıyla verir. Bu kavramı Kur'an çevirilerine uyarladığımızda çevirmen dışında çeviriye etkileyen faktörler arasında cemaatler, tarikatlar, mezhepler ve rivayet kültürü yer almaktadır. Cemaatlerin, tarikatların ya da mezhep liderlerinin görüşleri bir şekilde Kur'an çevirilerine yansımış ve ayetlerin anlamlarına etki etmiştir. Çevirinin bir manipülasyon aracı olarak kullanılması ayetlerdeki asıl bilgiyi gizlemiştir. Bu açıdan bakıldığında çeviri basit bir yeniden üretim değil; bilinçli ve kasıtlı bir eylem, bir seçim, bir

yapılandırma ve bazı durumlarda tahrif ve gizli kadroların bir yaratımı olmuştur. Çevirinin bu ideolojik ve yönlendirici (*manipulatif*) gücü yok sayılamaz.

- Kur'an çevirilerindeki bilinçli ya da bilinçsiz ideolojik yaklaşımlar, Kur'an'a kendi istedikleri anlamı verdirmeye çalışmışlardır. Sorgulayıcı ve araştırmacı bir kimse inançları Kur'an'a uymuyorsa, Kur'anı inançlarına uydurmak yerine inançlarını Kur'an'a uydurmalıdır.
- Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de olayları bazı kavramlarla anlatması kuşkusuz O'nun hikmetlerindedir. Kur'an'ın daha doğru anlaşılabilmesi için insanların kelimelere, kavramlara verdiği anlamlara değil, Allah'ın o kelimeye Kur'an'da nasıl ve hangi anlamda kullandığına dikkat etmek gerekmektedir. Zaman içerisinde Kur'an'da kullanılan kelimeler anlam kaymaları, anlam eksilmeleri ve anlam bozuklukları yaşamıştır. Kur'an-i kavramlar olarak nitelendirebileceğimiz “*salat, nimet, rızık, evliya, şeriat, resul, nebi, sünnet, cihat...*” gibi kavramlar Türkçeye Kur'an'daki anlamlarını karşılayacak sözcüklerle aktarılmalıdır. Dilimize de geçen Arapça bu sözcükler, bugün yüklenmiş oldukları anlamlarla, onların 1400 yıl önce Kur'an'da yüklenmiş oldukları anlamlar başkadır.¹¹³ Dolayısıyla Kur'an'ın Türkçeye çevirisinde, dilde yabancılaştırma yönteminden ziyade onları karşılayacak Türkçe kelimeler kullanılmalıdır. Böylelikle Türk dilinin de gelişmesine katkı sağlanabilir.
- Kur'an çevirileri araştırmasında Kur'an'ın hem İngilizce, hem Almanca hem de Türkçe çevirilerinde açıklama/yorumlama (*paraphrase*), kültürel uyarlama/yerelleştirme (*cultural substitution*)¹¹⁴ ve yukarıdaki maddede bahsedilen yabancılaştırma (*foreignization/Entfremdung*) yöntemlerinin kullanılmış olduğu gözlemlenmiştir. Kültürel uyarlama yöntemi çok fazla kullanılmamakla birlikte birkaç çeviride göze çarpmaktadır. Ayrıca bu yöntem kaynak metindeki anlamı tam olarak erek kültürde karşılayamamasına da sebep olabilmektedir. Yabancılaştırma yöntemi ise erek/hedef dil için anlaşılması güç ya da erek dilde karşılığı olmayan kavramların erek dile sokulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu kavramlar, Kur'an'daki çok anlamlı (*polysemic*) kavramların, deyimlerin ve mecaz anlatımların tam olarak anlaşılmasına,

¹¹³ **Yazarın Notu:** Her bir kavramın Kur'an'daki anlamı üzerine yeni çalışmalar yapılmalıdır.

¹¹⁴ Örneğin; Kur'an'da geçen ve farklı anlamlar taşıyan “*nebi*” ve “*resul*” kavramlarının yerine yine Farsça kökenli ancak Türkçeleşmiş “*peygamber*” kelimesinin kullanılması.

anlam kaymalarına (*semantic shifts*) ya da anlam kayıplarına (*semantic gaps*) yol açmış ve Kur'an okuma metodolojisine sahip olmayan kişilerin Kur'an'ı doğru şekilde algılamasına da engel olmuştur. Çevirilerin genelinde dipnotlu ya da parantezli açıklama ve yorumlama (*paraphrase*) yönteminin tercih edildiği fark edilmektedir.

- Çevirmenlerin habitusları, çeviri alanı tarafından yapılandırılmış olmakla birlikte, çevirmen habituslarının çeviri alanını yapılandırdığı da bir gerçektir. Kur'an çevirmenleri de çeviri alanında edinecekleri konumla Kur'an çevirisi kuramı gibi etkin kuramsal ve pratiğe inen yaklaşımların gelişmesinde rol almalıdırlar. Çeviribilimciler ile birlikte geliştirilecek yeni stratejiler alanın yenilenmesinde olumlu sonuçlar doğuracaktır. Çeviribilimciler ve Kur'an çevirmenleri arasındaki iletişim kopukluğu bu güne kadar etkin bir Kur'an çevirisi piyasaya sürememiştir. Sosyal bir grup olarak çevirmenlerin ve tercümanların Kur'an çevirmenlerini de kendi bünyelerinde görmeleri onların işlerini daha bilinçli yapmalarına vesile olacak; ayrıca çeviri kültüründen, çeviribilim sembolik sermayesinden faydalanmalarına ve disiplinlerarası çalışmalar yapmaya olumlu etkileri olacaktır.
- Kur'an çevirisi yapacak olan çevirmenlerin, Kur'an çevirilerini gerçekleştirirken çeviribilimin yöntem ve kuramlarından yararlanmaları ve mesleki olarak çevirmen kimliğine sahip olmaları gereklidir. Öyle ki yapılandırılmış Kur'an çevirisi Kuramı (a structured theory on Qur'an translation) gibi yeni paradigmlar ve yöntemler üretilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Böylece çeviribilim dinamik bir disiplin olarak çağımızın gereksinimlerine göre ve disiplinlerarası özelliğiyle yeni kuramsal zeminlere de yol açacaktır.
- Kur'an'ın çok çeşitli konuları içermesi sebebiyle Kur'an çevirisi yapacak olan mütercimim disiplinlerarası ve çok disiplinli çalışmalar yaparak çeviri eylemine geçmesi gerekir. Kur'an çevirisi yapmak çevirmende yeni donanımlar ister. Özellikle de Eleştirel-Felsefi yorumbilim bilgisine sahip olması karşılaşılan problemlerin çözülmesinde faydalı olacaktır. Ayrıca Kur'an okuyucusunun beklediği güvenilir Kur'an çevirisini sunmaya imkân sağlayacaktır.
- Günümüz Kur'an çevirilerinde karşılaşılan çeviri sorunlarının birçoğu Kur'an'ın nasıl bir çeviri nesnesi olduğunun tespit edilememesinden kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ın sözlü kültüre ait bir hitap türü¹¹⁵ olduğunun unutulmaması ve buna göre çevirmenin çeviri stratejisi belirlemesi önemli bir ayrıntıdır. Kuran-ı Kerim'in içinde oluştuğu kültürün sözlü bir kültür olması ve mesaj dilinin de bu kültürel durumla yakından ilişkili olması konunun önemini arttırmaktadır. Sözlü kültür ve sözlü dilin Kuran'ın anlaşılmasındaki rolü ve Kuran'ın üslubuna etkilerinin araştırılması gerekmektedir. Bu yüzden Kuran'ın gerek çevirisi, gerekse anlama ve yorumlanma faaliyetlerinde sözlü gelenek ve dil yapısının dikkate alınması gereklidir.

- Kur'an içindeki konu tekrarları, konuyu detaylandırarak pekiştirip ayetleri yine ayetlerle açıklamak amaçlıdır. Bu nedenle her hangi bir surenin içinden bir ayeti bağlamından kopararak sonuca ulaşılması mümkün değildir.
- Tefsir bilim ve diğer din bilimleri yalnızca çeviribilim öğretilerinden değil, ayrıca anlambilim (semantik), arkeoloji, dilbilim, etimoloji, Samioloji(Sami dilleri bilimi), Arapça, İbranice, Ortadoğu dinleri, Kuzeydoğu Afrika, eski Mısır, Güneydoğu Anadolu konularında tarihi uygarlık bilgileri, Antropoloji vb. gibi pek çok bilim dalından da yararlanmalıdır.
- Kur'an incelendiğinde onun çok yönlü konular ihtiva ettiği, her ayet, sure ve kıssada bir başka konunun ağırlık kazandığı görülür. Kur'an'ın bu özelliği mütercimde yeni donanımlar ister. Bunun için de mütercimin, iyi bir anlayış, dirayetli bir kavrayış ve çeşitli alanlarda uzmanlık, mükemmel bir akıl yürütme, hür düşünme yeteneği, Kur'an'ı derinliğine okuyabilme ve düşünebilme gibi yetilere sahip olması gerekir.
- Kur'an, hukuk, sosyoloji, psikoloji, edebiyat, dinler tarihi, modern ilimler ve benzeri alanlara giren konuları da içerir. Bundan dolayı bir mütercimin, kendi çağının gelişen ilimlerinde ve çeviride yardımcı olacak dallarda bilgi sahibi olması gereklidir. Günümüz bilim dallarının yöntemlerinden ve açıklamalarından faydalanarak yapılan Kur'an çevirileri onu daha iyi anlamayı sağlayacaktır.

¹¹⁵http://www.arastirmax.com/bilimsel-yayin/hitit-universitesi-sosyal-bilimler-enstitusu-dergisi/14/1/101-115_cevirinin-temel-nitelikleri-baglaminda-kuran (15.05.2016 22.03)

Yöntem sorunuyla ilgili olarak İlahiyatçı Dr. Ömer Özsoy “Çeviri Kuramı Açısından Kur'an Çevirisi” başlıklı araştırmasında, Kuran'ın sözlü metin olma özelliğinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Karşılaşılan çeviri sorunlarının çoğunun bu özelliğinin göz ardı edilmesinden kaynaklandığını söylemektedir.

Daha fazla bilgi için bkz. Gezer, S. (2015), *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur'an*, Ankara Okulları Yayınları, Ankara

- Daha doğru ve anlaşılır Kur'an çevirisi için mevcut Kur'an çevirilerinin kalitesi değerlendirilmeli ve bu çevirilere “*çeviri eleştirisi*” getirilmelidir. Böylece birbirini tekrar eden çeviri hatalarından kaçınılmış ve Hakkın (gerçeğin) layığıyla aktarılması sağlanmış olunur. Yapılacak “*çeviri eleştirilerinin*” oluşturacağı bilgi birikimi, Kur'an'ın daha doğru anlaşılması için gelecekteki olası çevirilere ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, S. (2015). *Son Çağrı Kur'an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Akın, A. (2016). *Çeviri Sürecine Yorumbilimsel Yaklaşımlar: Çeviribilimde Yeni Yorumbilimsel Paradigma*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akman, E. (2017). *Çeviribilim ve Tefsir Bilimin Disiplinlerarası İlişkisi*. International Journal of Languages' Education and Teaching. Volume 5. Issue 1. p. 267-285.
- Akpınar, A. (2016). *Kur'an Niçin ve Nasıl Okunmalı*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları.
- Aktaş, E. (2016). *Kerim Kura'an Türkçe Çeviri*. Ankara: Dumat Ofset.
- Albayrak, H. (2015). *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Ali, A. Y. (1937). *The Holy Quran: Translation and Commentary*. Lohore.
- Altuntaş, H. - Aydın, M. - Esack, F. - Göksu, M. E. - Ertunç, A. C. - Tekin, M. - Won Mohd Nor, W. D. - Adam, B. (2010). *Kur'an'ı Anlama Çabaları – Sorunlar ve İmkânlar*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Anonim (2015). *Zebur- Mezmurlar*. Ankara: Andaç Yayınları.
- Anonim, (2015). *Zebur/Tevrat*. Ankara: Yason Yayıncılık.
- Anonim, Kitabı Mukaddes Şirketi (2016). *İncil - İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- Anonim, Kur'an Araştırmaları Grubu (2016). *Kur'an Hiç Tükenmeyen Mucize*. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Anonim, Kur'an Araştırmaları Grubu (2016). *Uydurulan Din ve Kur'an'daki Din*. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Arı, S. (2014). *Çeviri Sosyolojisi*. İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık.
- Asad, M. (2015). *Die Botschaft des Koran*. Ostfildern: Patmos Verlag.
- Atay, H. (2012). *Kur'an'a Göre Araştırmalar I*. Ankara: Atayy Yayıncılık.
- Atay, H. (2012). *Kur'an'a Göre Araştırmalar VI*. Ankara: Atayy Yayıncılık.
- Atay, H. (2016). *Kur'an Türkçe Çeviri*. Ankara: Atayy Yayınları.
- Bakthiar, L. (2011). *The Sublime Quran*. Chicago: Library of Islam.
- Bobzin, H. (1995). *Der Koran im Zeitalter der Reformation*. Stuttgart:Franz Steiner Verlag.

- Bourdieu, P. (1993). *Sociology Question*. Çev. Richard Nice. California: Sage.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Hil Yayın.
- Bourdieu, P. (2016). “*Viva La Crise!: Sosyal Bilimde Heterodoksi için*” *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 33.
- Bozdağ, A. (2010). *Gerçek Rehber Kur'an-ı Kerim*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Bönisch, G. (2011). *Koran gegen Kreuz*. In R. T. Dietmar Pieper. *Der Islam*. München: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Bulut, H. İ. (2009). *Dini Şiddetin Fikri Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları*. İstanbul: Usul İslam Araştırmaları Dergisi. Sayı: 11. s. 41-54.
- Büyükgümüş, A. (2012). *Türkçe'de Pierre Bourdieu*. Sosyoloji Dergisi. 3. Dizi. 25. Sayı. 2012/2. s. 113-122.
- Calhoun, C. (2016). “*Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları*” *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (içinde). Çev.: Güney Çeğin. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cardini, F. (2004). *Europa und der Islam*. Bremen: Verlag C.H. Beck.
- Cihangir, S. (2016). *Kadın Hurafeler ve Gerçekler*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Cihangir, S. (2017). *Sonsuz Rahmet Kur'an-ı Kerim Meali*. İstanbul: A7 Kitap Yayıncılık.
- Crossley, N. (2001). *The Phenomenological Habitus and Its Construction*. Theory And Society. Sayı: 30/1. Berlin: Springer.
- Çakır, M. (1996). *Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 6. Sayı 1. Bahar 1996. ss. 93-107.
- Çeğin, G. - Göker, E. - Arlı, A. - Tatlıcan, Ü. (2016). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirkıvıran, S. (2014). *Ortaçağ'da Batıda Yapılan İlk Kur'an Çevirileri ve Çevirmenlerin Çeviri Stratejileri*. Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries). Cilt/Volume: 9. Sayı/Issue: 1. s. 233- 247.
- Ebu Zeyd, N. H. (2014). *Hermenötik ve Metin Yorumu*. Çev. Dr. Muhammed Coşkun. Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi. Cilt-Sayı 46. Nisan 2014. ss. 237- 266.
- Eco, U. (1989). *The Open Work*. (Trans.: Anna Cancogni). London: Hutchinson Radios.
- Eco, U. (1990). *The Limits of Interpretation*. Bloomington: Indiana University Press.

- Eco, U. (1995). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları.
- Eco, U. (2001). *Açık yapıt*, Çev. Pınar Savaş. İstanbul: Can Yayınları.
- Eco, U. (2003). *Yorum ve Aşırı Yorum*. Çev.: Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları.
- Ersoy, H. (2012). *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Eruz, S. (2010). *Çok Kültürlülük ve Çeviri Osmanlı Devleti'nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler*. İstanbul: Multilingual.
- Göker, E. (2016). "Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz" (içinde) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. Der: Güney Çeğin-Emrah Göker- Alim Arlı-Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 277-303.
- Göktürk, A. (2014). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gümüş, S. (2015). *Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meal Çalışmaları*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, İstanbul, s.5, ss.286-289.
- Henning, M. (2015). *Der Koran- Das heilige Buch des Islam*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Heyet, Prof.Dr. Hayrettin Karaman - Prof.Dr. Ali Özek - Prof.Dr. İbrahim Kafi Dönmez - Prof.Dr. Mustafa Çağrı - Prof.Dr. Sadrettin Gümüş - Doç.Dr. Ali Turgut (2000). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali*. Medine-i Münevvere: Hadimü'l- harameyni'ş-şerifeyn Kral Fehd Mushaf-ı Şerif Basım Kurulu.
- İchwan, M. N. (1999). *A New Horizon in Qur'anic Hermeneutics*. Netherlands: Leiden University. s.30-31.
- İzutsu, Toshihiko (2002). *God and Man in the Quran*. Trans. Fazlur Rahman. Malaysia: Islamic Book Trust.
- Jakobson, R. (1959). *On Linguistic Aspects of Translation*. California: Stanford University.
- Kabukcik, S. (2013). *Çeviri Sosyolojisi ve Çeviri Alanında Sosyolojik Yaklaşımların Çeviribilimde Paradigma Değişimine Etkisi*. Akademik Bakış Dergisi. İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi. Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü. Celalabat, Kırgızistan. Sayı 37. Temmuz-Ağustos 2013.
- Kaya, A. (2016). "Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı" (içinde) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. Der: Güney Çeğin-Emrah Göker- Alim Arlı-Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 397.

- Kızıltan, R. (2000). *Tarihte Çeviri: Antik Çağdan 19. Yüzyıl Sonuna Kadar Edebi Çeviri Kuramları -1*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi. Cilt: XL. Sayı 1-2. s. 71-88.
- Luther, M. (1530). *Sendbrief vom Dolmetschen*.
- Nida, E. (1964). *Towards a Science of Translating*. Leiden, Netherlands: E. J. Brill.
- Nida, E. (2000). *Principles of Correspondence*. The Translation Studies Reader. Ed. Lawrence Venuti. London and New York: Routledge.
- Öztürk, E. (2009). *Hermeneutiğin Tarihsel Dönüşümü*. Zeitschrift für die Welt der Türken. Vol. 1. No. 2. s. 145-175.
- Öztürk, Y. N. (2016). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Palabıyık, A. (2011). *Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine*. Liberal Düşünce. sayı 61-62. s. 130.
- Palmer, R. E. (2015). *Hermenötik*. Çev. İbrahim Görener. İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Rahman, F. (1980). *Major Themes of the Qur'an*. Minneapolis: Bibliotheca Islamica.
- Rahman, F. (2007). *Ana Konularıyla Kur'an*. Çev. Prof. Dr. Alparslan Açıkgenç. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Salihoğlu, H. (1993). *Alman Kültür Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Seele, A. (1995). *Römische Übersetzer, Nöte, Freiheiten, Absichten: Verfahren des literarischen Übersetzens in der griechisch-römischen Antike*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Stolze, R. (2005). *Übersetzungstheorien/Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Şeriati, A. (2016). *Dine Karşı Din*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Tatlıcan, Ü. - Çeğin, G. (2016). *Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği (içinde) Ocağ ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. Der: Güney Çeğin-Emrah Göker- Alim Arlı-Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 303-327
- Tosun, M. & Akın, A. (2016). *Kutsal Kitap Çeviri Yöntemlerine Çeviribilimsel Bir Yaklaşım*. International Journal of Language Academy. Volume 4/4 Winter. P. 59-77.
- Tosun, M. & Akın, A. (2018). *Yorumbilim*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Tosun, M. (2007). *Çeviri Eleştirisi Kuramının Temelleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Uzunoğlu, N. (2017). *The Holy Qur'an*. Ankara: Türkiye Diyanet Foundation.

- Ünlü, S. (2007). *Kur'an-ı Kerim'in ilk Türkçeye Çevrilmesi ve İlk Türkçe Kur'an Tercümeleeri*. Dini Araştırmalar. Ocak-Nisan 2007. Cilt: 9. s. 27. ss. 15.
- Vermeer, H. J. (1994). *Translation Today: Old and New Problems*. Yay. Haz. Franz Pöchakker&Klaus Kaindl, Amsterdam: John Benjamins.
- Vermeer, H. J. (2005). *The Complexity of Translation (Çevirinin Karmaşıklığı)*. Çeviribilim Uygulamaları Dergisi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. s. 1-14.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yazır, M. H. (1992). *Hak Dini Kuran Dili*. İstanbul: Umut Matbaası.
- Yazır, M. H. (2015). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. Ankara: Sefa Yayıncılık.
- Yel, A. M. (2016). "Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik" Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi. Der: Güney Çeğin-Emrah Göker- Alim Arlı-Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 567.
- Yüksel, E. (2016). *Mesaj Kuran Çevirisi*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

- <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=xmr#>
- <https://www.altafsir.com/ViewTranslations.asp?Display=yes&SoraNo=4&Ayah=1&toAyah=0&Language=2&LanguageID=2&TranslationBook=18>
- http://www.theholyyquran.org/?x=s_main&kid=14
- <http://www.islamansiklopedisi.info/>
- <http://www.kuranmeali.org/>
- <http://www.kuranmeali.com/>
- <https://archive.org/details/Quran-SaheehInternationalTranslationEnglish>
- <https://www.nytimes.com/2007/03/25/us/25koran.html>
- http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&kid=7
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts
- http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=14&sid=33 (18.05.2017 14.09)
- <http://www.kuranasorunca.com/de/3> (18.05.2017 14.15)
- http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=33&sid=3 (18.05.2017 14.30)

<http://www.biyografya.com/biyografi/10729> (03.08.2017 02.45)

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2895> (03.08.2017 23.56)

<https://biography.wiki/laleh-bakhtiar/> (03.11.2017 18.52)

http://www.arastirmax.com/bilimsel-yayin/hitit-universitesi-sosyal-bilimler-enstitusu-dergisi/14/1/101-115_cevirinin-temel-nitelikleri-baglaminda-kuran (15.05.2016 22.03)

www.saheehinternational.com (15.12.2016 17.38)

http://4kitap.tr.gg/Kuran_%26%23305%3B-Kerim--k1-Almanca-k2-.htm (23.07.2017 18.34)

[http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=jyb#\(24:31:18\)](http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=jyb#(24:31:18)) (12.03.2018 21.38)

<http://www.sonpeygamber.info/islam-oncesi-donemde-arabistan-i-> (16.08.2017 19.15)

<https://soniacihangir.com/index.php/kur-an-meali/68-nisa-suresi-22-45-ayetler-sonia-cihangir-den-tuerkce-kuran-meali> (28.08.2017 16.30)

<http://osmanlicasozluk.speakdictionary.com/Kavvam.html> (08.10.2017 16.34)

<http://www.guncelmeydan.com/pano/kuran-da-kadinlari-dovun-buyrugu-yok-t20998.html> (30.10.2017 15.20)

<https://www.theguardian.com/global-development/2017/jul/06/men-deny-us-equality-not-the-quran-a-female-islamic-judge-in-india-speaks-out> (10.07.2017 21.01)

<https://www.kutsalkitap.org/eski-yeni-ahit-uyumu/> (07.02.2019 01.33)

<https://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-hakkinda-bilgilendirme-ve-tam-metni/> (07.02.2019 01.56)

<https://www.kitabimukaddes.com/?sl=tr> (07.02.2019 02.11)

<http://www.biyografya.com/biyografi/7628>

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1052/12718.pdf>

<https://www.bibel-in-gerechter-sprache.de/wp-content/uploads/sendbrief.pdf> (10.03.2019 21.10)

<https://www.unifr.ch/bkv/kapitel3348-5.htm> (17.03.2019 15.43)

<https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/buyuk-reformcu-martin-luther> (20.03.2019 18.18)

<https://www.checkluther.com/wp-content/uploads/1530-Sendbrief-vom-Dolmetschen.pdf> (11.03.2019 19.09)

<http://www.hristiyan.net/temeller/5sola.htm> (20.03.2019 09.33)

<https://tr.scribd.com/doc/294853332/Eugene-Nida-Toward-a-science-of-translating-bible-translating-1964-pdf> (21.03.2019 20.33)

<https://dilmanj.com/eugene-nida-principles-of-correspondence/> (21.03.2019 20.40)

<http://ministry.americanbible.org/nida-institute> (21.03.2019 22. 35)

<https://www.britannica.com/topic/exegesis> (13.02.2019 18.34)

<https://www.kitabimukaddes.com/?sl=tr> (21.03.2019 16.01)

http://www.usuldergisi.com/img/_1345442152013_.pdf (15.03.19 21.44)

<http://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=41&ayet=44> (27.02.2019 23.14)

<https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf> (06.07.2016)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kur%27an_mealleri#T.C3.BCrk.C3.A7e_me.C3.A2ller (06.07.2016 12.09)

<http://www.osmanlicanedemek.com/mucmel-58002> (14.07.2016 08.19)

<http://www.etimolojiturkce.com/kelime/m%C3%BCphem> (14.07.2016 08.22)

<http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=4640.0;wap2> (14.07.2016 09.15)

http://www.academia.edu/4316294/Pierre_Bourdieu_Sosyolojisiinde_Habitus_Sermaye_ve_Alان_%C3%9Czerine

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423867775.pdf> (03.05.2017 21.48)

https://www.academia.edu/2200040/Pratik_K%C3%BClt%C3%BCr_Sermaye_Habitus_ve_Alان_Teorileriyle_Pierre_Bourdieu_Sosyolojisi (06.02.2019 14.22)

http://ijlet.com/Makaleler/705120020_267-285%20ESRA%20AKMAN.pdf

ÖZGEÇMİŞ

Esra AKMAN 25.01.1986 tarihinde Sakarya'nın Merkez Adapazarı ilçesinde doğmuştur. İlk ve Ortaokulu Sakarya'nın Kaynarca ilçesinde tamamladıktan sonra 2000 yılında Adapazarı Atatürk Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesinde okumaya hak kazanıp 2004 yılında mezun olmuştur.

2008 yılında Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Almanca Bölümünde okumaya başlamıştır. 2013 yılında “*Ceza Davalarında Türk-Alman Talimat Evraklarının Çevirisi*” başlıklı Bitirme Teziyle Bölüm birincisi, Fakülte üçüncüsü olarak mezun olmuştur.

2014 yılı Ocak ayı itibariyle Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. Aynı zamanda Lisans 3. sınıftan itibaren çeşitli çeviri bürolarına serbest çevirmen olarak hukuk çevirileri yapmıştır. 2014 Kasım ayında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon eğitimine başlamış ve 2015 Haziran ayında bu belgeyi almaya hak kazanmıştır. 2015 Şubat ayında Arifiye Milli Egemenlik İlk ve Ortaokulunda İngilizce öğretmeni olarak görev yapmıştır. 2015-2016 ve 2016-2017 eğitim öğretim yılları arasında Arifiye Necmettin Erbakan Fen Lisesinde Almanca Öğretmeni olarak eğitim vermiştir. Aynı zamanda 2015-2016 yılı içerisinde Sakarya Adliyesinde Yeminli Bilirkişi Almanca Tercüman olarak çalışmıştır. Evli ve iki çocuk annesidir.